

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 41

ANDRA KAMMAREN

1970

3—4 december

Debatter m. m.

Torsdagen den 3 december

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. åtgärder mot bildande av enmansbolag av skatteskal	3
herr Olsson i Edane (s) ang. huvudmannskapet för den skyddade sysselsättningen	4
herr Åsling (cp) ang. sysselsättningskapande åtgärder i bl. a. Jämtlands län	6
herr Green (s) ang. riskerna vid användning av natriumbisulfid i matvaror och herr Polstam (cp) i samma ämne	8
herr Glimnér (cp) ang. reglering av kostnads- och beredskapsansvaret för oljeskadebekämpning	10
fröken Ljungberg (m) ang. kriminalvårdens anstaltssystem	11
herr Wikner (s) ang. försöksverksamheten med reglerad älgjakt . . .	13
herr Svensson i Eskilstuna (s) ang. åtgärder mot åsidosättande av länsstyrelses schaktningsförbud	15
herr Wachtmeister (m) ang. vägvisningen till turistanläggningar . .	16
herr Gustavsson i Ängelholm (s) ang. beredande av möjlighet att anordna charterflygning till Sverige	19
Svar på interpellationer av herr Andersson i Storfors (s) ang. skadeverkningarna vid besprutning med herbicider, m. m., herr Jönsson i Ingemarsgården (fp) i samma ämne och fru Sundberg (m) ang. formerna för giftnämndens registrering av bekämpningsmedel, m. m., samt på fråga av fru Marklund (vpk) ang. förbud mot användande av växtgifter av typen hormoslyr	20
Svar på interpellationer av:	
herr Ekström (s) ang. erfarenheterna av de nya reglerna för förtidspension	41

	Sid.
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för vård vid barnsbörd utom riket	45
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. åtgärder för att minska bruket av krigsleksaker	47
fru Ryding (vpk) ang. omprövning av trafikpolitiken för statens järnvägar	49
herr Hedin (m) ang. åtgärder inom statens järnvägar för att förbättra den allmänna trafiksäkerheten	54
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Bergman (s) ang. sjukförsäkringen för vissa handikappade skol- elever	62
herr Nilsson i Tvärålund (cp) ang. sysselsättningsskapande åtgärder i Vilhelmina kommun	62
fru Nilsson (cp) ang. vitsorden i grundskolan och gymnasiet	62
herr Larsson i Umeå (fp) ang. sysselsättningskapande åtgärder i Vilhelmina kommun	62
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. utvidgning av studeranderabat- ten vid tåg- och bussresor	62

Fredagen den 4 december

Svar på interpellation av herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. väntetiderna vid vissa arbetsvårdsexpeditioner	63
Interpellation av herr Sundman (cp) ang. sysselsättningskapande åtgärder i Frostvikens kommun, m. m.	70

Torsdagen den 3 december

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollen för den 25 nästlidne november.

§ 2

Svar på fråga ang. åtgärder mot bildande av enmansbolag av skatteskal

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig om regeringen avser att inom den närmaste framtiden vidta några åtgärder för att motverka, att olika slag av förvärvsverksamhet bedrivs genom s. k. enmansbolag enbart av skatteskal.

I direktiven för en i år tillsatt utredning med uppdrag att överse företagsbeskattningen pekas på att aktiebolagsformen i viss utsträckning använts för att vinna icke avsedda skattelättnader, bl. a. genom att verksamhet drivs i s. k. enmansbolag. Det ingår i uppdraget för utredningen att undersöka dessa företeelser och föreslå motåtgärder. Självfallet följer jag dessa beskattningsfrågor med uppmärksamhet, men det föreligger inte nu någon anledning att föregripa vad utredningen kan komma fram till i denna del.

Jag vill nämna att så sent som förra året vidtogs åtgärder mot vissa typer av skatteundandraganden som tidigare möjliggjorts genom s. k. artistbolag. Såvitt gäller artistverksamhet torde de regler som nu tillämpas vara tillfredsställande.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min enkla fråga.

Anledningen till min fråga har varit att det i viss utsträckning förekommer — som det står i utredningens direktiv — aktiebolagsbildning i form av s. k. enmansbolag och handel med s. k. förlustbolag, syftande till att ge vederbörande bolagsägare lättnader i beskattningen. Alla bolagsbildningar syftar ingalunda till enbart skattelättnader. Syftet med bolagsbildningen kan vara fullt legalt, t. ex. skydd för efterlevande och liknande. Detta kan vara den främsta anledningen till att vederbörande har bildat ett enmansbolag. Men tyvärr förekommer det att exempelvis en löntagare bildar ett enmansbolag för att få sin inkomst via bolaget och därigenom undandra skatt från det allmänna. Ett sådant förfarande är inte sunt, och det strider mot god skattemoral.

Finansministern har uppmärksammat att det förekommer aktiebolagsbildningar vilkas enda syfte är att undandra skatt från det allmänna, och herr Sträng har givit företagsskatteutredningen i uppdrag att närmare granska dessa företeelser och föreslår lämpliga motåtgärder. Frågan är sålunda föremål för översyn och övervägande. Därmed kan man måhända anse att jag borde vara nöjd, men jag är inte riktigt nöjd. Ty om det visar sig att den form av bolagsbildning som jag här talar om ökar i omfattning, så hoppas jag att finansministern tar tillfället i akt, oavsett om utredningen lagt fram sitt betänkande eller ej, och vidtar åtgärder som syftar till att komma till rätta med ifrågavarande problem.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. huvudmannaskapet
för den skyddade sysselsättningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Olsson i Edane har frågat, om jag överväger att på längre sikt pröva möjligheterna av ett statligt övertagande av huvudmannaskapet för den skyddade sysselsättningen.

Utredningen rörande den skyddade sysselsättningen har bl. a. i uppdrag att lägga fram förslag beträffande det framtida huvudmannaskapet för de skyddade verkstäderna, varvid de sakkunniga enligt direktiven skall utgå från en i stort sett oförändrad kostnadsfördelning. Den av herr Olsson ställda frågan kommer att behandlas i detta sammanhang. Vad gäller den skyddade sysselsättning som bedrivs i form av arkivarbeten och särskilda beredskapsarbeten vill jag framhålla att staten till stor del är huvudman för denna.

Vidare anförde:

Herr **OLSSON** i Edane (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Holmqvist för svaret.

Jag ställde min fråga om det framtida huvudmannaskapet för den skyddade sysselsättningen i medvetande om att det för närvarande pågår en utredning som bl. a. har i uppdrag att se över huvudmannaskapet och organisationen för de skyddade verkstäderna. Frågan ställdes därför att utredningsdirektiven, såvitt jag kan tolka dem, inte ger utredningen möjlighet att pröva förutsättningarna för ett statligt övertagande av huvudmannaskapet. Av direktiven framgår nämligen — som statsrådet Holmqvist också påpekade — att kostnadsfördelningen mellan staten och nuvarande huvudmän för de skyddade verkstäderna totalt sett inte skall bli föremål för några större förändringar.

Det splittrade huvudmannaskap som nu tillämpas för med sig en rad olägenheter och försävarar för huvudmännen att bedriva en rationell verksamhet vid de små enheter som det oftast är fråga om. Tyvärr har jag inte möjlighet att under den korta tid som nu står till mitt förfogande gå närmare in på detta. Jag måste därför begränsa mig till de rent ekonomiska aspekterna.

Trots att statsbidrag utgår till den verksamhet som bedrivs vid de skyddade verkstäderna upplever i dag många huvudmän — det gäller i första hand primärkommunerna — kostnaderna för denna verksamhet som ett mycket stort problem. Vi som är kommunalt engagerade i glesbygderna, vilka dels i regel har en mycket hög kommunal uttaxering, dels har det största behovet av skyddad verksamhet, upplever den rådande situationen som ett ytterst besvärligt ekonomiskt problem.

Statsrådet Holmqvist anförde i sitt svar att staten, genom beredskapsarbeten och arkivarbeten, redan i dag svarar för huvudmannaskapet för större delen av den skyddade sysselsättningen. Jag vill inte förneka att så är fallet. De mycket omfattande beredskapsarbeten som bedrivs och som i första hand kommer glesbygdens människor till godo är vi glada och tacksamma för.

I dag har allmänt accepterats principen att det är staten som skall svara för arbetsmarknads- och näringspolitiken i vårt land. Eftersom staten för det första redan är huvudman för sysselsättningspolitiken i dess helhet och för det andra genom beredskapsarbeten svarar för en så stor del av den skyddade sysselsättningen är det enligt min mening mycket som talar för att också sysselsättningen för äldre och handikappad arbetskraft skall sortera under samma huvudman, dvs. staten.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Uttalandet beträffande kostnadsfördelningen utgör inte hinder för att man i och för sig kunde över-

Svar på fråga ang. huvudmannaskapet för den skyddade sysselsättningen

väga den ordningen att staten övertog huvudmannaskapet, men jag tror inte att det är en särskilt framkomlig väg. Det finns så mycket annat som vi måste beakta, och ett stort värde ligger i detta att landstingen eller kommunerna är huvudmän. Det har visat sig att det genom denna lokala förankring är lättare att engagera ortens näringsliv som beställare i den skyddade verkstaden eller att låta landstingen och andra lägga ut beställningar. Jag anser för min del att det utgör ett betydande värde att man har denna nära kontakt med verkstaden och att det inte är någon centralkoordinering på området.

Det finns säkerligen all anledning att mycket noga överväga frågan, och jag utgår från att utredningen, som har detta uppdrag, också gör en översyn. Det är alltså för tidigt att ta upp en diskussion om dessa ting i dag.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Jag har genom svaret fått klart för mig att den nu arbetande utredningen inte kommer att föreslå några ändringar av huvudmannaskapet enligt de önskemål jag framfört i min enkla fråga, men jag knyter ändå stora förhoppningar till denna utredning. För det första hoppas jag att den kommer att föreslå att landstingen i framtiden helt skall överta huvudmannaskapet för de skyddade verkstäderna. Jag tror att mycket skulle vara vunnit med det, även om jag — vilket har framgått av mitt första anförande — skulle vilja gå ett steg längre.

För det andra hoppas jag att utredningen i enlighet med direktiven hittar former för ett utökat samarbete mellan de skyddade verkstäderna; detta var också statsrådet Holmqvist inne på här. Genom en samordning av anskaffandet av arbetsobjekt, tillverkning, marknadsföring och kanske inte minst personalrekrytering kan man uppnå en bättre lönsamhet i denna verksamhet än i dag. Kan vi med sådana medel påtagligt ned-

bringa kostnaderna, har vi kommit en god bit på väg när det gäller att avlasta kommunala förtroendemän och skattebetalare i glesbygderna ett stort ekonomiskt bekymmer, vilket jag förut har berört. Och låt oss inte glömma att det skulle underlätta för de grupper av äldre och handikappade människor som det här till syvende och sist är fråga om att få tillgång till en meningsfull sysselsättning.

Som jag ser denna fråga finns det inga fördelar med att ha huvudmannaskapet uppdelat på landsting och primärkommuner utan enbart olägenheter, bl. a. just dålig lönsamhet. Sådant som förhållandet nu är uppkommer en regional orättvisa, eftersom i första hand skogslänen får en alltför stor ekonomisk börda att klara; vi har bl. a. i mitt eget län en mycket ogynnsam åldersfördelning.

Därför måste denna verksamhet byggas ut till ett effektivare arbetsmarknadspolitiskt medel, för vilket enligt min mening samhället kollektivt bör bära ansvaret. Genom att inlemma den skyddade verksamheten i den statliga arbetsmarknadspolitiken skulle man kunna inte bara eliminera huvudmannaskapets splittring utan också få bort den kategoriklyvning som nu uppstår och som är på väg att leda fram till två olika typer av arbetsmarknad.

Jag skall inte orda mer om detta. Jag tackar för svaret, men jag vill uttala den förhoppningen att den sittande utredningen utför sitt uppdrag och lägger fram ett förslag i denna fråga så snart som möjligt. Dessutom skulle jag gärna ha sett att direktiven hade gått så långt att de även hade omfattat en omfördelning av kostnaderna liksom att staten hade tagit hand om denna verksamhet på samma sätt som den står för en del annan verksamhet, t. ex. industriellt beredskapsarbete.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Svar på fråga ang. sysselsättningskapande åtgärder i bl. a. Jämtlands län

Herr talman! Det skulle föra alltför långt att inom ramen för en enkel fråga gå in i en diskussion om hela denna verksamhet, och därför skall jag avstå från det. Jag vill dock erinra herr Olsson i Edane om att det i dag ges ett betydande statsbidrag vid anläggandet av verkstad, både för byggnadskostnader och i övrigt, på samma sätt som det ges ett icke obetydligt bidrag under verksamhetens gång till driften, fördelat efter vissa fastställda regler. Det finns anledning att framhålla detta, eftersom det föreföll som om herr Olsson menade att staten inte gjorde så mycket i dessa sammanhang.

Jag vill också betona att den skyddade verksamheten inte bara är en glesbygdsföreteelse. Också i våra städer och industriorter har vi en mycket betydande verksamhet på detta område.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. sysselsättningskapande åtgärder i bl. a. Jämtlands län**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Åsling har frågat, om jag är beredd att redogöra för situationen när det gäller den s. k. dolda arbetslösheten och undersysselsättningen, som t. ex. i Jämtlands län alltjämt kan antas vara omfattande, och vilka åtgärder som planeras för att bereda denna arbetskraft sysselsättning.

Det går numera att bl. a. genom de s. k. arbetskraftundersökningarna fortlöpande få ganska god kännedom om sysselsättningsförhållandena för hela befolkningen. Det är dock inte möjligt att inom ramen för svaret på en enkel fråga redogöra för dessa undersökningar. Jag får därför inskränka mig till att kon-

statera att vi har ett betydande antal »latent arbetssökande» som under vissa förutsättningar önskar få ett förvärvsarbete på hel- eller deltid. I områden med ringa differentierat näringsliv, t. ex. i stora delar av Jämtland, är det särskilt svårt att tillgodose sådana önskemål.

Sådana åtgärder, som är ägnade att minska förekomsten av dold arbetslöshet och hjälpa undersysselsatta till mera effektiv och lönsam sysselsättning, har gradvis byggts ut under en lång följd av år. Som exempel vill jag peka på arbetsmarknadsutbildningen och andra åtgärder som syftar till att ge den enskilde bättre möjligheter att utnyttja tillgängliga arbetstillfällen. De lokaliseringspolitiska åtgärderna är också av den allra största betydelse i detta sammanhang. De omfattande lokaliseringspolitiska insatser, som under senare år gjorts framför allt i Östersundsområdet, har haft avsevärda sysselsättnings effekter. Jag vill dessutom peka på den verksamhet som bedrivs för att skapa ökad sysselsättning i den utpräglade glesbygden i form av hemarbete m. m.

Vidare anförde:

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Det är rätt utförligt men illustrerar väl också svårigheten att svara på frågor som rör den dolda arbetslösheten.

Statsrådet hänvisar till de lokaliseringspolitiska insatser som har gjorts i Östersundsområdet. Jag vill gärna vitsorda att de är av betydelse även om de långtifrån är tillräckliga med tanke på länets situation. Men dessa insatser kan inte rimligen ge avsedd effekt när det gäller att begränsa den dolda arbetslösheten, som i väsentlig utsträckning rör människor med stark ortsbundenhet. Den jämtländska industrin har dessutom fått vissa problem som en följd av det hårda ekonomiska klimatet; se-

Svar på fråga ang. sysselsättningsskapande åtgärder i bl. a. Jämtlands län

nast i dag har vi i pressen kunnat läsa om en ifrågasatt senareläggning av exploateringen av malmfältet i Stekenjokk, vilket är en jobspost i sammanhanget.

För att belysa detta problems art och omfattning skulle jag vilja anföra ett exempel från en typisk glesbygdskommun i Jämtland, Föllinge i nordvästra Jämtland. Genom en grupp lärares och skolelevers medverkan har där alla invånare i åldern 16—65 år nyligen fått svara på en enkät beträffande sysselsättningssituationen. När häromveckan drygt hälften av befolkningen hade svarat, dvs. ungefär 650 personer, visade det sig att totalt hade 148 av denna del av befolkningen fast arbete, 166 hade fast arbete men fann framtiden allmänt oviss, ett 50-tal hade arbete sex månader eller kortare tid på året och hela 290 personer — av vilka 193 var kvinnor — hade inget arbete alls men uttryckte önskemål om någon form av sysselsättning. Vid den tiden lär arbetsförmedlingen i bygden ha haft 17 anmälda arbetssökande.

Denna undersökning gör självfallet inte anspråk på någon fullständighet eller vetenskaplig tillförlitlighet, men den kan vara en intressant kontroll av situationen i en av de jämtländska glesbygderna och en opinionsyttring som jag tror är representativ för situationen i stora delar av det norrländska inlandet. Jag skulle också vilja karaktärisera undersökningen som en uppfordran till samhället att inte glömma just denna typ av arbetskraft. Det behövs en total kartläggning av den dolda arbetslösheten och undersysselsättningen och en aktionsplan från samhället beträffande hur man snabbt skall kunna bemästra situationen.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Vi har efter hand förbättrat statistikinsamlingen på detta område liksom över huvud taget våra

möjligheter att i god tid få besked om utvecklingen. Arbetskraftsundersökningarna utföres dessutom numera månadsvis, vilket är en relativt färsk nyhet. Vi har på detta sätt fått bättre möjligheter att följa upp läget.

Jag är inte alldeles övertygad om att man skulle vinna så mycket mer på att igångsätta en större utredning om detta problem. Såsom framgick av mitt svar, är vi väl medvetna om att det i Jämtlands län och över huvud taget i skogs-länen fortfarande finns en betydande undersysselsättning. Detta förhållande torde vara så pass väl dokumenterat att vi har ett mycket gott underlag för vårt handlande. Vi försöker naturligtvis också vid bedömningen av lokaliseringspolitiken ta hänsyn till denna faktor.

Vi räknar inte bara med dem som står direkt noterade som arbetslösa i arbetslöshetskassorna såsom en arbetskraftstillgång när vi skall bedöma om en ort kan orka med en industri av en viss typ, utan vi utgår även från att det finns en latent sysselsättningsreserv. Detta väl kända förhållande behöver inte ytterligare dokumenteras. Det gäller bara att väcka ett tillräckligt stort intresse för att motverka den olyckliga utveckling som äger rum, och för detta ändamål behöver vi hjälp av det enskilda näringslivet.

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Jag är tacksam för den lämnade kompletteringen. Den visar att statsrådet är medveten om problemets art och omfattning, och att tydligen även arbetsmarknadsmyndigheterna är väl på det klara med detta. Min fråga är emellertid varför man då inte med mera konkreta medel angripit situationen.

Även jag är medveten om problemets art och omfattning. Statsrådet hänvisar i sitt svar till de allmänt lokaliseringspolitiska insatserna, men dessa förslår uppenbarligen inte långt när man skall angripa problemet med den dolda ar-

Svar på frågor ang. riskerna vid användning av natriumbisulfit i matvaror

betslösheten. Därvid måste förmodligen nya och okonventionella medel sättas in.

Jag kan inte utan vidare anvisa sådana medel, men jag anser att arbetsmarknadsmyndigheterna hittills i viss mån har negligerat den dolda arbetslöshetens problem och att man nu i ökad omfattning borde uppmärksamma detta.

Samhället har ett betydande ansvar i detta avseende. Rationaliseringen av jord- och skogsbruket har fortsatt, och det har även rationaliserats inom samhällets verksamhet. Detta har i hög grad drabbat de berörda bygderna, inte enbart genom en sänkt servicestandard utan också sysselsättningsmässigt. Domänverket har under senare delen av 1960-talet rationaliserat starkt och sänkt antalet anställda i Norrland från ungefär 5 000 till ungefär 3 000. Detsamma gäller postverket som skurit ned den anställda personalen i Norrland med mer än hälften. Likadant är förhållandena med televerket och som bekant även statens järnvägar.

Allt detta har särskilt hårt drabbat den aktuella typen av glesbygd och har både inneburit en sänkning av servicestandarden och en minskad tillgång på arbetstillfällen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på frågor ang. riskerna vid användning av natriumbisulfit i matvaror

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Polstam har frågat socialministern om han är beredd ta initiativ till ett klarläggande av eventuella risker med förtäring av potatis och andra livsmedel som behandlas med sulfit. Vidare har herr Green frågat

socialministern om han är beredd medverka till att allmänheten får information om eventuella risker med användning av natriumbisulfit vid beredning av bl. a. potatis. Frågorna har överlämnats till mig för besvarande.

Som tillsatser till livsmedel får bara användas sådana ämnen som är godkända av kommerskollegium efter samråd med socialstyrelsen, veterinärstyrelsen och statens institut för folkhälsan. Skald potatis får enligt kommerskollegiets beslut tillsättas högst 0,08 procent sulfit. Verket har beslutat sänka den tillåtna halten fr. o. m. nästa år till hälften eller till 0,04 procent. Det kan nämnas att den tillämpade halten redan i dag ofta understiger detta procenttal.

Statens institut för folkhälsan har i en kommuniké i september i år lämnat information om sulfitbehandling av potatis. Institutet framhåller i kommunikén att sulfitbehandling synes vara användningsfri ur toxikologisk synpunkt. I kommunikén upplyses vidare att FAO/WHO:s expertkommitté för livsmedelstillsatser i juni 1970 inte funnit skäl ta upp sulfit till ny toxikologisk bedömning.

Statens institut för folkhälsan bedriver undersökningar av olika tillsatsmedels lämplighet ur hälsosynpunkt. Institutet informerar fortlopande om resultatet av sina undersökningar. Socialstyrelsen disponerar vidare medel för allmän hälsovårdsupplysning. Även för egen del anser jag det angeläget att tillräcklig information ges, och jag är beredd att medverka härtill.

Vidare anförde:

Herr GREEN (s):

Herr talman! Jag vill först tacka jordbruksministern för svaret på min fråga, som föranletts av den debatt som under en längre tid pågått angående användandet av natriumbisulfit i en del av våra vanligaste livsmedel, bl. a. potatisen.

Svar på frågor ang. riskerna vid användning av natriumbisulfit i matvaror

Det är bra att forskarna bevakar utvecklingen på detta område och även slår larm. Men ibland får man en känsla av att några av dem skjuter över målet och frammanar en bild som inte stämmer överens med verkligheten. Jag anser att så är fallet beträffande användningen av natriumbisulfit inom livsmedelsbranschen. Enligt den information jag fått har detta preparat använts som konserveringsmedel under de senaste 40 åren utan att man kunnat konstatera några som helst negativa effekter. Men i den propaganda som nu bedrivs mot användandet av bisulfit och som i första hand inriktas på den fabriksskalade potatisen, har man dragit paralleller med neurosedynet och dess fruktansvärda följdverkningar. Artiklar, där man spekulerat om eventuella skadeverkningar, har illustrerats med bilder av offer för neurosedynkatastrofen.

Man målar alltså upp en skräckbild som naturligtvis skrämmer många människor, inte minst föräldrar till skolbarn, vilka i stor utsträckning äter fabriksskalad potatis i skolbespisningen.

Jag tror att det är angeläget att den skräckpropaganda som således pågår i massmedia av olika slag snarast ersätts med en bred och framför allt saklig information, något som inte minst skulle stärka såväl forskningens som forskarnas förtroende hos allmänheten. Därför vill jag, herr talman, än en gång tacka jordbruksministern för hans positiva svar.

Herr POLSTAM (cp):

Herr talman! Även jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret. Det var inte min meing att vara provokativ när jag ställde min fråga; jag är bara ute efter ett auktoritatiet besked, huruvida det är farligt att använda bisulfitbehandlad potatis eller inte. Den saken angår såväl enskilda som kommuner och landsting.

Detta är en giftfråga, och det är en ekonomisk fråga, och den för vidare

över till sysselsättnings- och hanteringsproblem. För att ett ögonblick uppehålla mig vid den landstingskommunala sidan kan jag erinra om att man vid modern sjukhusplanering utgår från att man skall kunna utnyttja möjligheterna att köpa industriskalad potatis. Man behöver då inte investera i skalmaskiner, och man kan bringa ned personalkostnaderna. Dessutom blir den färdigskalade potatisen totalt sett billigare än om man köper oskalad potatis och skalar denna i respektive kök, eftersom det därvid viktmissigt går bort ganska mycket i spill.

Vi planerade det nya köket vid regionssjukhuset i Linköping med tanke på att använda industriskalad potatis. Det gamla kökets skalmaskiner såldes, och när det nya köket i början av året togs i bruk, hade man inga skalmaskiner kvar. Kort tid därefter kom kritiken mot användandet av den industriskalade potatisen, eftersom denna behandlats med bisulfit. Detta förde med sig att man nu serverar oskalad potatis till ca 2 000 dagsportioner i personalmatsalen, men det kan man inte göra till de intagna patienterna, och där står man nu. Jag föreställer mig att samma problem föreligger vid skolor och andra inrättningar inom kommunerna.

Det har också visat sig att skalfabriker efter all kritik har måst slå igen på grund av avsättningssvårigheter, och då blir detta även en arbetsmarknadsfråga.

Det är bl. a. på grund av de här framförda synpunkterna angeläget att ett auktoritativt besked lämnas för att skingra all oklarhet, och jag är tacksam för att jordbruksministern har velat ge ett sådant besked i dag. Jag tolkar i alla fall jordbruksministerns svar som att sulfitbehandlingen av industriskalad potatis är riskfri — eller invändningsfri som det står i svaret — om man följer beslutade doserings- och hanteringsnormer. Jag är också tacksam för att jordbruksministern vill medver-

Svar på fråga ang. reglering av kostnads- och beredskapsansvaret för oljeskadebekämpning

ka till att det lämnas erforderlig information i detta sammanhang.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. reglering av kostnads- och beredskapsansvaret för oljeskadebekämpning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LUNDKVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Glimnér har frågat mig, om jag har för avsikt att inom en nära framtid förelägga riksdagen förslag om åtgärder för att reglera kostnads- och beredskapsansvaret för oljeskadebekämpning på ett för de drabbade kustkommunerna rättvist sätt.

Frågorna om beredskap mot oljeskador både till lands och till sjöss prövas av räddningstjänstutredningen i samband med utredningens överväganden om räddningstjänsten i övrigt. Prövningen avser organisation och huvudmannaskap för den lokala och regionala räddningstjänsten samt den centrala organisationen. Utredningen överväger också finansierings- och kostnadsfrågor inom olika delar av räddningstjänsten.

Räddningstjänstutredningen beräknas avsluta sitt arbete under första halvåret 1971. Innan utredningens förslag remissbehandlats torde inte något sådant förslag som herr Glimnér avser kunna föreläggas riksdagen.

Jag vill dock erinra om att tullverket ålagts att handha oljebekämpning till sjöss och i kustvattnen. Därmed är en väsentlig del av ansvaret för oljebekämpningen reglerad.

Kommunernas kostnader för oljebekämpning har hittills omfattat dels bekämpningen av oljeutsläpp till sjöss för att hindra oljans vidare spridning och därav föranledda ytterligare skador, dels

rengöring och sanering. Genom beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall har utgifterna för bekämpning regelmässigt betalats med statsmedel, medan utgifterna för saneringen betalats av staten endast undantagsvis, bl. a. när de åsamkats kustkommuner med små ekonomiska resurser. Denna praxis, för vilken redogjorts i 1970 års statsverksproposition, kommer att tillämpas tills vidare i avvaktan på räddningstjänstutredningens förslag.

Vidare anförde:

Herr **GLIMNÉR** (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min enkla fråga. Statsrådet hänvisar till den utredning som pågår i ärendet och säger att denna utredning beräknas avsluta sitt arbete under första halvåret 1971. Jag är tacksam för att detta ligger så nära i tiden.

Statsrådet säger också att »utgifterna för saneringen betalats av staten endast undantagsvis, bl. a. när de åsamkats kustkommuner med små ekonomiska resurser». Det är just många sådana kommuner som har ställt sig frågande till om de skall behöva stå för dessa saneringskostnader, som i vissa fall kan vara nog så kännbara.

Jag skall, herr talman, närmare ange bakgrunden till min fråga — det är en händelse ur levande livet, som det heter.

I en stad med en större oljehamn inträffade en oljeskada på grund av att någon glömde att stänga en ventil och olja rann ut. Oljan drev ut till en angränsande kommun och smetade där ner stränder och båtar. Länsstyrelsen finner i detta fall skadorna så stora att den anlitar en saneringsfirma för att utföra rengöringen. När saneringsfirman vill ha betalt för sitt arbete har länsstyrelsen inga pengar för ändamålet utan vill att kommunen skall betala

Svar på fråga ang. kriminalvårdens anstaltssystem

kalaset. På kommunens fråga, vilka bestämmelser som ligger till grund för denna framställning, svarar länsstyrelsen att det inte finns några bestämmelser. Och när kommunen frågar, om länsstyrelsen kan garantera att kommunen får tillbaka de utlagda pengarna, svarar länsstyrelsen att man inte kan ge någon sådan garanti men att man skall söka hos departementet utverka största möjliga bidrag.

Här måste sålunda en privat firma som har utfört ett arbete ligga ute med pengarna. Jag har förmenat, herr talman, att det är angeläget att vi får klara linjer för bedömningen av sådana fall.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Om det sista är vi helt överens.

Jag kan självfallet inte i den här debatten uttala mig om det enskilda fallet, men att det kan vara svårt för länsstyrelsen att omedelbart ge besked om i vilken omfattning kommunen kan få ersättning för skadan beror bl. a. på att man först måste veta, om någon privat part är ersättningskyldig och pengarna kan utkrävas den vägen. Sedan får ärendet, som jag har sagt i mitt svar, bedömas mot bakgrund av den situation som kommunen befinner sig i.

Man får alltså handlägga frågorna från fall till fall på grundval av den ordning jag nu redovisat tills utredningsförslaget har lagts fram och vi har möjlighet att fatta beslut om en mera definitiv lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. kriminalvårdens anstaltssystem

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Fröken Ljungberg har frågat mig, om jag avser att för riksdagen framlägga förslag om fundamental förändring av kriminalvårdens anstaltssystem.

Arbetet med att successivt förnya kriminalvårdens anstaltsbestånd har pågått under ett par decennier. Det är naturligt att under denna relativt långa period synen på vårdens innehåll undergått vissa förskjutningar. En anpassning härtill har, särskilt under senaste tid, ägt rum när man planerat för nya fångvårdsanstalter.

Det förslag till ny behandlingslag som kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården avser att lägga fram inom kort kan komma att påverka anstalternas byggnadsmässiga utformning utöver vad som redan har skett. Förslaget kan också bli av betydelse för bedömningen av det antal anstalter och anstaltsplatser som kan behövas i framtiden. I samma riktning verkar en del aktuella förslag till reformer av påföljderna för vissa brott. Reformerna på den administrativa och organisatoriska sidan är också tänkbara. Men någon förändring av själva grunderna för det nuvarande anstaltssystemet är för närvarande inte aktuell.

Vidare anförde:

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för justitiedepartementet för det svar jag här fått på min enkla fråga.

När jag framställde min fråga och ville veta, om justitieministern förberett något förslag till fundamentala förändringar av kriminalvårdens anstaltssystem, var anledningen — och det tror jag också att justitieministern förstår — de många uttalanden som justitieministern gjort under det gångna året. I den utformning vi fått dessa uttalanden — genom massmedias förmedling, vill jag tillägga — har de ofta tett sig så förenklade att de i den svåra kriminalvårdsde-

Svar på fråga ang. kriminalvårdens anstaltssystem

batten ibland kanske har gjort lika mycket ont som gott. Uttalandena har förenklats till stora rubriker, t. ex. »Inga nya Kumlaanstalter» och andra rubriker i samma stil, som justitieministern helt säkert känner till.

Nu har jag fått reda på, och det tycker jag är väsentligt, att det finns aktuella förslag till reformer av påföljderna för vissa brott. Men påföljdssystemet sådant det nu är spelar en stor roll när det gäller samhällets skyldighet att fullfölja vad påföljden ålägger kriminalvården. Vad jag tänkt på i min fråga har varit fundamentala ting som ett bibehållande av anstaltssystemet som sådant, alltså med slutna och öppna anstalter. Jag bortsåg i det sammanhanget från en successiv tendens att försöka åstadkomma ett vårdprogram som verkligen innebär ett överförande av klienterna från det slutna till det öppna systemet så snabbt som möjligt och därifrån vidare till frivården. Men vi behöver tydligen alltså slutna anstalter, och då uppstår den mycket svåra frågan hur vi skall utforma säkerhetsanordningarna för att samhället skall kunna fullfölja sina uppgifter. Den frågan kan man inte utan vidare svara på, men man kan inte heller utan vidare säga: Inga nya Kumlaanstalter!

Jag har velat ta upp denna fråga bl. a. därför att det nuvarande systemet har skapat osäkerhet och oro bland personalkategorier av alla slag och — det vill jag särskilt framhålla — även i det departementala beredningsorgan under justitiedepartementet, fångvårdens byggnadskommitté, som har till uppgift att i enlighet med så moderna vårdmetoder som möjligt fullfölja de byggnadsprogram som statsmakterna har åtagit sig att förverkliga och varmed man vill successivt ersätta alla gamla cellfängelser, i synnerhet sådana som har mer än 100 år på nacken. Det är beklagligt om justitieministern offentligt kallar denna kommitté för en mastodontkommitté. Man kan avskaffa den, förändra den eller

ge den nya direktiv, bara inte säga just detta.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Jag tycker att fröken Ljungberg på ett mycket klart sätt uttryckte just det som jag vid åtskilliga tillfällen har sagt i kriminalvårdsdebatten, nämligen att den nuvarande trenden är att försöka öka differentieringen och i större utsträckning övergå från slutna till öppna anstalter och därifrån till frivård. Det är just innebörden av vad jag sagt och även upplevt som något som bärs upp av en mycket stark opinion. Men fröken Ljungberg lär väl inte någonstans kunna finna något uttalande av mig om att vi låt mig säga skall riva Kumlaanstalten. Det är stor skillnad mellan att säga detta och att säga: Inga fler Kumlaanstalter!

En betydelsefull faktor i detta sammanhang är den sedan ganska lång tid tillbaka minskade beläggningen på våra nuvarande anstalter. Det är en trend som tycks hålla i sig och som innebär att vi inte har mer än en ca 80-procentig beläggning på anstalterna. Detta har ju sin speciella innebörd när man ser på den kategori som fröken Ljungberg talar om. Det är, anser jag, angeläget att understryka att det — även med en aldrig så human och framåtsträvande kriminalvård — blir nödvändigt att ha vissa anstalter för människor som är så besvärliga för oss ute i samhället att vi inte har någon annan möjlighet att skydda oss för dem. Men min uppfattning är att inom överskådlig tid — under den tidrymd som vi i dag är i stånd att bedöma — finns det på våra slutna anstalter tillräckligt med platser för den kategorin. Att vi sedan måste se till att det på dessa anstalter finns så stora möjligheter att förhindra rymningar som det står i mänsklig makt att åstadkomma råder det inte heller några delade meningar om.

Fångvårdens byggnadskommitté och

Svar på fråga ang. försöksverksamheten med reglerad älgjakt

dess framtid vill jag inte i detta sammanhang uttala mig om.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag tackar för denna komplettering av svaret och vill bara uttrycka den önskan att de förslag som kommer att avges av kommittén för anstaltsbehandling osv. så snart som möjligt resulterar i förslag till riksdagen, så att vi får ta ställning till en ny kriminalvårdspolitik. Kostnaderna är ju så enormt stora och det är så långvariga förhandlingar och en så ingående planering som föregår uppförandet av nya anstalter, att man alltför ofta känner stor tveksamhet inför de miljonbelopp som läggs ned på något som kanske är felaktigt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. försöksverksamheten med reglerad älgjakt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Wikner har frågat mig, om jag vill redogöra för orsaken till att försöksverksamheten med reglerad älgjakt utökats till att omfatta stora delar av Norrbottens län.

Enligt beslut av 1965 års riksdag skall försök med reglerad älgjakt bedrivas i några län, där intresse föreligger att pröva sådan jakt. Sedan år 1967 pågår sådana försök i Kronobergs och Västmanlands län. Erfarenheterna från dessa län ger inte tillräckligt underlag för en bedömning av frågan om lämpligheten av reglerad älgjakt i Norrland där ju de jaktliga och klimatiska förhållandena är helt annorlunda. Det är därför mycket angeläget att pröva den reglerade älgjakten också i ett Norrlandslän.

Frågan om älgjaktens framtida utformning skall i enlighet med det nyssnämnda riksdagsbeslutet anmälas för riksdagen när erforderliga erfarenheter vunnits av försöken.

Vidare anförde:

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min enkla fråga.

Jag blev faktiskt litet orolig när jag fick veta att man i Norrbottens län fått tillstånd att bedriva försöksverksamhet med reglerad älgjakt. Jag kom att tänka på den uppmaning som under Karl XI:s regering sattes upp vid vägkanterna: »Vad göras skall är allaredan gjort, I herredagsmän, resen icke så fort!» Jag hoppas att jägarna i vårt demokratiska land inte överrumplas på samma sätt genom att man successivt lämnar tillstånd till reglerad älgjakt i län efter län så att det sedan bara blir en form sak när beslut skall fattas.

När jag för en tid sedan talade med jordbruksministern fick jag den uppfattningen, att då Göteborgs och Bohus län fick avslag på sin ansökan om försöksverksamhet med reglerad älgjakt innebar detta att man skulle slutföra försöksverksamheten inom Kronobergs och Västmanlands län innan ytterligare tillstånd medgavs. Men det blev inte på det viset, och det måste jag verkligen beklaga.

Norrbottens läns jaktvårdsförening säger i sin ansökan till Svenska jägareförbundet om att få starta försöksverksamhet med reglerad älgjakt i länet: Årsmötet beslöt 1968 att försöksverksamhet med reglerad älgjakt skulle starta först 1971. »Domänverket, Svenska Cellulosa AB och Svanö AB har meddelat att de är positivt inställda till en försöksverksamhet med reglerad älgjakt i Norrbotten. En betryggande majoritet bland markägare och jägare synes sålunda biträda önskemålet om start av en försöksverksamhet i Norrbotten.»

Svar på fråga ang. försöksverksamheten med reglerad älgjakt

Denna ansökan är daterad Luleå den 20 januari 1970.

Man ställer sig onekligen frågan: Är det bara de stora markägarna som blivit tillfrågade, är det bara dem det tas hänsyn till? Jag har läst Norrbottens tidningar där vanliga jägare har yttrat sig, och de har faktiskt reagerat mycket starkt mot denna försöksverksamhet. De jägare jag här åberopar har troligen inte haft någon möjlighet att yttra sig i detta ärende.

Beträffande beslutanderätten vid jakt-slämna vill jag omnämna att varje deltagare har rösträtt efter det antal hektar mark som han äger och som ingår i jaktvårdsområdet. Har man verkligen i vårt land nu infört hektarförstånd? Det är i så fall något egendomligt. De stora markägarna har således mera att säga till om än de små. Sådant borde väl tillhöra en gången tid. Anser statsrådet att detta är riktigt?

Till slut vill jag ställa följande fråga: Kommer det att lämnas flera tillstånd till försöksverksamhet med reglerad älgjakt?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Som framgick av mitt svar till herr Wikner har regeringen gått med på att anordna försöksverksamhet i Norrbotten helt enkelt av det skälet att vi inte kan komma till riksdagen och presentera någon fyllig redogörelse för erfarenheten av reglerad älgjakt enbart med ledning av försöksverksamheten i de två län där man har påbörjat den. Vi föreslår inte försöksverksamhet i Norrbotten för att reta några jägare, utan den ingår som ett led i jaktvården. Om försöksverksamheten visar sig ge goda resultat ur jaktvårdssynpunkt, kommer vi att föreslå riksdagen — som ju skall besluta i denna fråga — att sådan jakt skall få äga rum i hela landet. Visar sig försöksverksamheten ge ett annat resultat, kommer vårt förslag att påverkas

av detta. Svaret på herr Wikners fråga har jag alltså redan gett. Naturvårdsverket, som ju är vår jaktvårdande myndighet, behöver denna erfarenhet för att kunna ge oss tillräckligt underlag för att vi skall kunna fatta ett riktigt beslut.

Det är inte min avsikt att släppa fram mer försöksverksamhet nu. Jag har, som herr Wikner har väl reda på, sagt nej till framställningar från vissa län. Men jag anser att förhållandena i Norrbotten och de två försökslänerna är så olika, att det är absolut nödvändigt att vi får en försöksverksamhet även i Norrbotten. Det är skälet till att den har kommit till stånd.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag är tacksam för vad statsrådet sade om att det inte kommer att bli någon mer försöksverksamhet innan den nuvarande är slutförd. Hur skulle det t.ex. vara att sätta i gång försöksverksamhet och använda bara allmänna lovdagar? Känner herrarna till hur detta skulle fungera? Här prövar man en enda form som Svenska jägareförbundet propagerar för. Det går att reglera älgjakten även genom att använda allmänna lovdagar. Det vore verkligen ett prov som kunde ge resultat; man kunde således jämställa reglerad licensjakt, som det i verkligheten heter, och jakt under allmänna lovdagar.

Jag har i min hand ett papper av vilket klart framgår att det är de stora markägarna som bestämmer i fråga om jakten eftersom de har de största arealerna. Jag skall inte läsa upp siffrorna, som jag har hämtat från fastighetstaxeringen i Norrbottens län, men av dem framgår klart och tydligt att eftersom man röstar efter areal är det de stora markägarna som bestämmer.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. åtgärder mot åsidosättande av länsstyrelsens schaktningsförbud

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Eskilstuna har frågat om jag är beredd att vidta sådana åtgärder att av länsstyrelserna utfärdade schaktningsförbud inte åsidosätts.

Jag utgår från att herr Svensson syftar på sådana förbud som kan meddelas med stöd av naturvårdslagen. Enligt denna kan länsstyrelsen besluta att arbetsföretag av visst slag inte får utföras inom vissa områden utan länsstyrelsens tillstånd. Till arbetsföretag räknas bl. a. schaktning.

Har länsstyrelsens förbud mot schaktning överträtts är detta en förseelse som faller under allmänt åtal. Dessutom kan den som överträtt bestämmelserna vid vite föreläggas att rätta till det som skett olagligt.

Naturvårdslagen innehåller alltså de bestämmelser som behövs för att man skall kunna ingripa effektivt när förbud överträds.

Några åtgärder från min sida är därför inte påkallade.

Vidare anförde:

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Låt mig tacka statsrådet för svaret. Jag är fullt tillfredsställd med det; på en allmänt hållen enkel fråga måste följa ett allmänt hållet svar. Min fråga har en lokal bakgrund. Hade jag yttrat mig som journalist och inte som riksdagsman hade jag nog formulerat den betydligt mer drastiskt och rakt på sak.

I Sörmland har vi upplevt naturvården som något mycket positivt. Även relativt drastiska bestämmelser har bli-

vit accepterade trots att intressekonflikter givetvis inte har kunnat undvikas. Både kust och insjöstränder har skyddats genom länsstyrelsens försorg. Man har varit mån om att inte förfula landskapsbilden och har samtidigt varit angelägen om att ta hänsyn till kulturella och geologiska intressen.

En artikel i en mig närstående lokal tidning om att domänverket håller på att anlägga ett flygfält på Stenhuggarmon i Åker, mot gällande schaktningsförbud och som bas för skogsmarksgödsling, har också orsakat en spontan reaktion mot detta ingrepp i en av de vackraste platserna i norra Sörmland. En lokal politisk organisation, arbetarkommunen i Åker, tog upp frågan och enades om att man borde tillsätta en kommitté som snarast skulle ta itu med saken och bl. a. uppvakta länsstyrelsens naturvårdssektion.

Jag skall inte gå in på ärendets vidare gång utan vill endast konstatera att domänverket sedermera har inkommit med en dispensansökan, vilken länsstyrelsens naturvårdsråd i går av principiella skäl beslöt att avstyrka. Man har därvid stött sig på det s. k. 19 §-förordnandet, varigenom bl. a. schaktning förbjuds under vissa omständigheter. I det aktuella fallet hade halva flygfältet förlagts inom ett skyddat område. Man är i princip inte motståndare till anläggandet av ett flygfält för skogsmarksgödsling, men det är inte rimligt att tillåta att det placeras inom ett område som i olika avseenden betraktas som värdefullt och som man beslutat att skydda.

Med anledning av det lämnade svaret vill jag göra två påpekanden. För det första är det angeläget att ett statligt verk undviker olycksfall av berört slag och att ifrågavarande myndighet bör behandlas som vilken annan lagbrytare som helst. För det andra ifrågasätter jag, om länsstyrelserna har tillräckliga möjligheter att kontrollera efterlevnaden av gällande bestämmelser. Avsikten med det uttalande som nu har gjorts

Svar på fråga ang. vägvisningen till turistanläggningar

måste väl vara att åtgärder för att ge länsstyrelserna resurser för övervakning av lagarnas efterlevnad snabbt vidtas.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Herr Svensson i Eskilstuna säger att han skulle ha uttryckt sig lite mera drastiskt om han hade uppträtt som journalist i denna fråga. Också jag hade måhända svarat en smula mera drastiskt, om jag hade haft en annan ställning än den jag nu har.

Jag vill också beklaga det inträffade, och jag helar helt herr Svenssons mening att den omständigheten, att det är en statlig myndighet som äger marken i fråga, inte innebär att ärendet på något sätt får behandlas annorlunda.

Chefen för vederbörande ämbetsverk har i dag meddelat genom TT och radio att det inträffade är ett beklagligt olycksfall i arbetet. Med anledning av detta har ämbetsverket i fråga tillskrivit alla sina distrikt och fäst deras uppmärksamhet på förhållandet för att undvika en upprepning.

Principiellt kan man naturligtvis inte helt gardera sig mot lagöverträdelser. Så snart som myndigheterna får reda på att en sådan inträffat skall de emellertid gripa in, och i ett fall som det aktuella skall de ju besluta om åtgärder. Länsstyrelserna har emellertid inte sista ordet i denna fråga. Det kan mycket väl tänkas att länsstyrelsen ger dispens i ett tänkt fall, men eftersom naturvårdsverket har klagorätt kan ärendet prövas i högre instans.

Lagstiftningen är alltså mycket sträng på detta område. Vad som inte fungerat i detta fall är övervakningen. Såsom jag framhållit har emellertid chefen för verket uttalat att det inträffade varit ett olycksfall i arbetet, som inte får inträffa hos en statlig myndighet.

Jag kan inte lämna herr Svensson besked i dag om hur förstärkningen av länsstyrelserna kommer att utformas, men det är vår avsikt att ge naturvårds-

verket möjligheter till en viss förstärkning, bl. a. för att kunna övervaka att denna del av miljövården sköts på ett effektivt sätt.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag är mycket nöjd med jordbruksministerns uttalande i hans senaste anförande, av vilket det framgick att han inte vill sätta ofelbarhetsstämpel på en statlig myndighet utan att han tvärtom anser det vara särskilt viktigt att en sådan följer gällande bestämmelser.

Låt mig ändå tillägga att vi på detta område inte enbart har negativa erfarenheter av domänstyrelsen. Vi har också på olika håll mycket goda erfarenheter av dess verksamhet. Den har gjort mycket för naturvården i sina marker. Den har även bl. a. rustat upp det kulturhistoriskt värdefulla Hjulhuset vid Göksjön, och det är en åtgärd som uppskattas av allmänheten.

Men jag vill också tillägga att jag är glad över att länsstyrelsens resurser utökas. Det räcker alltså inte, som det sägs i svaret, att naturvårdslagen innehåller de bestämmelser som behövs för att man skall kunna ingripa när förbud överträds; myndigheterna måste också ha resurser att övervaka efterlevnaden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. vägvisningen till turistanläggningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Wachtmeister har frågat mig, om jag kommer att ta initiativ till sådan ändring i gällande regler för vägvisning, att det underlättas

Svar på fråga ang. vägvisningen till turistanläggningar

för turister att finna vägen till olika turistanläggningar.

Enligt 26 § vägmärkeskungörelsen ankommer det i första hand på trafiksäkerhetsverket att meddela närmare föreskrifter och anvisningar för olika former av vägvisning. Mellan verket, andra berörda myndigheter och olika turistorganisationer pågår fortlöpande samråd i dessa frågor för att revidera och komplettera redan föreliggande föreskrifter och för att kartlägga det ytterligare behov av vägvisning till turistanläggningar m. m., som kan föreligga. Något initiativ från min sida synes inte vara påkallat.

Vidare anförde:

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för att han gjort sig besväret att komma hit. Huruvida jag också skall tacka för innehållet i svaret är kanske något mer tveksamt. Innebörden av svaret är, att allt är bra som det är. Men det är tyvärr inte bra som det är, herr kommunikationsminister! Detta samråd måste inte fungera riktigt ordentligt; i varje fall tycker man inte det i Turisthotellens riksförbund. Turisthotellet har allvarliga bekymmer t. ex. när busslastar med turister är ute och irrar på vägarna och inte kan hitta rätt, därför att man inte får ha de vägvisare man skulle behöva.

Det är för övrigt inte bara när det gäller turistanläggningarna som vårt vägvisarsystem vore i behov av en ganska grundlig omarbetning. Jag kan bara som ett litet exempel nämna att jag för några år sedan skulle resa till en föreläsningsförening i en av de större byarna i Blekinge. Byns namn — Gäddegöl — har tidigare alltid stått utsatt på vägvisare. Jag frågade i grannbyn varför namnet hade tagits bort och om det var någon annan väg som numera ledde till byn. Jag fick då veta: Nu har man bestämt att det skall stå »Pellamåla» på

vägvisaren i stället. Vem in i vägverket har någonting i Pellamåla att göra! Men detta har bestämts, och då får det vara så». Det är samma system som gjort att det häromåret i Blekinge icke gick att finna en enda vägvisare där residensstadens namn — Karlskrona — förekom. Detta har nu rättats till genom energiska ingripanden från landshövdingens sida. Men när det gäller turistanläggningarna får man fortfarande irra omkring. Det kan vara mycket intressant att resa på en improviserad turistresa på dagen medan man letar efter en plats; då ser man ju mera av landskapet. Men om man längtar efter att någon gång få komma till sängs på hotellet är det inte riktigt lika roligt att fara omkring på småvägar.

Jag hade verkligen hoppats att kommunikationsministern skulle vara villig att sätta litet mer sprätt på det här samrådet. Nu är det bara att beklaga att han inte är hågad härtill. Jag får väl hoppas att det ändå skall kunna fungera litet bättre i fortsättningen.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Trafiksäkerhetsverket har i början av år 1969 med stöd av just 26 § vägmärkeskungörelsen utfärdat föreskrifter för utmärkning av och vägvisning till serviceanläggningar av olika slag med i vägmärkeskungörelsen upptagna symbolmärken. Enligt föreskrifterna utmärks vissa turist- och serviceanläggningar, exempelvis hotell, campingplatser och badplatser, som är belägna vid en större väg eller om de är belägna vid en mindre väg, inom ett avstånd av ca 5 km från en större väg.

Utmärkningen sker med symbolmärken vid infarten till anläggningen och dessutom i regel med ett förberedande märke ca 1 km före anläggningen. I förekommande fall anbringas också i korsningen mellan den större och den mindre vägen ett symbolmärke med avståndsuppgift. Som regel anges inte an-

Svar på fråga ang. vägvisningen till turistanläggningar

läggningens namn, eftersom en utmärkning inte är avsedd att utgöra reklam för en viss anläggning utan endast en upplysning till vägtrafikanterna om att anläggning av visst slag finns att tillgå i närheten.

För vägvisning till andra turistanläggningar av mer allmänt intresse, som inte kan utmärkas med fastställt symbolmärke — jag tänker på djurparker, golfbanor eller liknande — används vanlig vägvisare för allmän eller enskild väg. För den särskilda servicevägvisningen med symbolmärken lämnas tillstånd efter prövning från fall till fall av vederbörande länsstyrelse. Man undersöker då i enlighet med trafiksäkerhetsverkets föreskrifter anläggningens standard m. m., och man bedömer om anläggningen i övrigt är av sådant allmänt intresse att vägvisning dit kan anses befogad.

Som komplettering till servicevägvisning sätts i mycket stor utsträckning upp särskilda turistinformationskartor före infart till turistområde eller stad eller annat område av turistintresse.

Det är dock alldeles naturligt att det inte är möjligt att till varje enstaka anläggning genomföra annat än en mycket begränsad vägvisning, bl. a. med hänsyn till önskemålet att hålla nere antalet vägmärken längs våra vägar. Att man på grund av detta inte alltid fullt ut kan tillgodose alla önskemål från varje turistanläggnings ägare är ju ofrånkomligt. Man måste därför acceptera att vägvisningen aldrig kan bli så utförlig att den exempelvis kan ersätta den vanliga bilboken.

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Vi klagat över att turistutbytet med utlandet inte fungerar ordentligt, över att vi får för små inkomster av turismen men att vi lägger ned för mycket pengar utomlands. Kan inte detta möjligen delvis tänkas bero på att turisterna inte känner sig välkomna hit. För det första är vi, av or-

saker som en ledamot av vår nuvarande regering allra bäst känner till, världens dyraste land. För det andra finner turisterna inga vägvisare till de anläggningar de vill uppsöka. Om vi verkligen vill satsa på turismen hit till landet, måste vi också satsa på att turisterna skall hitta till rätta.

Skillnaden mellan servicemärkena och vägvisarna är det som är det viktiga härvidlag. Det heter i bestämmelserna att om i samma trakt ligger flera serviceanläggningar det kan tänkas att man får sätta ut namnet på någon av dem. Men detta gäller bara om det är den ena sidan av vägen. Om vid ett vägskäl det ligger ett hotell på den ena kanten och ett hotell på den andra ställer man sig frågan: Var ligger det hotell jag skall till? Då vill jag ha detta namn utmärkt, men för närvarande får jag inte detta.

Det förefaller dock som om denna sak tillämpas litet olika i olika län. Man skyller ifrån sig uppåt och säger att Kungl. Maj:t inte går med på detta. Anledningen kan tänkas vara att man tycker att det är bekvämt att skylla på Kungl. Maj:t, och jag undrar därför om det inte kunde vara skäl i att statsrådet tittade litet på tillämpningen, så att denna blir enhetlig över hela landet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag nyss sade anser jag det inte vara nödvändigt vidta några åtgärder.

Den möjlighet som en turistande svensk eller utländsk bilist i dag har att hitta rätt är stor mot bakgrunden av allt som hittills har gjorts.

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag kan hålla med kommunikationsministern om att det inte enbart beror på detta, men det skulle onekligen uppmuntra ganska mycket om man med hjälp av ett väl utarbetat vägvisarsystem kan hitta dit man vill.

Svar på fråga ang. beredande av möjlighet att anordna charterflygning till Sverige

Alla har inte detaljerade kartor. Det kan inte hjälpas, men jag måste säga att utomlands fungerar vägvisarsystemet till anläggningarna betydligt bättre än här.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på fråga ang. beredande av möjlighet att anordna charterflygning till Sverige**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Ängelholm har frågat mig om jag är beredd att medverka till en sådan ändring av reglerna för luftfartspolitiken att möjlighet öppnas för charterflygning med Sverige som resmål.

Beteckningen charterflyg innefattar flera olika typer av icke regelbunden kommersiell luftfart. En huvudtyp avser befordran av grupper som bildats för annat huvudsakligt ändamål än själva resan. Gruppens medlemmar sammanhålls här av en särskild intressegemenskap som tydligt avgränsar dem från begreppet allmänheten. Hit hör yrkesföreningar, ideella och religiösa sammanslutningar, idrottsföreningar o. d. Denna typ av researrangemang — s. k. föreningsflygningar — skiljer sig från en annan huvudtyp, nämligen de egentliga sällskapsresorna där det rör sig om resor som utbjuds till allmänheten, främst genom resebyråerna. Ett utmärkande drag för dessa resor är de s. k. allt-i-ett-arrangemangen.

När det gäller föreningsflygningar lämnas regelmässigt sökt tillstånd under förutsättning att sökanden uppfyller uppställda krav på intressegemenskap. Detta gäller för såväl in- som utgående chartertrafik.

Vad beträffar sällskapsreseflygning-

ar prövas tillstånd till sådana flygningar med utgångspunkt från riktlinjer som fastställts av Kungl. Maj:t. Ansökan om tillstånd till sällskapsreseflygning prövas mot bakgrund av den charterpolitik som överenskommit mellan de svenska, danska och norska regeringarna. I fråga om interkontinentala sällskapsreseflygningar präglas den skandinaviska tillståndsgivningen — liksom i de flesta länder med behov av en omfattande trafikförsörjning genom regelbunden luftfart — av stark återhållsamhet. Skälet är naturligtvis att det skandinaviska linjeföretaget — SAS — skall kunna i tillfredsställande omfattning och på försvarlig ekonomisk grundval fullgöra sina uppgifter enligt gällande koncession.

Allmänt gäller — med angivna undantag — att mycket stora möjligheter föreligger att utföra charterflygningar med Sverige som resmål. Härtill kommer de möjligheter till billiga resor som öppnas genom de IATA-anslutna linjebolagens olika former av rabatterade priser.

Vidare anförde

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Motivet för densamma är att det med tanke på det stora underskott som varje år förekommer i vårt lands bytesbalans med utlandet framstår som mycket angeläget att vidta åtgärder i någon form för att åstadkomma en förbättring härvidlag. En av orsakerna till de förhållanden som råder är turisttrafikens utveckling, som ger oss ett underskott på ca 1 miljard kronor årligen. Detta borde ge anledning till åtgärder för att öka turistströmmen till vårt land.

De flesta svenska utlandsturisterna reser numera med chartrat flyg härifrån till utlandet. För utländska turister som vill resa till Sverige finns inte

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

den möjligheten, eftersom luftfartsverket i regel inte tillåter att utländska charterbolag opererar med Sverige som resmål. Härigenom går vårt land miste om ett stort antal utländska turister. Flyget spelar nämligen en alltmer dominerande roll inom den internationella turisttrafiken. Både amerikanska och europeiska företag lär vid olika tillfällen ha försökt erhålla tillstånd för sitt charterflyg att landa här i Sverige med turister, men det har inte medgivits av de svenska myndigheterna.

Man måste säga att det är ett egendomligt förhållande som här råder. Vissa svenska myndigheter lägger ner mycket stora kostnader på att i utlandet göra reklam för turistresor till Sverige, medan andra myndigheter motverkar detta genom sådana förbud som jag här har påtalat. Jag tycker det är uppenbart att en ändring måste komma till stånd, ju förr desto hellre.

Jag ber än en gång att få tacka kommunikationsministern för svaret. Jag hoppas att han inte glömmer frågan i fortsättningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Sundberg och fru Marklund samt herr Andersson i Storfors och herr Jönsson i Ingemarsgården har ställt frågor till mig om användningen av herbicider. Fru Sundberg har också frågat hur många icke registrerade bekämpningsmedel som saluförs med stöd av övergångsbestämmelserna till bekämpningsmedelsförordningen.

Herbicider är underkastade bestäm-

melserna i bekämpningsmedelsförordningen. Detta innebär bl. a. att det ankommer på giftnämnden att avgöra om de får användas eller inte. Registrering får inte ske av medel som är så giftigt eller eljest befaras så skadligt för människor och vissa djur eller växter att det inte lämpligen bör användas i bekämpningssyfte. För att förebygga skador kan nämnden också uppställa villkor för användningen. Redan meddelad registrering kan återkallas, om det finns skäl för det.

Den senaste tiden har särskilt uppmärksamhet riktats mot preparat som innehåller fenoxisyrorna 2, 4-D och 2, 4, 5-T och som i handeln kallas bl. a. hormoslyr. Mot bakgrunden av att farhågor uppkommit om att dessa preparat kan vara skadliga för människor och djur har giftnämnden tillkallat en särskild expertgrupp som skall undersöka vilka faror som kan vara förenade med användning av preparaten. I gruppen ingår bl. a. ärftlighetsforskare samt specialister på fostermisbildningar och miljöfrågor.

Expertgruppen väntas redovisa resultatet av sitt arbete inom ett par månader. Giftnämnden kommer därefter att ompröva registreringen och därvid ta ställning till frågan om förbud mot användningen av de berörda preparaten.

Särskilda problem är förenade med spridning av bekämpningsmedel från luften. Som en följd av de erfarenheter som vunnits har giftnämnden redan nu beträffande alla typer av bekämpningsmedel meddelat förbud mot flygbekämpning, om medlen inte är särskilt godkända för ändamålet. Spridning med flyg av herbicider med fenoxisyror får alltså inte ske utan uttryckligt medgivande av giftnämnden. Frågan om dessa medel över huvud taget skall få användas i framtiden kommer, som framgår av vad jag nyss sagt, att avgöras av giftnämnden i god tid före nästa bekämpningssäsong genom att registre-

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

ringsfrågan tas upp till omprövning.

Jag vill understryka att de problem vi här står inför är mycket betydelsefulla för den enskildes säkerhet. Om preparatens användning kan medföra skador på människor eller djur, råder det inte någon tvekan om att preparatens användning måste omgärdas med betryggande säkerhetsföreskrifter eller helt förbjudas. Jag är övertygad om att giftnämnden ägnar dessa frågor stor omsorg och noga överväger synpunkter av den art som framförts i interpellationerna. Jag kommer att med uppmärksamhet följa utvecklingen.

Slutligen vill jag som svar på fru Sundbergs fråga om övergångsbestämmelserna till bekämpningsmedelsförordningen säga, att omkring 800 medel hittills har registrerats av giftnämnden och att det finns ungefär 130 ansökningar om registrering av olika typer av bekämpningsmedel som ännu inte slutligt behandlats av nämnden. Detta innebär emellertid inte att alla sistnämnda medel får saluhållas eller användas. Inte heller saknas regler för deras användning. Alla ansökningarna har enligt vad giftnämnden upplyst förantlett utredning, och för samtliga medel gäller att mer eller mindre långtgående delbeslut fattats av nämnden. Den slutliga prövningen av de flesta av dessa registreringsansökningar beräknas vara klar om ett halvår. Skulle allvarliga risker framkomma beträffande något av dessa medel kan giftnämnden med omedelbar verkan förbjuda dess vidare användning. För att ytterligare belysa giftnämndens tillämpning av bekämpningsmedelsförordningen vill jag också nämna att över 100 registreringsansökningar avslagits på grund av befarade skadeverkningar.

Vidare anförde:

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min inter-

pellation.

Bakgrunden till interpellationen är att jag redan 1968 tog upp frågan om besprutning med herbicider från flygplan över markområden i mitt hemlän, Värmlands län, där människor skadades, och att jag i oktober i år fann att praktiskt taget ingenting gjorts för att förhindra förgiftningen av vår natur, av människor och djur.

Som jag framhållit i interpellationen svarade dåvarande jordbruksministern den 7 november 1968 bl. a. följande: »Giftnämnden överväger för närvarande frågan om särskilda föreskrifter för besprutning med bekämpningsmedel från flygplan. I avvaktan på resultat av dessa överväganden är jag inte beredd att vidta några särskilda åtgärder.» Giftnämnden yttrade sig ett halvår därefter, men trots att allvarliga skador påtalats på människor och djur fann man ej anledning att ta definitiv ställning till frågan om ytterligare restriktioner för besprutningen eller till behovet av mera detaljerade föreskrifter i ämnet.

Tillåt mig säga, herr talman, att giftnämndens behandling av denna allvarliga fråga vittnar om en otrolig nonchalans. Jag vill också instämma i slutorden av en ledare i Värmlands Folkblad den 4 november 1970, där redaktör Furbo slår fast att giftnämnden har levat farligt, kanske mycket farligt. För mig och många andra har det varit obegripligt hur man kunnat tillåta att denna besprutning fått fortgå under så lång tidsperiod trots alla varningssignaler, trots alla skador på människor och djur som inrapporterats.

Vad är det som sker runt omkring oss i dag? Jo, här vräker skogsbolagen, domänverket och vägverket ut tonvis med gift utan förbarmande över stora arealer, och oskyldiga människor och djur duschas av tyvelaktiga preparat med elakartade sjukdomssymtom som följd. Jag har under de senaste åren mött människor som varit märkta av sjuk-

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

dom sedan de kommit i beröring med hormoslyr. Låt mig anföra ett av många exempel som kommit till min kännedom om skada på människor.

En skogsarbetare beordrades hantlanga åt en firma som skulle bespruta timmer, framkört till väg, åt domänverket med manuellt skötta sprutor. Besprutningen skedde under en måndagsförmiddag. Mannen kände redan under dagen obehagliga smärtor och sveda i bröstet. Efter några dagar var hans tillstånd så allvarligt att man måste frakta honom till lasarettet. Han hostade slem och blod och var mycket sjuk. Sjukdomssymtomen var så allvarliga att han överfördes till centrallasarettet i länet. Dubbelsidig lunginflammation följde; han klarade livet med ett nödropp. Läkarna konstaterade förgiftningssymtom. Mannen, som förgiftades i pingstveckan 1970, är i dag fortfarande sjukskriven med stora svaghetsymtom.

Rader av fall skulle kunna räknas upp, men jag begränsar mig till detta.

Jag har vidare, herr talman, i min ägo ett besiktningsprotokoll över obduktion av nötkreatur som klart anger dödsorsaken. En gammal kvinna i statsrådet Asplings och min hembygd släppte ut sina två kor efter mjölkningen en morgon i ett lövskogsområde ett stycke från fastigheten. Markägarna hade lovat att betning fick ske på markerna. Fram på förmiddagen hörde man flygplan på låg höjd och såg att besprutning pågick just över det område där korna betade. Besprutningen skedde utan någon som helst förgående varning. På kvällen när korna kom hem till ladugården var båda mycket oroliga och visade tecken till sjukdom, varför veterinären tillkallades. På morgonen nästa dag måste den ena kon avlivas, medan den andra klarade sig genom medicinsk behandling. Köttet dög ej ens till djurmat på grund av förgiftning. Hela kroppen kasserades med anledning av, som det står i protokollet, något slags förgiftning.

Jag har, herr talman, aldrig någon sin fått så många brev från oroliga människor som kring denna fråga. I min väska här utanför har jag uppropslistor underskrivna av tusentals och åter tusentals människor, som ropar ut sin förtvivlan över den förgiftning som pågår. Låt mig helt kort citera några rader ur ett sådant upprop: »Här gäller det ej längre att ta ekonomiska hänsyn till dem som har ett förment intresse att använda herbicider — i vårt fall bl. a. skogsbruket, domänverket, vägförvaltningen — utan framtiden att överleva eller gå under.»

Några hälsovårdsnämnder har gått i spetsen för förbud mot fenoxisyrorna. Ledsamt nog har myndigheterna tagit illa upp att man har gett sig på detta ärende. En hälsovårdsnämndsordförande har till och med betecknats som rubbad därför att han vågade sig på ett beslut om förbud. I stället borde denne ordförande ha en eloge för sin kraftfulla insats.

Jag skall inte använda ordet rubbad, men beteckningen skulle kunna passa på den som i sin iver att bevisa hormoslyrets ofarlighet ställde upp för pressen och drack av giftet. Det måste vara ett utslag av dumhet när man tillgriper någonting sådant i en så allvarlig fråga som den vi nu står inför. Vi förgiftas systematiskt per flygplan med risk för fosterskador, och detta har giftnämnden känt till i två år. Men vad är det den har gjort? Någon har sagt att den har varit i Canada på en konferens under tiden. Det är tur att TV och press och människorna ute i landet slagit larm på allvar i denna fråga, annars hade väl ännu ingenting hänt.

Människorna ute i bygderna har väntat otåligt på socialministerns svar i detta ärende. Oron har begripligt nog varit mycket stor. Folk har ringt till hälsovårdsnämnderna och undrat om det verkligen kan vara tillåtet att syssla med sådant som denna besprutning samtidigt som man i skolan försöker

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

lära barnen det olämpliga i att kasta små pappersbitar omkring sig. Nog är det underligt att det skall kunna förekomma en tillåten besprutning med sammanlagt per år 2 200 ton verksam substans av herbicider i vårt land på samma gång som man allvarligt talar om att det är en brist i vår nya renhållningslagstiftning att man inte direkt kan bötfälla en människa som kastar en bussbiljett eller en fimp efter sig.

Hur många kan i dag leta fram en ren fläck natur i skogsbolagens, i statens, i vägförvaltningens eller i eldistributörernas nedsölade domäner?

Hur många är det som har lärt sig att se på lövträdens blad om området har besprutats nyss och hur många är hänvisade till att köpa bär eller sylt från okända trakter? Just när skogsbären mognar besprutas de platser där de flesta bären växer och dit de flesta människorna söker sig. De besprutas skoningslöst från flygplan, jeepar, traktorer och ryggburna sprutor.

Farligt att förtära, förvaras oåtkomligt för barn och husdjur, akta ögon, hud och kläder, inandas ej medlet, har det kommit i beröring med huden så tvätta genast med tvål och vatten! Ja, de orden står på behållarna av detta gift som finfördelas över den svenska naturen. För den stackars bärplockaren i sprutskogen måste varningarna innebära följande: Lämna barnen hemma, använd gummidräkt och skyddsglasögon, låt bli att andas eller använd gasmask, bär alltid med dig vatten och tvål och kasta bort bären innan du åker hem!

Jag är medveten om att detta är ett stort problem, inte minst avvägningen mellan kraven på en så långt det går orörd natur och behovet av exploatering för ökad produktionsstegring. Men den gränsen får inte överskridas där den mänskliga hälsan äventyras. Likgiltighet och nonchalans måste bekämpas. Och framför allt: Gasmasken får

inte bli en lösning på detta problem.

Herr talman! Jag kan inte säga att jag är nöjd med socialministerns svar. Giftnämnden har försökt lugna stämningen genom tillkallande av en expertgrupp som om någon månad skall redovisa sitt resultat för att nämnden därefter skall kunna ta slutgiltig ställning. Förbudet mot flygbekämpning anser jag i den form det nu finns vara endast en halvmesyr.

Jag är tacksam för att socialministern lovar att med uppmärksamhet följa utvecklingen. Jag är dock inte så säker som socialministern på att giftnämnden ägnar dessa frågor stor omsorg. Den har sannerligen inte gjort någonting under de gångna åren som inger förtroende.

För min del hävdar jag fortfarande att ett totalförbud är nödvändigt intill dess vi vet vad vi håller på med. Det skulle, herr talman, ha varit befriande om socialministern klart sagt ifrån på regeringens vägnar att nu är det färdigsprutat med hormoslyr.

Min begäran till statsrådet är till sist: Stoppa all skogsbesprutning under i första hand en tvåårsperiod så att vi ordentlig hinner utröna preparatens verkningar! Det tycker jag att man kan begära.

I detta anförande instämde herr *Börjesson* i Falköping (cp).

Herr **JÖNSSON** i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation — det är mycket vänligt i tonen men innehåller inga direkta nyheter. Visserligen lovar statsrådet att man skall se på frågan med allvar och lämna nya besked om någon månad eller ett par månader, och det är i och för sig ett positivt besked; men denna fråga har — som väl framgått av det långa och mycket belysande anförande som herr *Andersson* i Storfors hållit — varit up-

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

pe till behandling många gånger i kam-maren. Den har också varit ett stort dis-kussionsämne i den offentliga debatten.

Jag ställde i maj en fråga till social-ministern, och denne svarade då att man skulle behandla spörsmålet med allvar och att man skulle ingripa snabbt. Jag hade då den förhoppningen att svar-et innebar att åtgärder skulle vidtagas inför den säsong som var nära före-stående. Så har emellertid inte skett. Jag ansåg att då kända fakta starkt ta-lade för att vissa restriktioner i använ-dandet av medlet i fråga borde införas. Även om inte alla risker var vetenskap-ligt klarlagda, var indicierna mot med-let så starka att de som använder det borde åläggas mycket stark restriktivitet.

Det har nu visat sig att de myndighe-ter och personer som använder det ak-tuella medlet inte själva har velat un-derkasta sig några inskränkningar, och då borde i stället samhället ålägga dem sådana. Även om stora ekonomiska vär-den står på spel, måste hänsynen till de stora risker som det gäller gå före.

Man hade redan i våras kunnat in-föra det förbud mot flygbesprutning som nu införts. Det är ändå, såsom herr Andersson i Storfors anført, så att det vid besprutning från flygplan över stora områden — hur välmenande man än är — kan inträffa vindavdrifter och upp-stå oväntade väderleksförhållanden, som får okontrollerbara följder. Ingen som vistas på marken i ett härav berört område kan då undgå att utsättas för bekämpningsmedlet. Det förekommer nämligen inga stora varningsaktioner, upprop e. d. i detta sammanhang. Man sätter t. ex. inte i gång luftvärnssirener-na när en besprutningsaktion skall star-ta.

Förarna av flygplanen vet inte sär-skilt mycket om vart vindarna drar i väg med bekämpningsmedlet, även om man flyger ganska lågt. Dessutom fly-ger man över små diken och vatten-drag, och dessa stannar som regel inte

inom samma markägares område utan mynnar i större vattendrag, där med-len förorsakar skador som kan bli ganska betydande. Om detta vet vi som sagt inget bestämt, men mycket starka indicier tyder på att så kan bli fallet.

De finns en omständighet som gör att man med visst fog kan kritisera handläggningen av frågan. Jag säger detta, även om jag förstår att de myn-digheter som behandlar ärenden av det-ta slag har en mycket besvärlig upp-gift. Det är ju ett otal kemiska prepara-t som skall prövas. Jag kan inte be-döma myndigheternas resurser härför, men jag inser svårigheterna. Det finns emellertid en tysk vetenskaplig tid-skrift, i vilken det redan 1961 skrevs en artikel där det meddelades att tillver-karen av ett bekämpningsmedel hade lyckats minska den däri ingående mäng-den av tetraklordibenzopara-dioxin, som också kallas 2,3,7,8-dioxin, så att yrkesskador hade kunnat undvikas. Det var alltså redan då klarlagt att dessa preparat hade skadeverknningar. Efter-som vi nu är framme vid år 1970, tyc-ker jag inte att handläggningen präglas av någon påfallande snabbhet. Detta gör att jag känner mig oroad för att vår beredskap på området kanske är svag.

Jag understryker att det alltid är lätt att vara efterklok men att vi måste ta lärdom av det inträffade och verkligen vidtaga förstärkningar på detta områ-de, om så behövs, dvs. om det är re-surser som saknas. Jag hade med hän-syn till vad jag nu anført inte tillgripit så hårda ord i min interpellation utan inskränkte mig till att bl. a. ställa frå-gor om forskningen på området och om hur snabbt en del klarlägganden skulle kunna göras.

Som lekman blir man ibland när man försöker tränga in i dessa frågor något förbryllad, eftersom det förekommer en del olika meningssriktningar på områ-det. Jag tror att en del av meningsskilj-aktigheterna sammanhänger med att fe-noxisyrorna inte i sig själva anses ha så

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

stor giftverkan. Detta brukar framhållas av dem som vill påvisa att dessa preparat är ofarliga.

Men det besvärliga är de föroreningar som alltid finns i dessa preparat, de s. k. dioxinerna. Det finns 72 olika sorter av dessa ämnen, och de är mycket dåligt kända. Den mest kända är den jag nyss nämnde, den som förkortas 2,3,7,8. Att den åstadkommer fosterskador har bestyrkts i många sammanhang.

Är det möjligen så att giftnämnden när den godkännt dessa medel har kollat bara själva ämnet och inte brytt sig om att kolla föroreningarna? Det måste väl vara detta som gjort att det hela har kunnat pågå så länge utan att man har upptäckt de risker som ändå föreligger. Om så är fallet vill jag fråga socialministern: Beaktar man numera i praxis när det gäller godkännandet av preparat också de föroreningar som preparaten innehåller? Även om preparatet i sig självt är ofarligt, kan föroreningarna åstadkomma stora skador, och den saken är det naturligtvis viktigt att beakta.

Den andra fråga som jag tog upp i min interpellation gällde restriktionerna. Om man efter en prövning kommer fram till att det här är fråga om ett medel av den farlighetsgraden att det skall förbjudas, vill jag bara uttala förhoppningen att beslut härom skall kunna fattas före nästa års säsong. Men om man finner att riskerna inte är större än att man kan tillåta en viss, restriktiv användning, har jag vissa önskemål om hur dessa restriktioner bör utformas. Jag anser t. ex. att det bör förekomma en mycket stark restriktivitet när det gäller flygbesprutning. Så fort ett medel kan misstänkas vara farligt, bör man inte tillåta denna användningsform. Det bör vara en regel att människorna skall ha möjlighet att undgå att komma i beröring med sådana medel. Vi har genom herr Anderssons i Storfors redogörelse — och även jag har exempel på den saken — erfa-

rit att det vid flygbesprutningar varit svårt för den enskilde att undgå medlet. Det måste ändå vara en förutsättning att vi har sådana lagar och regler att den enskilde kan skyddas.

Även vägförvaltningarna använder detta medel och sprutar ut det längs vägarna. I sådana fall bör man avlysa trafiken från de berörda vägsträckorna. Jag känner till fall där människor har fått svåra allergiska skador sedan de färdats efter vägen i samband med sådana här besprutningar. Det måste i varje fall pålysas ordentligt att besprutning pågår. Dessutom måste det vara en regel att man inte sprutar över vattendrag — bäckar och liknande. Det måste också förekomma kontakt med ägarna av de marker som gränsar intill vägarna; det finns ju fortfarande jordbrukare som har betesdrift i anslutning till vägarna. Det kan hända att de vill skydda sina djur från denna påverkan, och i så fall bör de ha möjligheter härtill.

Om man sålunda finner att giftverkan inte är så oerhört stor som man hade befarat och medlet alltså med en viss tvekan kan tillåtas, bör man införa starka restriktioner. Det skulle vara intressant att få höra hur statsrådet ser på dessa problem.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Först och främst vill jag rikta ett tack till socialministern för svaret på min interpellation. Svaret visar att socialministern bl. a. genom att tillsätta en expertkommitté har uppmärksammat allvaret i frågan och att vi kan vänta oss att åtgärder kommer att vidtas för att förbättra den situation som vi försatt oss i.

Den kritik som jag i mitt anförande kommer att framföra riktar sig alltså inte mot socialministerns svar — bortsett från att jag beklagar att min första fråga om formerna för giftnämndens registrering inte berörs i svaret — men väl mot det faktum att socialdeparte-

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

mentet trots starka vetenskapliga bevis inte tidigare uppmärksammat de faror som ett ohämmat utnyttjande av starka gifter medför. En stor del av det svaret åvilar giftnämnden, och jag kommer också huvudsakligen att beröra dess uppgifter.

Naturvårdsåret 1970 avslutades nyligen med en mycket välbesökt konferens här i Stockholm. Vid denna konferens höll professor Maths Berlin från Lund ett uppmärksammat anförande, i vilket han koncentrerade sig på den miljöförstöring som giftmissbruket medfört. Han sade bl. a. rent ut att det inte råder någon tvekan om att människan i dag har medel och möjligheter att genom egna åtgärder äventyra mänsklighetens framtida existens. För att trygga denna måste förändringar i miljön och då också i den kemiska miljön tillåtas endast i de fall att konsekvenserna därav för människan och det ekologiska system som människan är beroende av noga övervägas och befinnas acceptabla. Det förutsätter att varje åtgärd som innebär en förändring förprövas och att man har tillsyn över dess tillämpning. Det är uppgifter som här i Sverige åvilar giftnämnden eller borde göra det.

Tidigt i höstas beslöt som vi hörde Årjängs hälsovårdsnämnd att förbjuda sprutning med 2, 4 diklor-fenoxisyra och 2, 4, 5 triklor-fenoxisyra på grund av att man ansåg preparatet ha giftverkan.

Den 25 september hade Lis Asklund ett Fokus-program med intervjuer med berörda parter, och detta program väckte stor uppmärksamhet. Strax efter beslöt giftnämnden att spridning med flyg av herbicider med fenoxysyror inte får ske utan uttryckligt medgivande av giftnämnden. När giftnämnden fattade detta beslut, säkerligen påverkad av den opinion som väcktes av TV-programmet, förelåg åtskilliga fakta, om vilka giftnämnden antingen inte varit medveten eller vilka nämnden helt

enkelt bortsett från. Låt mig nämna några av dem.

Här har förut nämnts den tyska vetenskapsmannen Bauers arbete från 1961, varav det framgår att man vid framställning av 2, 4, 5 T-preparat får en biprodukt på 2, 3, 7, 8-tetraklor-dibenzo-p-dioxin. Bauer och hans medarbetare påvisade att denna förening har ytterst hög giftighet — en dos av 50 miljondels gram per kg kroppsvikt leder till döden för försöksdjur, och föreningen är orsak till svåra yrkes-skador.

För några år sedan publicerade Biogenetics Research Laboratory utanför Washington resultaten av en fyraårig studie av fosterskadande effekter på olika substanser och rapporterade positiva fynd såväl för 2, 4 D som 2, 4, 5 T. Man fann därefter att särskilt 2, 4, 5 triklorfenoxisyra hade en högt halt av ovan nämnda dioxinförening, som alltså är ytterligt giftig.

Hur reagerar man då i Amerika? Det är viktigt att man har detta klart för sig därför att inte minst från socialdepartementets sida förs så ofta fram exempel från andra länder eller från Världshälsoorganisationen på hur dessa reagerar och låter sedan det bli normgivande för oss.

I Amerika annonserade redan förra året Vita husets vetenskaplige rådgivare dels att restriktioner skulle införas för all användning av 2, 4, 5 T inom federala myndigheter, dels att användningen inom jordbruket skulle skäras ned, om inte officiella toleransgränser utarbetats före ingången av 1970.

I april i år — vilket vi också såg i de svenska tidningarna — hölls flera senatsförhör, vilka ledde till omfattande begränsningar av användningen av 2, 4, 5 T samt till intensifierad forskning angående dioxinernas giftverkan.

Men, herr talman, i Sverige sprutade vi på 1 500 ton fenoxysyror. Och giftnämnden slumrade!

Men tillverkningsidan, huvudsakli-

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

gen Dow Chemicals Company, slumrade inte och gjorde allvarliga försök att minska halten av dioxiner och satte en övre gräns vid 0,5 ppm, dvs. mg per kg fenoxisyra. Man blev på amerikanskt håll helt klar på att dioxinet har en fosterskadande effekt. I Sverige påvisades liknande verkningar på många olika sätt. De föregående talarna har här givit åtskilliga exempel, inte minst herr Andersson i Storfors. I Sverige lades det fram en motion, nr 453 av herr Lindberg m. fl.

I en verksamhetsberättelse ställde statens veterinärmedicinska anstalt frågan, om det finns ett samband mellan besprutning av lövskog från flygplan och livmoderskador på älg. I våras påträffades i Norrland, såsom vi kanske alla känner till, ett 50—60-tal renar döda i ett område som besprutats med fenoxisyra. En kvinna som fått missfall satte detta i samband med att hon vistats i nybesprutat område. Att den minsta beröring kan ge hudskador vet vi.

Herr talman! Detta är bara en del av bakgrunden.

I samband med att andra lagutskottet nu i höst behandlade den förutnämnda motionen infordrades remissutlåtande från giftnämnden — och nu börjar det bli intressant. Till detta remissutlåtande bifogades en promemoria som utarbetats på giftnämnden. Trots de av mig tidigare redovisade undersökningarna anser giftnämnden det mindre sannolikt att de i somras rapporterade fallen av utslag, feber och ledsmärtor har något samband med besprutning. Man konstaterar emellertid att vetenskapen tidigare inte beaktat att föroreningar i så små mängder som miljondelar kan ha biologisk effekt. Jag är förvånad över detta — vi har ju trots allt sysslat inom många olika områden med bl. a. hormoner.

Sedan säger man att dioxinförekomsten i 2, 4, 5 T är avhängig av tillverkningsprocessen och i första hand

av behandlingen av utgångsmaterialen för framställning av ämnena. Svenska handelsprodukter ligger enligt uppgift under 1 ppm.

Då vill jag ställa min första fråga till socialministern: Vem kontrollerar detta? Docent Göran Löfroth har i ett yttrande till riksdagens ombudsmannaexpedition sagt att analyser av klorerade dibenzo-paradioxiner icke tidigare utförts i Sverige. Gullviks fabriker har uppgivit att de saknar resurser att utföra analyser på importerade och egen-tillverkade preparat.

Jag vore alltså tacksam för att få ett svar på vem som kontrollerar att koncentrationen av dioxiner icke överstiger 1 ppm i svenska handelspreparat.

Ännu en fråga: Om Dow Chemicals håller 0,5 ppm, varför skall vi i vårt land då tolerera 1 ppm av detta utomordentligt starka gift? Jag vill i det sambandet gärna nämna att detta är ett kumulativt gift. Genom sin fettlöslighet kan det vandra i näringskedjorna på samma sätt som DDT.

Jag vill ställa ännu en fråga, som för resten kanske redan är ställd av herr Jönsson i Ingemarsgården, nämligen i vad mån giftnämnden gör mer än toxikologiska undersökningar. Giftnämnden måste nämligen när den infordrar ett preparat — inte minst när det gäller besprutningspreparat — för registrering veta att det aldrig rör sig om s. k. kemiskt rena preparat. Man måste alltså infordra uppgifter om *alla* ämnen i preparatet som är kända. Man kan här inte säga att tillverkaren inte kände till förekomsten av dioxiner, eftersom innehållet av dioxiner har påpekats i den vetenskapliga litteraturen redan 1961.

Studerar man utlåtanden från domänenverket och naturvårdsverket, finner man genomgående en attityd som innebär tvivel på fenoxisyroras skadlighet. Att verken i sin tur grundar sitt ställningstagande på giftnämndens klar-signaler är kanske naturligt. Helt följd-

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

riktigt har nu båda dessa organisationer plötsligt förklarat sig villiga att studera verkan av fenoxisyror efter det att giftnämnden har börjat inse sina försummelser.

I det sambandet vill jag säga att det är välgörande att konstatera att statens veterinärmedicinska anstalt, som är en vetenskaplig institution, i ett yttrande har sagt: »Anstalten konstaterar att det, trots en mångårig forskning vid SVA och i utlandet, råder ett allvarligt missförhållande mellan våra faktiska kunskaper om fenoxi-herbicidernas biologiska och ekologiska effekter och den utbredda användningen av dessa ämnen.»

Detta är väl ett exempel på hur vetenskapare och vetenskapliga institutioner försöker komma i kontakt med politikerna och de politiskt ansvariga myndigheterna men att det är svårt för dem att vinna gehör för sina åsikter.

Herr talman! Därmed är jag framme vid den fråga i min interpellation som socialministern egentligen inte har besvarat: Överväger statsrådet att på grund av de erfarenheter som gjorts vid besprutning med Hormoslyr ompröva formerna för giftnämndens prövning för registrering av bekämpningsmedel? Det är nämligen just missförhållandet mellan våra faktiska kunskaper och de ekologiska verkningarna som får så skrämmande följder. Jag kan också formulera frågan på ett betydligt intressantare sätt: Anser statsrådet att tiden nu är kommen för s. k. omvänd bevisföring? Det är nämligen en utomordentligt väsentlig fråga. Den omvända bevisföringen innebär, att där varken samhället eller tillverkningsidan kan vederlägga eller verifiera möjligheter till fosterskador, mutagena eller carcinogena effekter bör doserna minska så långt det över huvud taget går, och helst bör preparatet inte bli registrerat.

När jag ställer den frågan har jag en stor del av svenska folket bakom mig.

Den tilltagande miljöförstöringen innebär nämligen inte bara en förfulning av vårt landskap utan — och det är mycket värre — den skapar också otrygghet. Som politiker måste vi se till att medborgarna åtminstone kan känna den tryggheten att veta att vi gör vad vi kan på politiskt håll. Min uppfattning är att socialdepartementet brister i den funktionen. Låt mig här ge ett par exempel. Redan 1959 skrev Ehrenberg och Gustafsson en rapport till dåvarande medicinalstyrelsen och bad att få rikta medicinalstyrelsens uppmärksamhet på en serie undersökningar som publicerats under de senaste åren och som rörde kemikaliers starkt mutagena och carcinogena effekter. Jag har läst deras rapport. Den har nämligen nu, efter mer än tio år, givits ut i tryck i engelsk översättning därför att åtskilliga utländska forskare bett att få den. Men hur reagerade man på dåvarande medicinalstyrelsen? Jo, man tillsatte en kommitté för att undersöka dessa alarmerande förhållanden. Den kommittén självdog emellertid ganska snart av brist på intresse. I vårt land liksom i alla andra fortsätter cancerfallen att öka, och vi utsätts för allt fler kemikalier, vilkas effekt vi ofta inte får reda på ens när den är vetenskapligt dokumenterad.

Ett annat intressant registreringsfall är giftnämndens behandling av diklorvos, dvs. de remsor som impregnerats med en fosforförening av nervgastyp och som används mot insekter. De godkändes av giftnämnden 1968 och får fritt försälgas i Sverige, trots att vi får in allt fler rapporter om fall av förgiftning. Jag kan här inte gå in på det faktum att diklorvos är ett alkylerande ämne och därför i mycket hög grad kan ge genetiska eller mutagena och fosterskadande effekter. Jag vill bara ställa en fråga ytterligare till socialministern: Vem gör undersökningar åt giftnämnden utöver de rent toxikologiska? Jag förutsätter nämligen att man,

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

innan registrering tillåtes, gör undersökningar också rörande effekterna när det gäller fosterskador och mutagena skador. Det vore intressant att få ett svar på den frågan. Jag har nämligen inte lyckats få reda på vilken organisation eller institution här i landet som utför sådana undersökningar åt giftnämnden.

Jag har tagit dessa exempel, herr socialminister, därför att de berör områden som ligger inom giftnämndens kompetens. Jag skulle kunna ta många fler exempel, men det får räcka med de anförda.

Som svar på min andra fråga har statsrådet meddelat att 130 ansökningar om registrering av olika typer av bekämpningsmedel ännu inte har slutbehandlats av nämnden men att medlen får försäljas enligt övergångsbestämmelserna. Socialministern säger också i svaret att man beräknar att ansökningarna skall vara avklarade inom ett halvår. Men för över ett år sedan väckte jag en motion, på vilken giftnämnden framhöll i sitt remissyttrande att alla preparat skulle vara avklarade inom ett år. Det året har gått, och det kommande halvåret går fort. Jag är nämligen orolig, inte bara för att vi fortfarande har i bruk preparat i skydd av 1963 års övergångsbestämmelser, utan jag ser det som ett tecken på att giftnämnden har för små resurser. Jag vill ställa frågan: Har man på giftnämnden resurser nog för att verkställa de undersökningar som man verkligen skulle vilja genomföra, exempelvis de av mig efterfrågade undersökningarna rörande mutagenitet? Eller måste man på grund av bristande resurser släppa igenom preparat som kanske med en mer seriös och omfattande bedömning icke skulle ha registrerats? Jag tror det är utomordentligt angeläget att svenska folket får klart för sig, att om det är en rent ekonomisk fråga har vi i alla fall möjlighet att genom Sveriges riksdag skapa en större trygg-

het och säkerhet i vårt land.

Herr talman! Jag har ställt många frågor — sju stycken om jag räknar rätt — och jag har talat länge. Det har dock gällt frågor som för många människor är livsviktiga i ordets verkliga betydelse. Att problemen är många och svåra innebär inte att vi får skaka dem av oss, och jag tror det är väsentligt att vi fritt kan debattera dem här i riksdagen, även om det från min sida innebär en stark kritik mot socialministerns fögderi vad gäller såväl socialstyrelsens handläggning av rapporter som giftnämndens registreringsverksamhet.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Också jag ber att få tacka socialminister Aspling för svaret, även om jag inte kan finna att det innehåller så mycket mer än de uppgifter som redan har bekantgjorts i pressen i höst om den expertgrupp giftnämnden tillkallat för att undersöka de faror som kan vara förenade med användningen av de aktuella preparaten. Man kunde väl beteckna det som positivt att statsrådet inte anser att det råder något tvivel om att det behövs betryggande säkerhetsföreskrifter eller förbud mot preparatens användning, om de kan medföra skador på människor eller djur. Det är väl bara så att just detta »om» gör att man inte känner sig helt nöjd med svaret.

Den senaste tidens tidningsskrivierier om användningen av gifter i växtbekämpande syfte har i vissa kretsar bedömts som ovederhäftiga. De misstankar mot växtgiftmedlet 2, 4, 5 T som väcktes redan på 1950-talet har av ansvariga myndigheter avfärdats som lösa spekulationer. Så var det ju också när det gällde neurosedynet. Först när ett antal gravt missbildade barn hade fötts av kvinnor som använt neurose-

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

dyn förbjöds preparatet. När det nu finns forskare som inte utesluter att de växtgifter som används kan leda till ännu värre tragedier än neurosedynet åstadkom, är det all anledning att förbjuda användningen av dessa preparat, av vilka hormoslyr utgör ett.

Bevis på de genetiska skador som medlen kan åstadkomma har anförts bl. a. från Vietnam, där dessa medel skoningslöst används utan hänsyn till de människor som drabbas. Att då tala om att det där är fråga om starkare doser än vad som förekommer i Sverige räcker inte för att stilla den oro som vissheten om skador på barn, födda i Vietnam, väcker också här i vårt land. De uppgifter om amerikanska forskningsresultat när det gäller fosterskador, som fru Sundberg nyss lämnade, är för övrigt värda att notera mot bakgrunden av denna användning av giftmedel i Vietnam.

Socialminister Aspling hänvisar i sitt svar till bekämpningsmedelsförordningen och till de villkor som giftnämnden kan uppställa för användningen. Likaså framhåller socialministern att spridning med flyg av herbicider med fenoxisyror inte kan ske utan giftnämndens medgivande.

Herr Andersson i Storfors har gett mycket belysande exempel på långsamtheten — för att uttrycka det snällt — i giftnämndens behandling av denna fråga. Med tanke på de starka farhågor som har uttalats förefaller det verkligen rimligt att helt förbjuda preparaten till dess att de undersökningar är klara som den av statsrådet åberopade expertgruppen nu håller på med.

Restriktionen i fråga om spridning med flyg har herr Andersson i Storfors betecknat som en halvmesyr. Jag är mycket villig att instämma i den betygsättningen, i synnerhet som det ändå förekommer spridning på annat sätt. Exempelvis sprutas dessa gifter fortfarande längs vägrenar, på parkernas gräsmattor och längs statens järnvägars

banvallar. I Hälsingland väckte SJ:s besprutningar i höst våldsamma protester från folk som var ute och plockade hallon. I sådana här fall kan det inte vara riktigt att som SJ bara hänvisa till att människor får skylla sig själva om de uppehåller sig i marker som har besprutats eller håller på att besprutas.

I de tidigare inläggen har anförts en hel rad fakta om fall där människor och djur insjuknat och t. o. m. avlidit av orsaker som inte helt kan fränkännas samband med användningen av växtbekämpningsmedel. Jag skall bara tillfoga ett exempel. I våras dog ett par hundra renar i Lappland oförklarligt, och dessutom födde ett stort antal renar döda foster. Veterinärmedicinska anstalten här i Stockholm fick prover sig tillsända, analyserade dem och fann i dem höga halter av 2, 4, 5 T. Sedan dess har veterinärmedicinska anstalten undersökt hur renarna reagerar på de här aktuella gifterna, men åtminstone har inte jag kunnat i pressen finna några redogörelser för resultaten av dessa undersökningar. Jag undrar om socialministern kanske har uppgifter om de resultat som undersökningarna eventuellt har lett till. Det behöver väl inte sägas att de som i mina hemtrakter sysslar med renskötsel delar den starka oro som uttryckts i de tidigare inläggen i denna debatt.

Det pågår, vilket mina företrädare här i talarstolen redan nämnt, en livlig debatt just nu om hur vår natur skall skyddas. En rimlig åtgärd i det syftet vore — vilket också har sagts — att helt förbjuda användning av medel som ens misstänks ha skadliga följder. Sedan må det bli expertisens sak att bevisa deras oskadlighet.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat på de inlägg som här förekommit, och jag vill gärna säga att jag har noterat det engagemang som

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

de skilda talarna visar. De har själva påpekat att detta är en svår och allvarlig fråga, som i alla olika avseenden måste behandlas seriöst. Jag vill, herr talman, understryka allt detta.

Användningen av herbicider är självfallet inte ett problem bara för oss, men på oss faller ett ansvar att komma fram till klarhet och till beslut. Vi måste dock inse att detta problem vidgar sig ut över vårt lands gränser. Dessa medel används ju i stor utsträckning runt om i världen, bl. a. i våra nordiska grannländer.

Vi ser, herr talman, mycket allvarligt på dessa frågor, det vill jag starkt understryka. Giftnämnden har på grundval av gällande lagstiftning befogenhet både att vägra registrering och att stoppa användningen av ett redan registrerat preparat, om preparatet kan befaras medföra skadeverkningar för människor och djur. Giftnämnden har således befogenhet att stoppa ett preparat när det föreligger misstanke om att det är farligt.

De medel vi här diskuterar är nu föremål för en seriös behandling i giftnämnden, vilken som bekant är sammansatt av både experter och lekmän. Bland annat ingår i nämnden ledamöter av riksdagen. Medlens eventuella skadeverkningar i olika avseenden är alltså nu föremål för noggrann undersökning.

Som jag underströk i mitt svar kan det inte råda någon tvekan om att medlens användning måste omgärdas med betryggande säkerhetsföreskrifter eller medlen helt förbjudas, om deras användning kan medföra skador för människor och djur. Jag vill upprepa detta, och det utgör delvis också svar på några av de frågor som här ställts till mig.

Som jag också framhållit kommer giftnämnden i god tid före nästa bekämpningssäsong att ompröva registreringen av dessa medel och därvid ta ställning till frågan om förbud mot an-

vändning av vissa preparat.

Jag har inte rätt att ingripa i den lagenliga behandlingen av ett enskilt ärende hos en myndighet, men jag kan försäkra att jag med stor uppmärksamhet följer denna fråga med hänsyn till dess stora betydelse. I den mån erfarenheterna ger anledning ifrågasätta ändrade regler kommer den saken givetvis att tas upp.

När riksdagen för en vecka sedan behandlade samma fråga förelåg enighet om att giftnämndens pågående undersökningar borde avvaktas. I andra lagutskottets utlåtande nr 80 framhåller man följande: »Genom de åtgärder som giftnämnden sålunda vidtagit i frågan får motionernas syfte anses i huvudsak tillgodosett. Enligt utskottets mening är det med hänsyn härtill inte nödvändigt med något initiativ från riksdagens sida.»

Herr talman! Vad vi här diskuterar gäller i hög grad huruvida ett beslut skall fattas före eller efter det att den pågående undersökningen är klar. Då är att märka att preparaten inte används medan undersökningen pågår och att ett beslut kommer att föreligga i god tid före nästa bekämpningssäsong.

Det har ställts många frågor till mig. Jag vill, herr talman, göra några direkta kommentarer till de inlägg som gjorts. Herr Andersson i Storfors anför ett antal fall som enligt hans mening utgör bevis för medlens skadlighet. Inrapporterade fall är nu föremål för noggranna undersökningar. Det gäller bl. a. renarna, som fru Marklund nämnde. Herr Andersson sade också — om jag förstod honom rätt — att han hade en lång lista på fall. Jag skulle vilja uppmana herr Andersson i Storfors att omedelbart överlämna denna förteckning till giftnämnden. Det är nämligen ytterst angeläget att alla uppgifter utifrån fältet kommer giftnämnden till del för att därigenom kunna bli föremål för direkta undersökningar av den expertgrupp som nu arbetar med dessa

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m. frågor.

Herr Jönsson i Ingemarsgården vill, om jag förstod honom rätt, ha mera detaljerade besked om på vilket sätt man skulle omgärda medlens användning i den händelse — som han sade — de i någon form skulle komma att brukas i framtiden. Jag kan inte här gå in på en detaljbeskrivning; jag kan bara försäkra herr Jönsson i Ingemarsgården att det naturligtvis i så fall kommer att bli en utomordentligt viktig angelägenhet att skapa restriktioner och tillse att de efterlevs.

Till fru Sundberg vill jag säga följande. Beträffande de registreringsansökningar som ännu inte är slutbehandlade är det ingalunda så att alla dessa medel får användas. Det har jag framhållit i mitt svar, och jag vill understryka det på nytt. Mer eller mindre långtgående delbeslut har också fattats av giftnämnden. Vad jag nu sagt innebär inte annat än att jag anser det ytterst angeläget att ansökningarna slutbehandlas så fort som möjligt. De undersökningar som nu pågår avser de medel som finns på den svenska marknaden, alltså inte renodlade fenoxisyror utan medel med de föroreningar som kan finnas i dem. Jag vågar säga, herr talman, att vi i vårt land ingalunda i något avseende ligger efter i ambitionsgraden när det gäller att finna svaret på frågorna.

Fru Sundberg har ställt ett stort antal nya frågor här i dag. Jag kan inte ge mig närmare in på dem nu, men jag vill försäkra att jag har noterat dem. Självfallet skall jag också tillse att de förmedlas vidare. Jag skall studera dem, det lovar jag fru Sundberg.

Låt mig sedan, herr talman, till detta säga och därmed något knyta an till min inledning, att vi här står inför ett stort och besvärligt problem. Vi har alla anledning att så effektivt som möjligt söka komma fram till beslut och besked, och jag kan försäkra att så långt jag kunnat bedöma omfattar

giftnämnden i hög grad denna inställning. Den nonchalerar inte de frågor den härvidlag har ansvaret för. Det finns, herr talman, anledning påpeka att vi har åtskilliga medel för vilka förbud efter en viss övergångstid har utfärdats här i vårt land. Det har gällt avslag på registreringsansökningar för äldre medel eller återkallande av tidigare godkända registreringar. Jag vill erinra om de förbud som utfärdats mot alkykvicksilverhaltiga betesmedel, mot användning av kvicksilver i pappers- och massaindustrin och förbud eller andra begränsningar beträffande åtskilliga medel med s. k. klorkolväten, t. ex. det mycket uppmärksammade medlet DDT, som är förbjudet här i vårt land.

Jag vill nämna detta därför att vi i Sverige har tagit allvarligt på dessa frågor. Vi har också förbjudit en rad medel. Vi kan väl säga att vi i hög grad har kommit att bli uppmärksammade även utanför våra gränser genom att vi har intagit denna mycket restriktiva inställning till dessa medel. Nu diskuterar vi ett specifikt medel, som inger oss oro. Jag har i dag svarat på frågor som ställdes i interpellationerna, och jag har givit besked om vad som nu kommer att hända.

Herr talman! Låt mig till protokollet få upprepa vad jag sade i mitt svar: »Om preparatens användning kan medföra skador på människor eller djur, råder det inte någon tvekan om att preparatens användning måste omgärdas med betryggande säkerhetsföreskrifter eller helt förbjudas. Jag är övertygad om att giftnämnden ägnar dessa frågor stor omsorg och noga överväger synpunkter av den art som framförts i interpellationerna.»

Jag kan försäkra, herr talman, att jag kommer att följa den fortsatta utvecklingen med största uppmärksamhet.

Herr ANDERSSON i Storfors (s) kort genmäle:

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

Herr talman! Som jag förut sade riktar jag inte kritiken mot socialministern, utan jag inriktar mig på giftnämnden. Det kan räcka med vad jag tidigare sade.

Socialministern framhöll att jag hade förklarat, att jag kunde ange en rad inträffade fall. De finns överallt i vårt land. Femtio bävvar har dött i Torsbyområdet, och man har börjat fundera över hur det verkligen är ställt. Grisar har dött på grund av dimmorna som har gått över älvfåran. Älgar har legat döda på besprutade områden.

Det är sådana saker som människor på skogsvårdsområdet ständigt kommer i beröring med. Man talar bl. a. om att kläderna ramlar av gubbarna — när man tvättar dem när de kommer hem efter en besprutning — så att bara livremmen blir kvar. När de kommer in i rummet hemma hos tanten dör blommorna, om männen inte hunnit ta av sig overallen. Dessa problem är så svårhemästrade att man bör se på dem med mycket stort allvar. Därför, herr talman, hävdar jag fortfarande att vi absolut inte skall tala om att vi är några naturvårdare så länge vi håller på med flygbesprutning på det sätt som nu sker. Jag har sagt det förut vid några tillfällen, och jag säger det än en gång: Vad skulle hända om en skolklass under naturvårdsåret 1970 befinner sig ute i skogsmarkerna, när ett giftplan dränker marken med hormoslyr? Det är nämligen vad som kan hända i dag. Kungörelseförfarandet är otillfredsställande. Det kan vi nog alla konstatera, och det säger skogsbolagen själva. Skärpta regler måste komma till stånd.

I dag vet praktiskt taget ingen människa som befinner sig i skogsmarkerna någonting förrän ett flygplan sveper över och dränker dem i giftdimma. Ett uttalande av Hans Palmstierna tycker jag säger ganska mycket: Det är ansvarslost att fortsätta besprutningarna när man känner till dessa skadeverkningar. Vi vet att 2, 4, 5 T ger foster-

skador på djur. Då kan vi inte experimentera vidare och se vad som händer med människor.

Jag tycker att dessa ord räcker för att, som jag sade förut, stoppa användningen under en period, så att vi verkligen vet vad vi håller på med.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har svårt att förstå statsrådet, när han säger att användningen har präglats av stor restriktivitet. Diskussionen i dag tyder på raka motsatsen. Frågan var uppe 1968, och den var uppe i våras. Vid dessa tillfällen påtalades de väl kända förhållanden som styrker misstankarna om medlets farlighet. Det iakttas inte någon stor restriktivitet, när det fortfarande tillåts att detta medel sprids från flygplan ut i naturen.

Vi människor kan ju göra oss hörda. Herr Andersson i Storfors har relaterat flera sådana fall som väckt stor uppmärksamhet, så jag skall inte ta upp tid med detta. Men viltet, som är en omistlig naturtillgång, kan inte göra sig hört. Dess existens äventyras om de farhågor som framförts från så många håll besannas. Mycket tyder på att farhågorna är berättigade, och därför borde man kunna vänta en säsong. Redan innan det här medlet kom i bruk fanns det ju möjligheter att vidta alla de åtgärder som man nu åstadkommer genom besprutningen. Vi är väl i alla fall så rika i det här landet att vi borde ha råd att vänta en säsong till dess hithörande spörsmål klarlagts.

Det är inte begärligt att statsrådet skall minnas alla de frågor som ställts, så jag vill upprepa min fråga: När började giftnämnden pröva de kända föreningar som ingår i dessa ämnen?

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för hans senare svar, som jag tycker var betydligt mera upply-

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

sande. Jag förstår att socialministern inte kan svara på åtskilliga av mina direktställda frågor om bl. a. kontroll. Mina frågor är emellertid inte retoriska. Jag är tacksam att de har tagits emot, och jag hoppas få svar i någon form. Kvar står emellertid att socialministern trots allt är ansvarig för att giftnämnden lämnar upplysningar om en halt som den tydligt inte kan kontrollera.

Två av mina frågor är principiella, och jag vill gärna höra statsrådets mening om dem. Är tiden kommen för en omvänd bevisföring? Det gäller inte bara bekämpningsmedel utan många andra ämnen och kemikalier som vi på olika sätt använder oss av. Har vi inte kommit dithän att den som vill använda dem måste kunna visa och garantera att de inte är giftiga? Forskarna sägs ha svårt att kommunicera med politikerna, men inte minst från vetenskapligt håll har sådana krav framförts. Jag har i mitt anförande kraftigt betonat nödvändigheten av att man undersöker eventuella fosterskadande effekter, mutagenitet och också cancerframkallande ämnen. Det är en ny uppgift, som inte har funnits så länge, och den gör att giftnämnden kanske förr eller senare får förändra sitt namn.

Det har nu hållits en kongress i USA, där man har diskuterat förbättrade analysmetoder vad avser sådana ämnens förekomst i kemikalier, och enligt vad som försports har varken giftnämnden eller socialstyrelsen skickat någon representant dit. Det tycker jag är litet underligt. Naturvårdsverket lär bl. a. ha gjort det. Som jag ser det skulle det ha varit riktigt om giftnämnden hade försökt utöka sina undersökningsmetoder.

Min andra fråga kanske inte är principiell, men anser socialministern att giftnämndens resurser är tillräckliga? Är det ekonomiska problem som stoppar oss när det gäller vår omgivnings hygien?

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det har under debatten riktats mycket hårda och bestämda anmärkningar mot giftnämnden, och eftersom jag tillhör denna nämnd anser jag mig tvingad att i någon mån gå i svaromål. Detta gör jag så mycket hellre som jag tycker det verkar som om en del av interpellanterna hade varit uttagna för något mycket starkt gift som gjort att de något råkat ur balans.

Man säger t. ex. att det redan 1968 fanns klara bevis för allvarliga skador på människor och djur på grund av dessa besprutningar och ändå blev ingenting gjort och att detta visar en otrolig nonchalans. De kontakter som finns mellan veterinärstyrelsen och giftnämnden, herr Andersson i Storfors, är det inga fel på; det finns kontakter dem emellan vid varje sammanträde eftersom en medlem av veterinärstyrelsen är med i giftnämnden. Denna består nämligen i allra högsta grad av experter samt två politiker. Politikerna är visst inte experter på dessa frågor, och jag är därför förvånad över att man inte har vänt sig till den expertis som tydligt finns i denna kammare.

Vi har haft långa och mycket ingående överläggningar om dessa frågor. Påståendet att det redan 1968 var klart att dessa gifter var skadliga får stå för herr Anderssons räkning. I varje fall har ingenting anmälts till giftnämnden som denna haft möjlighet att ta fasta på. Det första fall där man kan säga att man fick klart för sig att det fanns någonting som ännu inte var känt var det som tidigt på våren inträffade bland renarna i Norrland. Dessa renar togs om hand av veterinärstyrelsen, och de undersökningar som inleddes då är ännu inte slutförda. De är nämligen inte gjorda i en handvändning. Även om man konstaterar att gift förekommer i djuren, kan man därmed inte säga vad detta beror på.

Det har inträffat ett dödsfall i vår, jag tror att det var i Jämtland. En man

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

dog efter att ha deltagit i besprutning med hormoslyr. Men det leder väl ändå till eftertanke när läkaren vid obduktionen konstaterade att mannen avlidit av en propp i hjärnan och försäkrade, att det inte fanns den minsta anledning att sammanbinda dödsfallet med hans arbetsuppgift med hormoslyr.

Jag har intresserat mig så mycket för detta att jag har sökt upp personer som i mer än 15 år varje vår har varit i kontakt med dessa ämnen. För att hålla rent för växtlighet i ledningsgator går på en ledningsgata av 50 meters bredd sex man i bredd med motorsprutor på ryggen och sprutar ut hormoslyrlösningar. Ofta, säger dessa män, har det inträffat att man blivit sprutad mitt i ansiktet när det kommit en vindpust som man inte räknat med, men vi har aldrig känt något obehag av det, och vi har fortsatt med detta arbete år efter år.

Jag är medveten om att det har förekommit en hel del tidningsuppgifter som verkat skrämmande. Men vi kan väl vara överens om att man ibland har anledning att ifrågasätta trovärdigheten i sådana artiklar. Det är inte säkert att tidningsskribenten är en mera framstående expert än den sakkunskap på området vi i vårt land sökt samla ihop för att ta hand om ifrågavarande ärenden. Jag vill i detta avseende ge socialdepartementet det betyget att man inom detta försökt skaffa fram all den expertis, som varit möjlig att uppbringa för att placera den i giftnämnden.

Jag vill bestämt tillbakavisa påståendet om att giftnämnden visat nonchalans. Jag trodde inte att man skulle behöva höra sådant tal i denna kammare om en institution, som så allvarligt arbetar för att klara de uppgifter det gäller. Vi måste emellertid vara medvetna om att det ideligen kastas nyheter över oss från olika håll. Vi får dagligen in ansökningar om tillstånd för nya preparat, och alla dessa skall vi hinna med att behandla.

Jag vill i det speciella fall som användningen av hormoslyr representerar framhålla, att socialdepartementet därvidlag ställt alla de medel till förfogande som man har rätt att begära. Vi bedriver också en mycket ingående undersökning, fru Sundberg, på detta område i intimt samarbete med den expertis som kunnat uppbringas i Amerika. Det är felaktigt att påstå att detta ärende har nonchalerats. Så har visst inte varit fallet.

Anledningen till att man inte fattade ett omedelbart beslut när denna fråga togs upp denna höst var att besprutning under innevarande årstid över huvud taget inte förekommer. Det är ändå fråga om lövbekämpning, och det torde inte vara många som går ut för att bekämpa löv under den tid när marken är snötäckt. Vi ansåg således att den berörda utredningen borde vara färdig till den kommande besprutningssäsongen, så att vi inför denna skulle kunna lämna ett besked i frågan.

Jag vill härefter personligen framhålla att besprutning som utförs från luften måste upplevas som mycket obehaglig exempelvis av en person, som befinner sig ute i skog och mark för att promenera eller plocka bär. Om denne blir överflugen av ett flygplan, som sprutar ett bekämpningsmedel över honom, måste vederbörande känna sig mycket illa till mods. Jag anser bestämt att det måste utfärdas betydligt klarare bestämmelser, så att den som går ut i naturen får kännedom om i vilka områden besprutning kommer att äga rum — om någon besprutning i fortsättningen kommer att tillåtas, vilket ännu inte är klart.

Herr Andersson i Storfors gjorde sig en smula lustig över att det på burkar, som innehåller bekämpningsmedel, står att man skall tvätta sig med tvål och vatten om man får något av medlet på sig. Han menade att den som är ute i skog och mark inte brukar föra med sig tvål och vatten, och det är all-

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

deles riktigt. Men det är ändå en viss skillnad mellan det koncentrerade ämne som finns i förpackningsburken och den starkt utspädda lösning som man sprutar ut. Man kan mycket väl bekämpa bladväxten genom att spruta ut en blandning, som endast innehåller 2,5 procent hormoslyr. Föreskriften gäller självfallet för den koncentrerade mängd som förvaras i den ursprungliga behållaren och är avsedd att skydda den som skall hantera medlet.

En av interpellanterna sade att man vet för litet om en hel del företeelser på detta område, och jag vill biträda denna uppfattning. Trots att man haft möjlighet att samla ihop och förhöra sig med all den expertis, som vårt land över huvud taget kan frambringa — vi har också haft kontakt med den av fru Sundberg omnämnde Berlin — kan vi konstatera att vetenskapsmännen i många avseenden vet alldeles för litet. Jag är förvånad över att det finns så mycket sakkunskap på andra håll. Vi har ingen anledning att låta påståenden att vi skulle vara otroligt nonchalanta eller slöa i detta sammanhang stå oemotsagda. Jag vill med kraft framhålla att nämnden verkligen arbetar med allvar.

Fru Sundberg hänvisade till möjligheterna att använda »omvänd bevisföring». Jag undrar emellertid om inte fru Sundberg borde tänka efter ytterligare något i detta sammanhang.

Enbart i Amerika framställs varje år över 4 000 nya kemiska preparat. Därutöver kommer åtskilliga preparat från det centrala Europa. Finns det möjlighet för någon instans eller något laboratorium i detta land att åta sig att bevisa att alla dessa nya kemiska preparat i alla avseenden är ofarliga? Giftnämnden får i detalj veta vad preparaten innehåller; det är ett villkor för att ett preparat över huvud taget skall bli inregistrerat. Jag är emellertid medveten om att det funnits, finns och kommer att finnas åtskilliga preparat

som innehåller gifter — kanske flera gifter i förening, varigenom riskerna uppkommer — som kan ge skador i framtiden. Ingen giftnämnd i världen kan garantera att så inte kommer att ske. Tänk efter, fru Sundberg — vilken institution skulle vi anlita för att få bevisat att alla de nya preparat som kommer inte i något avseende är skadliga? Om vi ställde upp sådana regler skulle vi otvivelaktigt bli en efterbliven nation, eftersom så många av dessa preparat inte skulle komma till användning på grund av att vi inte kan bevisa att de är oskadliga.

När giftnämnden tillåter användningen av ett preparat sker det på grund av att det finns människor som har behov av det för ett eller annat ändamål. Vi kan inte hur nonchalant som helst avgöra dessa frågor, allra helst som vi befinner oss i den situationen att vi så att säga själva stiftar lagarna. Vi kan heller inte förbjuda ett preparat på grund av att det i en tidningsartikel har stått att läsa att det är giftigt. Vi måste ha fakta på bordet innan vi kan handla. Men när vi får fakta kan jag garantera att giftnämnden också kommer att handla.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Det ställdes ytterligare en del frågor till mig i de senare inläggen, och jag skall i största korthet försöka svara på dem.

Först emellertid ett påpekande. Flygbeslutningen är ju, herr Andersson, stoppad. Jag delar i långa stycken hans uppfattning om just den metodens olägenheter ur många synpunkter. Men den är stoppad och vi avvaktar, som det sagts här upprepade gånger, resultatet av undersökningarna.

Sedan vill jag säga till herr Jönsson i Ingemarsgården att dioxinhalten i 2, 4, 5-T i år för första gången har kontrollerats av giftnämnden. Analysmetoderna för dessa låga halter — det rör sig här om högst en miljondel — har

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

kommit fram först på senare tid. Men nu är alltså dessa halter föremål för analyser.

Fru Sundberg har på nytt tagit upp frågan om »den omvända bevisföringen». Jag vill i anslutning härtill framhålla att det här är fråga om en verkligt svår problematik. Givet är emellertid att bevisfrågorna kommer att ägnas stor uppmärksamhet vid den fortsatta uppföljningen av reglerna på området.

Jag vill också svara på fru Sundbergs andra fråga. Det sker i giftnämnden en prövning ur både toxikologiska och andra synpunkter.

I fråga om resurserna har herr Henningsson, som är en aktiv ledamot av giftnämnden, gett ett svar. Vi har ställt resurserna till förfogande. Vi har varit särskilt angelägna om att de undersökningar som pågår inte på något sätt skall hindras på grund av brist på penningmedel. Och jag vill stryka under vad herr Henningsson sade, nämligen att dessa undersökningar sker i samverkan även med forskare utanför våra gränser. Ambitionen är att införskaffa alla fakta.

Herr talman! Debatten har varit långvarig, intressant och från många synpunkter värdefull. Jag skall emellertid stanna här och återigen deklarerat att vad på mig ankommer skall sannoligen dessa frågor liksom hittills i fortsättningen följas med den allra största uppmärksamhet.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få vända mig till herr Henningsson. Han sade att man får in uppgifter på alla föroreningar i ämnena. Det måste ha inneburit att man när fenoxisyrorna registrerades också fick in uppgiften om dioxin. Att dioxin är ett konstaterat gift var redan då en relativt gammal vetenskaplig upptäckt.

Men herr Henningsson tog upp en annan, principiellt intressant fråga, nämligen mängden av nya kemikalier som

strömmar över oss. Han säger att ingen giftnämnd kan klara dem.

Nej, jag håller fullständigt med herr Henningsson om detta. Jag vill dock påpeka att om man har en omvänd bevisföring, detta inte innebär att man skall centralisera hela bevisföringen till ett organ. Man har också rätt att hos producenten ställa de krav man har vad gäller varans giftighet respektive användbarhet. Det är någonting som jag tror att giftnämnden i framtiden kanske än mer kommer att få ägna sig åt. Man måste kräva betydligt klarare uppgifter innan man tar upp ett medel och diskuterar detta för registrering.

Jag vill sluta med att säga något positivt om giftnämnden. I en tidningsartikel såg jag att agronom Dicken Johansson, som också är ledamot av giftnämnden, i ett föredrag fäst uppmärksamheten på faran av pentaklorfenoler, dvs. de ämnen som finns i våra träbesprutningsmedel, kuprinol och andra. Han sade att dessa kan bli det kommande decenniets stora miljögift. De innehåller nämligen dioxiner som bl. a. frigörs när man bränner impregnerat trävirke.

Jag tycker det kunde vara roligt att avsluta debatten med att uttrycka min glädje över att giftnämnden har uppmärksammat vad som kan komma att bli ett stort problem i framtiden.

Herr ANDERSSON i Storfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är medveten om att herr Henningsson i egenskap av ledamot av giftnämnden hade rätt att reagera på vad jag förut sade. Men, herr Henningsson, jag har aldrig utgivit mig för att vara någon expert; däremot fick jag uppfattningen att herr Henningsson ansåg sig vara det. Jag har talat för mig själv och jag har talat för den stora grupp av människor, den stora opinionen ute i landet som känner oro beträffande dessa frågor. Det är dessa människor som både herr Henningsson och jag borde ta hänsyn

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m. till i detta fall.

Herr Henningsson säger vidare att vetenskapsmännen i dagsläget vet för litet för att kunna ingripa. Låt dem då få ett par år på sig så att de kan undersöka vad de verkligen håller på med, herr Henningsson! Jag begärde detta för en stund sedan av statsrådet, och herr Henningsson borde väl kunna instämma i att det vore riktigt att ge vetenskapsmännen en dispentid så att de vet vad de gör.

Jag vill fråga herr Henningsson om det inte vid tidigare tillfällen hade varit möjligt att tillsätta en expertgrupp. Jag vågar fortfarande hävda att om det inte hade blivit en sådan folkstorm ute i landet, hade fortfarande ingenting hänt. Det hjälper att protestera, herr Henningsson! Giftnämnden tog tydligen hänsyn till protesterna ute i landet, vilket jag är glad för. Nämnden själv hade sannerligen inte så värst bråttom när den skulle handla i detta avseende.

Herr talman! Jag vill till sist säga att det är hög tid att vi politiker ser till att det blir slut på det här eländet med besprutning. Vi har fått nog av det. Jag tror emellertid på socialministerns vilja att verkligen göra någonting på detta område, och jag hoppas innerligt att det kommer att innebära ett förbud mot hormoslyr.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Henningsson, som är ledamot av giftnämnden, vill nonchalerat farhågorna som vi har påtalat och ville göra gällande — om jag skall återge det milt — att vi hade överdrivit farligheten, och han sade att tidningsartiklarna innehöll nonsens.

Jag vill påminna herr Henningsson om att jag i mitt första anförande hänvisade till en artikel i en vetenskaplig tidskrift som utkom 1961. Jag tycker det är på tiden att ni i giftnämnden läser sådana artiklar i stället för att säga att de bara innehåller nonsens.

Det tycks som om giftnämnden bara noterar dödsfall såsom skadeverkningar, men det är inte detta diskussionen främst gäller. Diskussionen i tidningspressen, i TV och radio har i stor utsträckning gällt de risker för fosterskador som de här medlen medför. Därför är det inte så underligt om man finner att fem eller sex karlar har klarat sig bra efter duschning med medlen. Jag har en känsla av att karlar inte utsetts för fosterskador.

Herr Henningsson sade vidare att vi har tagit upp detta ärende i höst. Jag ställde emellertid en fråga till socialministern i våras, och svaret då blev att han trodde att frågan om användningen av dessa herbicider mycket snart skulle bli föremål för giftnämndens slutliga ställningstagande. Detta var i maj. Nu säger herr Henningsson att man har börjat en undersökning i höst. Jag tycker inte det är särskilt snabbt, och jag hoppas det blir bättre fart i fortsättningen.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till fru Sundberg att vi, även om dessa undersökningar delas upp, ändå inte kommer att kunna mobilisera de resurser som vi skulle behöva för att undersöka alla kemikalier som i framtiden kommer att överflöda vårt land så fullständigt, att vi blir övertygade om att inga giftverkningar förekommer. Det spelar alltså ingen roll vilken institution vi anlitar för denna uppgift — vi har ändå inte tillräckliga resurser.

Herr Andersson menar att vi nonchalerar problemet och inte känner den oro som han anser det vara vår plikt att känna. Ja, vi har utan tvivel varit mycket oroliga för vad som hänt, men första gången vi fick ett eklatant bevis för verklig skada var när renarna dog. Renarna fördes till veterinärstyrelsen för en undersökning, som fortfarande inte är färdig. Man kan anklaga oss för

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

att arbetet inte går snabbt, men — ärade kammarledamöter — vem kan åta sig att snabbt genomföra en vetenskaplig undersökning på ett djur som man misstänker har dött av gift? Det är ingen undersökning som man klarar på en timme eller så, utan det tar åtskillig tid innan man kan få övertygande bevis för vad som verkligen ligger bakom.

Jag vill vidare säga till herr Andersson att hormoslyr har använts i vårt land i mer än tjugo år men att det först är under de senaste åren som det har påståtts att ämnet skulle vara farligt. Även om jag inte vill utge mig för att vara någon expert, inser jag att de män som blivit besprutade i ansiktet med hormoslyr inte kunde få några fosterskador, men det har nämnts att folk som duschats med hormoslyr från luften har fått blåsor på huden, och jag nämnde detta exempel för att visa att det finns åtskilliga som inte får blåsor. Vi skall vara på det klara med att det också finns någonting som heter allergi; vad den ena människan tål av ett ämne får kanske inte den andra.

Under mer än 30 år har kuprinol använts vid husbyggen, men det är först under de senaste månaderna som det börjat talas om att kuprinol vid förbränning bildar ett ämne som kan medföra fosterskador. Varför har man inte tidigare slagit larm om det? Kuprinol har som sagt använts i bortåt 40 år. Och det är väl då mycket konstigt att giftnämnden inte tagit upp den saken tidigare — det får ju anses vittna om slöhet i allra högsta grad.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Debatten har varit lång, och det mesta kanske nu är sagt, men herr Henningssons inlägg ger mig ändå anledning att helt kort ta till orda.

Jag förstår att herr Henningsson känner sig irriterad över den salva som avlossats mot giftnämnden. Han säger också att en del debattörer, både här och i massmedia, skjuter över målet och

tar i alldeles för kraftigt. Det kan jag instämma i. Men jag vill varna herr Henningsson för att själv skjuta över målet; hans uppgifter är kanske inte helt med sanningen överensstämmande. Åtminstone vill jag sätta ett frågetecken för några av dem. Herr Henningsson framhöll bl. a. att giftnämndens kontakter med veterinärstyrelsen är de allra bästa i dessa frågor. Som kammarens ledamöter kanske vet väckte jag i januari månad en motion som behandlades här i kammaren förra veckan. Innan jag skrev den motionen kontaktade jag giftnämnden och frågade, om man kände till de ämnens farlighet som vi här diskuterar och som då hade börjat diskuteras i massmedia, framför allt på grund av de missbildningar som uppgavs ha förekommit på djurfoster. Den representant för giftnämnden som jag talade med sade att man i nämnden inte kände till några sådana fall.

Mitt nästa telefonsamtal gick till veterinärstyrelsen, och där fick jag den uppgiften att man kände till försök med dessa gifter på råttor och grisar och hade konstaterat fostermisbildningar. Man uppgav också att hundar som visats på gräsmattor besprutade med dessa medel hade insjuknat — ja, t. o. m. dött. Detta vederlägger ju herr Henningssons påstående att inga fall av djurdöd var kända förrän en del renar i Norrbotten dog i våras.

Det är också mycket allvarligt att vem som helst fortfarande — efter det att kännedom nu spritts om dessa giftmedels verkningar och detta även i veterinärstyrelsen — kan gå in i t. ex. en konsumbutik eller lantmannaförenings butik och köpa medlen för att utan vidare bespruta gräsmattor där bl. a. barn och hundar leker. Kontakten mellan giftnämnden och veterinärstyrelsen borde åtminstone vara så god att man utfärdade varningar.

Herr Henningsson talar om personer som råkat spruta giftet på varandra. Jag tycker att detta är en avskräckande

Svar på interpellationer och fråga ang. användningen av bekämpningsmedel, m. m.

historia i och för sig. Även om varnings-signalerna varit otillräckliga har det ändå sagts ifrån när medlen saluförts att man skall handskas försiktigt med dem. Och för övrigt bevisar inte detta exempel någonting. Jag har själv handskats med flera giftiga ämnen utan att på något sätt ta skada därav, medan andra människor har blivit skadade då de använt samma medel. När DDT kom ut i handeln var jag sålunda en av dem som till en början handskades mycket vårdslöst med det medlet, eftersom man inte kände till hur farligt det var.

Jag tycker som sagt att herr Henningssons bevisföring i det här stycket var mycket svag. Däremot är jag mycket nöjd med att miljökontrollutredningen arbetar enligt den s. k. omvända bevisföringen och att utredningen sannolikt kommer att presentera sitt betänkande nästa år. Jag tycker att det väsentliga i detta sammanhang är denna s. k. omvända bevisföring, så att man i ett mycket tidigare skede skall kunna få kännedom om eventuella skadeverkningar som de utsläppta gifterna för med sig.

Jag tolkar socialministerns svar så, att om man eventuellt fram till nästa säsong, när detta medel åter kommer i användning, inte vunnit klarhet om de eventuella skadeverkningarna, kommer man heller inte att tillåta att medlet tas i bruk förrän denna klarhet vunnits. Är det en riktig tolkning känner jag mig helt tillfredsställd med de åtgärder som statsrådet har vidtagit på detta område.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! När jag säger att gift-nämnden har mycket goda kontakter med veterinärstyrelsen gör jag det på basis av att en av veterinärstyrelsens experter själv är medlem av gift-nämnden.

Men det finns en detalj i detta som vi kanske skulle ägna litet uppmärksamhet, och det är frågan i vad mån de som köper sådana här ämnen — det

må vara skogsbolag eller andra — följer de föreskrifter som finns om hur stark blandningen skall göras. Det finns de som tycker att om man skall få någon riktig effekt skall man inte vara snål utan blanda till ordentligt. Och jag har sett bilder i TV från besprutning av vägkanter som utfördes av vägverket, där det mera verkade som om vederbörande var ute för att släcka elds-vådor än för att få bort grönskan.

Man klarar utan tvivel bekämpning- en av växtligheten med en 2,5-procentig blandning, men det förekommer att man använder 10-procentig blandning. Gör man på detta sätt när det gäller exempelvis en gräsmatta är det möjligt att det kan uppstå skador. Men några bevisbara skador som uppkommit tidigare än när det gäller älgarna har gift-nämnden inte fått uppgift om — det vidhåller jag bestämt.

Då jag talar om efterföljden av föreskrifterna vill jag påminna om ett fall som inträffade förra våren. Det var en maskinstation nere i Skåne som hade till uppgift att stå olika odlare till tjänst med besprutning, och man hade blivit anmodad att bespruta ett område med ett visst gift. Detta var av den beskaffenheten att det i föreskrifterna ingick att den som skulle få lov att använda sprutan med medlet skulle ha genomgått en kort kurs för sådan verksamhet samt vara klädd i hel skyddsdräkt och bära gasmask och skyddsglasögon.

Vad hände? Jo, en ung man på 17 år kom tillfälligt till arbetsplatsen och blev anmodad att ta hand om sprutan och bespruta fälten. Det gjorde han, och då han skulle fylla på sprutan rå-kade han spilla av vätskan på ena benet. Han strök bara bort det med handen och tyckte att allting var klart. Han hade ingen gummidräkt på sig, han bar ingen gasmask — han vidtog inga av de skyddsåtgärder som var föreskrivna. Dagen därefter dog den unge mannen av förgiftning.

Då får man i tidningsrubriker läsa:

Svar på interpellation ang. erfarenheterna av de nya reglerna för förtidspension

Hur fungerar giftnämnden? — Är det att undra på att man reagerar mot allmänhetens sätt att behandla en sådan fråga? Det hela beror ju på att giftnämnden eller någon annan instans inte haft möjlighet att kontrollera hur de utfärdade föreskrifterna beaktas. Där finns kanske ett av de största problemen i fortsättningen. Jag är övertygad om att när vi blir färdiga med en hel del saker som rör vår miljö måste vi också på det lokala planet vara beredda att ställa betydligt större resurser till förfogande för att bevaka att de föreskrifter som utfärdas verkligen beaktas. I annat fall blir lagbestämmelserna inte mycket värda.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Henningsson att under sommaren har jag haft kontakt med bolag som sprutar åt olika personer, och de anser att det absolut inte behövs några skyddsanordningar för mun eller näsa; ingen har blivit sjuk. Detta gäller emellertid just dessa bolag. Jag nämnde själv ett fall där en person sjuknade under en dag. Varför kan man inte utfärda ordentliga kungörelser, så att dessa bolag ser till att de människor de kommer att anlita som hjälp vid besprutningar tar sina gasmasker på sig? Det borde vara en uppgift för giftnämnden att ordna så att sådana kungörelser verkligen utges. Enligt min mening är det nödvändigt att kungörelseförfarande i fråga om besprutningar kommer till stånd på ett helt annat sätt än nu. Skogsbolagen själva erkänner ju att de har bommat föreskrifterna i det här avseendet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13**Svar på interpellation ang. erfarenheterna av de nya reglerna för förtidspension**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Ekström har frågat mig om jag är i tillfälle att redovisa de hittills vunna erfarenheterna av de nya reglerna för förtidspensionering.

Riksdagens beslut om vidgade möjligheter till förtidspension fattades i maj i år. Reformen trädde i kraft den 1 juli. De nya reglerna har alltså tillämpats under relativt kort tid, och det är givetvis ännu inte möjligt att på något sätt definitivt bedöma verkningarna av reformen. Mot bakgrunden av att herr Ekström i sin interpellation också har tagit upp frågan om informationen om den vidgade förtidspensioneringen vil jag emellertid ge en bild av vad som skett på fältet efter riksdagens beslut och nämna några siffror, som kanske kan ge någon ledning vid bedömningen av utfallet av reformen.

Så snart riksdagens beslut om reformen förelåg vidtogs åtgärder för att föra ut innehållet i bestämmelserna till de organ som har att tillämpa lagstiftningen. I maj och juni samlade riksförsäkringsverket ledamöter och föredragande tjänstemän i försäkringskassornas pensionsdelegationer till en rad konferenser för genomgång av den nya lagstiftningen. De nya ledamöter med särskild erfarenhet av arbetsförhållanden, som skulle förstärka pensionsdelegationerna efter halvårsskiftet, fick också så snart de utsetts tillfälle att delta i en sådan konferens.

För information till allmänheten tryckte försäkringskassoförbundet en särskild broschyr, som fanns tillgänglig i försäkringskassorna i juni. Dessutom infördes annonser i riks- och lokalpress, fackpress och konsumenttidsskrifter. Det gavs också information i TV och radio, genom affischer o. d. Läkarna fick särskilt utarbetat material och hade informationskontakter med kassorna.

Man satte också från riksförsäkringsverkets och försäkringskassornas sida

Svar på interpellation ang. erfarenheterna av de nya reglerna för förtidspension

i gång en uppsökande verksamhet, speciellt inriktad på sådana personer som kunde tänkas bli berörda av den vidgade förtidspensioneringen. För det första vände man sig i brev till var och en under 67 år som har förtida uttag av ålderspension. Får en sådan person hel förtidspension innebär det ju en höjning av hans pensionsnivå. För det andra gjorde man en genomgång av handlingarna i alla ärenden om förtidspension som avslagits i kassorna de senaste åren liksom alla de fall då en försäkrad över 63 år eller en kvinnlig försäkrad — alltså de som närmast berörs av reformen — enbart uppbar en partiell förtidspension. Genomgången avsåg en preliminär bedömning av om de nya reglerna kunde leda till gynnsammare resultat för den enskilde. I alla de fall då ett sådant resultat ansågs troligt fick vederbörande särskild underrättelse om möjligheten att söka pension enligt de nya reglerna.

En fortsatt informationsverksamhet har sedan bedrivits i första hand genom försäkringskassornas försorg, varvid bl. a. personal från riksförsäkringsverket medverkat vid sammankomster med fackliga och andra organisationer, läkare m. fl. Informationsfrågan behandlas också i den samarbetsgrupp som finns mellan riksförsäkringsverket, LO och vissa större fackförbund.

I början av november kallade riksförsäkringsverket styrelseordförandena och direktörerna i samtliga försäkringskassor och bl. a. en representant för arbetsmarknadsstyrelsens ledning till en konferens, där erfarenheterna av den vidgade förtidspensioneringen redovisades. Verkets allmänna intryck av genomgången vid konferensen blev att reformen i allt väsentligt fungerar enligt statsmakternas intentioner. Jag vill här tillfoga att ett nytt formulär till läkarutlåtande nu är under tryckning och likaså ett upplysningsblad till personer som är intresserade av att söka förtidspension.

Av det sagda framgår att riksförsäkringsverket och försäkringskassorna har strävat efter att nå ut med information om den vidgade förtidspensioneringen till dem som berörs av reformen och vidtagit åtgärder som hittills vunna erfarenheter av reformen gett anledning till.

Vad sedan beträffar verkan av reformen är att notera att frekvensen av pensionsansökningar har ökat markant, i enlighet med reformens syfte. Minst 7 000 fler ärenden har kommit in till försäkringskassorna under tredje kvartalet 1970 än under motsvarande tid förra året. 11 500 ansökningar om ny eller höjd förtidspension har också avgjorts i kassorna under de första fyra månaderna reformen var i kraft enligt de beslutsprotokoll som riksförsäkringsverket mottagit fram till slutet av oktober. Enligt en uppskattning innebär detta att ca 3 000 fler ärenden har avgjorts än under motsvarande tid förra året. Vid ingången av oktober månad fanns hos alla landets försäkringskassor ineliggande ca 14 600 ansökningar om förtidspension, sjukbidrag, invaliditetstillägg och invaliditetsersättning. Motsvarande antal ett år tidigare var 7 400. Av de 11 500 avgjorda ärendena har ca 3 400 gällt personer som fyllt 63 år, vilket torde innebära ungefär en fördubbling jämfört med motsvarande tid förra året.

Jag vill som avslutning nämna att riksförsäkringsverket för närvarande håller på med en särskild undersökning av de pensionsärenden som avgörs under andra halvåret 1970. En redovisning av undersökningens resultat kan väntas någon månad in på nästa år.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Härefter anförde:

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet

Svar på interpellation ang. erfarenheterna av de nya reglerna för förtidspension

för svaret på min interpellation angående den nya förtidspensioneringen. Svaret innehåller en utförlig redogörelse för de åtgärder som riksförsäkringsverket och försäkringskassorna hittills vidtagit för att föra ut innehållet i bestämmelserna till de organ som har att tillämpa lagstiftningen och även beträffande den hittills bedrivna informationsverksamheten till allmänheten. Statsrådet drar inte direkt några egna slutsatser om de vidtagna åtgärderna varit till fyllest, utan anför att riksförsäkringsverkets intryck från en under föregående månad hållen konferens med ordförande och direktörer i försäkringskassorna, varvid erfarenheterna av den vidgade förtidspensioneringen redovisades, blev »att reformen i allt väsentligt fungerar enligt statsmakternas intentioner». Verket har strävat efter att nå ut med information.

Jag delar statsrådets mening att eftersom de nya reglerna tillämpats en kort tid är det ännu inte möjligt att definitivt bedöma verkningarna av reformen. Jag skall i stället anföra några synpunkter angående informationen.

Vi skall komma ihåg att det var under första delen av 1969 som Landsorganisationen initierade denna fråga. Socialministern gav riksförsäkringsverket i uppdrag att göra en snabbutredning, och socialministern var sedan lika snabb att komma med en proposition som vi kunde fatta beslut om under vårriksdagen; det skedde närmare bestämt den 13 maj. Det kan ibland tänkas att tidsrymden mellan fattandet av ett beslut och den dag då en reform skall föras ut i det praktiska livet blir väl kort. Hela 1960-talet präglas av en intensiv reformverksamhet på det sociala området, och det är i högsta grad angeläget att tillämpningsföreskrifter samt råd och anvisningar utfärdas av sådant innehåll, att statsmakternas beslut icke förfuskas av byråkrati och formalism. I frågan om förtidspensioneringen har stark kritik riktats mot

de handläggande myndigheterna. Inte minst i fackföreningstidskrifter har hävdats att personalen på försäkringskassorna inte varit tillräckligt informerad om de nya reglerna, och allvarliga anmärkningar har framförts mot läkarkåren som inte varit på det klara med att de medicinska skälen icke längre är avgörande för huruvida förtidspension skall utgå eller ej. Vissa läkare har använt de gamla blanketterna för läkarintyg och påstått följa tidigare gällande instruktion. De har inte varit medvetna om att läkarintyget egentligen endast skall vara en beskrivning av den sökandes hälsotillstånd.

Jag tror mig kunna påstå att det just är på denna punkt som kritik och missförstånd förekommit. En av grundtankarna i reformen var att de arbetsmarknadsmässiga faktorerna skulle få ökad betydelse vid bedömningen av arbetsförmågan, vilket innebär att de medicinska faktorernas betydelse skulle minska. Här har vi emellertid kunnat finna att läkare fortfarande trott sig ha till uppgift att skriva ett läkarintyg med ett bestämt uttalande om att förtidspension skall utgå och detta helt eller endast delvis. Å andra sidan har pensionssökande haft den uppfattningen att den vidgade förtidspensionen innebär rätt till förtidspension utan företeende av något som helst läkarintyg. Man har ansett sig ha stöd för denna uppfattning i vissa oklara uttalanden som onekligen gjorts.

Andra lagutskottets utlåtande i anledning av propositionen framhöll som värdefullt att man alltjämt kräver arbetsinvaliditet på medicinsk grund — sjukdom eller kraftnedsättning — för rätt till pension, eftersom en alltför långtgående uppmjukning skulle kunna få till följd att arbetsgivare blev mindre benägna att anställa äldre arbetstagare med hänvisning till att vederbörandes försörjning var tryggad genom förtidspension. Mot den bakgrunden ansåg utskottet det riktigt att kravet på medi-

Svar på interpellation ang. erfarenheterna av de nya reglerna för förtidspension

cinsk prövning för rätt till förtidspension alltjämt upprätthölls.

Det bör i detta sammanhang erinras om att utskottet avstyrkte motioner, vari yrkats att äldre person som friställts skulle kunna erhålla förtidspension utan medicinsk prövning i de fall arbetsmarknadsmyndigheterna inte kunde erbjuda vederbörande annan passande sysselsättning.

Det är således synnerligen angeläget att erinra om att läkaren i sitt utlåtande endast har att lämna en objektiv redogörelse för den pensionsökandes medicinska status och sjukhistoria. Han skall inte avge något uttalande om vad han anser om rätten till förtidspension. En av anledningarna till missförstånd har uppenbarligen varit det gamla läkarintygets formulering, och jag hälsar med tillfredsställelse att statsrådet i svaret meddelar att ett nytt formulär är under tryckning. Det kanske också rent psykologiskt vore välbetänkt att ändra rubriken på formuläret och inte längre tala om läkarintyg utan om läkarutlåtande.

Jag vill till sist, herr talman, säga att när det i interpellationssvaret framhålles att riksförsäkringsverket och försäkringskassorna har strävat efter att nå ut med information om den vidgade förtidspensioneringen till dem som berörs av reformen och vidtagit åtgärder som hittills vunna erfarenheter av reformen gett anledning till, så kan man möjligen av detta utläsa att verket numera anser allt vara välbeställt. Så kan dock inte vara fallet. I oktobernumret av riksförsäkringsverkets egen tidskrift »Riksförsäkringsposten» finns ett referat av en av verkets tillsynsbyrå sammanställd promemoria. Artikeln har till rubrik »Det behövs mer information till läkarna om den nya förtidspensioneringen». Jag hoppas den informationen kommer.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Ekström underströk vikten av att man även i fortsättningen bedriver en aktiv upplysningsverksamhet omkring den här reformen och han vidgade diskussionen något till att i princip omfatta den stora betydelse som informationsverksamhet över huvud taget har när det gäller att introducera nya reformer. Jag tror att det är en mycket angelägen uppgift, och jag har i mitt svar redovisat en rad av de åtgärder som vidtogs för att introducera denna viktiga sociala reform om förtidspensionering. Den är viktig — reformen ger som bekant rätt till förtidspension för den som blivit nedsliten i ett tungt eller pressande arbete eller mist sitt arbete och inte kan få någon ny anställning utan omskolning eller flyttning. Det är dessa arbetsmarknadsmässiga hänsyn som utgör det nya och väsentliga inslaget vid behandlingen av ansökningar om förtidspension. Det har herr Ekström här i dag också starkt betonat.

Jag vill begagna tillfället att säga några ord om den roll vid prövningen av en ansökan om förtidspension som det förut berörda läkarutlåtandet spelar. Herr Ekström har redan på ett klargörande sätt redovisat vad meningen med läkarintyget är, men låt mig få understryka att det läkarutlåtande som skall fogas till en ansökan om förtidspension är ingenting annat än en beskrivning av hälsotillståndet hos den som söker pension. Läkaren skall inte yttra sig om huruvida förtidspension skall utgå eller inte. Den saken avgörs enligt de nya reglerna av försäkringskassornas pensionsdelegation, som enligt vad jag förut nämnt har förstärkts med representanter med särskild erfarenhet från arbetsmarknaden. Det nya formulär till läkarutlåtande som riksförsäkringsverket har utarbetat och som nu kommer att utsändas ger uttryck för just detta. Jag tror att det är angeläget med ett sådant omarbe-

Svar på interpellation ang. ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för vård vid barnsbörd utom riket

tat formulär för att undanröja alla missförstånd på denna punkt.

Herr MARCUSSON (s):

Herr talman! Speciellt en mening i socialministerns svar till herr Ekström funderar jag över. Det står: »Verkets allmänna intryck av genomgången vid konferensen blev att reformen i allt väsentligt fungerar enligt statsmakternas intentioner.»

Såsom redogörare för en erkänd arbetslöshetskassa har jag stött på speciella problem, nämligen kollisioner mellan förtidspension och arbetslöshetsersättning. Många av de människor som söker förtidspension är endera sjukskrivna eller arbetslösa. I min fackförening i Västerås har det bara på ett par månader förekommit flera fall där medlemmar varit arbetslösa och uppburit ersättning. För en del medlemmar gäller det faktiskt åtskilliga tusen kronor. Nu säger lagen beträffande förtidspension att pensionsdelegationen från det ansökan inlämnats har möjlighet och i många fall kanske också skyldighet att gå tillbaka och bevilja retroaktiv ersättning för tre månader. Sedan ansökan har kommit in dröjer det någon eller några månader innan beslutet är klart.

Det har i ett fall hos oss hänt att en medlem i arbetslöshetskassan, som fått besked om förtidspension, har uppburit arbetslöshetsersättning under samma tid som han har erhållit retroaktiv förtidspension. Det innebär att arbetslöshetskassan skall försöka kräva tillbaka pengar av medlemmen. För den som har varit sjukskriven sker en samordning med försäkringskassan, men så är inte fallet när det gäller arbetslöshetskassan. Detta gör att väldigt stora problem uppstår för dem som stämplat såsom arbetslösa. Arbetslöshetsersättningen är i regel större än vad förtidspensionen blir. Även om de är villiga att återbetala beloppet, så räcker för-

tidspensionen inte till.

Herr socialminister, en lagändring kanske måste vidtas, så att samordning kan ske även med arbetslöshetskassan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag är tacksam för herr Marcussons påpekande. Ute på fältet samlas mycken erfarenhet, och herr Marcusson har tagit upp en speciell fråga, som det självfallet finns anledning att titta på. Som herr Marcusson kanske vet, är KSA-utredningens betänkande i faggorna. I samband med reformer på den sidan bör man uppmärksamma även den fråga herr Marcusson berört här i dag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Svar på interpellation ang. ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för vård vid barnsbörd utom riket

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig, om jag avser att medverka till en sådan ändring i den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelse som trätt i kraft den 1 april 1967 att den vård vid sjukdom som meddelas i respektive land och ersätts av sjukförsäkringen i landet även skall omfattas vård vid barnsbörd.

I den svenska sjukförsäkringen likställs vård vid förlossning med vård för sjukdom när det gäller rätten till ersättning för vårdkostnader. Omfattade av denna sjukförsäkring är — förutom svenska medborgare — alla utlänningar som är bosatta i Sverige. Det innebär att en utlänning, t. ex. en medborgare i annat nordiskt land, blir

Svar på interpellation ang. ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för vård vid barnsbörd utom riket

försäkrad för kostnader för förlossningsvård så snart vederbörande bosätter sig i Sverige.

För den som vistas här i landet endast tillfälligt är läget ett annat. I fråga om nordiska medborgare gäller bestämmelser i den nordiska konventionen om social trygghet av år 1955. Enligt artikel 16 i konventionen är medborgare i ett av de fördragsslutande länderna berättigad till förmåner vid havandeskap och barnsbörd i ett annat av länderna på samma villkor och enligt samma regler som landets egna medborgare. Genom denna bestämmelse får nordisk medborgare ersättning för vårdkostnader om vårdbehovet uppkommit under vistelse i Sverige.

Riksförsäkringsverket har i ett ärende haft att ta ställning till frågan om när vårdbehovet uppkommit vid förlossning av en norsk kvinna som hade vistats i Sverige tillfälligt sedan mer än sex månader före förlossningen. Verket fann att vårdbehovet i detta fall fick anses ha uppkommit under vistelse i riket. Riksförsäkringsverket uttalade därvid att ställning inte togs till frågan om ersättning för förlossningsvård i de fall vistelsen i Sverige varat kortare tid än sex månader. Något vägledande avgörande i dylik fråga i högre instans föreligger inte.

Herr Börjesson har ifrågasatt en sådan ändring av den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen att kostnader för förlossningsvård i ersättningshänseende skall jämföras med kostnader för vård vid sjukdom. Frågan att ta med förlossningsvård diskuterades mellan de nordiska länderna vid överenskommelsens tillkomst, men man stannade för att inte införa några regler därom. Om förlossning i ersättningshänseende helt jämföras med sjukdom vid vård utomlands uppkommer problem som jag inte är beredd att nu gå närmare in på. Jag vill för övrigt erinra om att rätten till vård vid sjukdom

under tillfällig vistelse i annat nordiskt land inte är utan begränsningar. För rätt till ersättning för sjukvårdskostnader enligt den nordiska sjukhjälpsoverenskommelsen gäller nämligen att sjukdomen måste ha satt in plötsligt. Beträffande förlossningsvård finns det särskilda skäl som talar för ersättning i fall av för tidig börd. En för tidig förlossning som förorsakats av någon yttre omständighet betraktas enligt praxis som sjukdomsfall. Enligt gällande regler utgår således ersättning i sådana fall.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Av svaret framgår att vid tillkomsten av den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen diskuterades de nordiska länderna emellan huruvida förlossningsvård i ersättningshänseende skulle jämföras med kostnader för vård vid sjukdom. Man stannade vid att inte införa några regler därom. I slutet av svaret framhåller dock statsrådet att beträffande förlossningsvård finns särskilda skäl som talar för ersättning i fall då för tidig börd ägt rum och förorsakats av någon yttre omständighet. Enligt praxis betraktas detta som sjukdomsfall.

Det finns emellertid exempel på fall där en kvinna inte kunnat erhålla ersättning på grund av att reglerna om ersättning vid förlossningsvård inte är inskrivna i den år 1967 träffade sjukförsäkringsöverenskommelsen mellan de nordiska länderna. Jag tolkar statsrådets svar så, att överenskommelsen inte utesluter ersättning för vård i vissa fall.

Min fråga avsåg även sådana kvinnor för vilka av en eller annan anledning

Svar på interpellation ang. åtgärder för att minska bruket av krigsleksaker

ning förlossningen inträffar vid en tidpunkt som inte varit beräknad och kvinnan tillfälligt vistas utanför sitt eget land. Det vore av vikt att man i den nordiska överenskommelsen finge inskrivet att ersättning kan utgå i dessa fall. Om vederbörande t. ex. kan uppvisa läkarintyg som bestyrker den ungefärliga tidpunkten för förlossning och denna tidpunkt infaller tidigare, då kvinnan i fråga befinner sig i ett annat nordiskt land, bör enligt min mening ersättning från respektive försäkring utgå. Om läkare genom intyg inte avrått kvinnan från att resa bör det vara tillräckligt för att gällande regler även skall omfatta förlossning.

För att ingen tveksamhet skall råda på denna punkt anser jag att det vore värdefullt om detta skrevs in i den nämnda överenskommelsen mellan de nordiska länderna. För vederbörande försäkringstagare är det förknippat med icke obetydliga ekonomiska förluster att gå miste om den ersättning för sjukvårdskostnader som hon vid förlossning i det egna landet är berättigad till men inte kan få om hon händelsevis vistas i ett annat nordiskt land och förlossningen äger rum vid icke beräknad tidpunkt. Självfallet skall reglerna begränsas till just dessa fall, och en förutsättning skall vara att hon med läkarintyg kan bestyrka riktigheten i händelseförloppet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att ännu en gång få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15**Svar på interpellation ang. åtgärder för att minska bruket av krigsleksaker**

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru ODHNOFF, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Fal-

köping har frågat om jag är beredd att ta initiativ till att en upplysningskampanj startas i syfte att minska bruket av krigsleksaker och om jag har för avsikt att vidtaga åtgärder i någon form för att i framtiden förhindra försäljning av krigsleksaker.

Frågan om lekmaterialets betydelse för barns utveckling har alltmer uppmärksammats under senare tid.

I början av år 1969 lät jag tillsätta en arbetsgrupp i socialdepartementet med uppgift bl. a. att belysa frågan om lekmiljön och om lekmaterialets betydelse för barns utveckling samt att föreslå lämpliga åtgärder i syfte att stimulera såväl tillkomsten av lekriktiga miljöer som användningen av lämpligt lekmaterial. Resultat av arbetsgruppens arbete väntas föreligga i form av en promemoria i början av nästa år.

Enligt vad jag inhämtat har arbetsgruppen bl. a. för avsikt att redovisa synpunkter på lekmaterialets betydelse för attityd- och värderingsbildningen. Frågor av den art som berörs i interpellationen kommer således att belysas i promemorian.

Genom de förslag som kommer att läggas fram av arbetsgruppen bör det bli möjligt att ta ställning till olika åtgärder för att främja tillkomsten av nya och intressanta lekmaterial som bl. a. kan utgöra ett alternativ till krigsleksaker.

Vidare anförde:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation.

Jag vill gärna ge uttryck för min tillfredsställelse över att frågan om bruket av krigsleksaker är föremål för utredning i den av socialdepartementet tillsatta arbetsgruppen med uppgift bl. a. att belysa lekmiljön och lekmaterialets betydelse för barns utveckling. Genom de förslag som arbetsgruppen lägger fram bör det, säger statsrådet

Svar på interpellation ang. åtgärder för att minska bruket av krigsleksaker

Odhnoff, bli möjligt att ta ställning till olika åtgärder för att främja tillkomsten av nya och intressanta lekmaterial som kan utgöra ett alternativ till krigsleksaker.

Det är ytterst angeläget i en tid av alltmer tilltagande brottslighet och våldstendenser att se till att våldsinslagen i barnens uppväxtmiljö förhindras. Tyvärr är det så att våldsinslagen i stor utsträckning torde bibringa barnen uppfattningen att våld löser konflikter. Inte heller påvisas våldets oerhörda konsekvenser för individ och samhälle.

Krigsleksakerna svarar för en del av denna negativa påverkan. Merparten av de krigsleksaker, som säljes i Sverige, är importerade. Bland dessa krigsleksaker finner man de mest skrämmande exempel på våldsglorifiering. Det kan gälla leksaker utgörande miniatyrer av stridsvagnar och massförstörelsevapen eller andra leksaker som förhålligat våldet i dess olika former. Om vi över huvud taget skall komma till rätta med det alltmer tilltagande bruket av krigsleksaker är det angeläget att uppmuntra framställning och försäljning av pedagogiskt riktiga och för barnen utvecklande leksaker. Men det är ytterst angeläget att man gör föräldrar och målsmän medvetna om olämpligheten av att barnen får leka med krigsleksaker. Jag menar att en upplysningskampanj borde sättas in för att sprida kännedom om krigsleksakernas negativa påverkan på barnen. En sådan kampanj i våra massmedia, bl. a. i radio och TV, skulle kunna bidra till att minska bruket av krigsleksaker och stimulera till en konsumtion av leksaker som är vettiga och riktiga för barn.

Av det lämnade svaret framgår inte huruvida arbetsgruppen har för avsikt att i promemorian föreslå en upplysningskampanj, syftande till att minska bruket av krigsleksaker, men jag tolkar ändock svaret så att frågor av den art som jag berört i min interpellation,

innefattande bl. a. en sådan kampanj, kommer att belysas i arbetsgruppens promemoria.

Med dessa ord ber jag att få förklara mig nöjd med det besked som lämnats och jag vill än en gång tacka statsrådet Odhnoff för svaret på min interpellation.

Statsrådet fru **ODHNOFF**:

Herr talman! Jag vill lämna den upplysningen att arbetsgruppen under sin verksamhet har haft kontakt med företrädare för vissa delar av leksakshandeln och att det enligt gruppens mening har skett en viss självsanering och har börjat iakttas viss återhållsamhet i utbudet av krigsleksaker. Man kan naturligtvis önska att branschen skulle gå ännu längre i dessa strävanden, men samtidigt måste vi vara medvetna om att den kraftigaste påtryckningen utgörs av en stark opinion mot sådana leksaker.

Jag vill också erinra om att det redan för innevarande budgetår under anslaget till socialstyrelsen har anvisats medel till åtgärder som kan föränledas av arbetsgruppens förslag.

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Tillåt mig att tacka statsrådet fru Odhnoff för kompletteringen av svaret på min interpellation.

Det är givet att det här främst måste bli fråga om upplysning. Vi kan inte räkna med något förbud i berörda avseende, men det bör kunna bedrivas en upplysningsverksamhet som syftar inte minst till att de som säljer krigsleksaker upphör att inköpa och utbjuda sådana.

Den av mig förordade kampanjen bör, om den upplägges väl, också kunna göra föräldrar och målsmän medvetna om att barn inte bör använda krigsleksaker. Jag är överens med statsrådet Odhnoff om att man bör söka skapa en så-

Svar på interpellation ang. omprövning av trafikpolitiken för statens järnvägar

dan opinion, och min interpellation kanske bidra till detta.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på interpellation ang. omprövning av trafikpolitiken för statens järnvägar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat mig *dels* om jag anser en omprövning av den beslutade trafikpolitiken motiverad avseende dess samband med personalproblemen vid statens järnvägar, behoven av nyrekrytering, frågor om arbetsmiljön samt skydds- och säkerhetsförhållanden, *dels* om jag är heredd att vidta åtgärder i syfte att komma till rätta med berörda missförhållanden.

Fru Ryding har i sin interpellation utgått från den kritik som riktats mot en påstådd underbemanning vid SJ.

Jag vill i detta sammanhang översiktligt framhålla att antalet olycksfall i relation till antalet anställda vid SJ har sjunkit med 40 procent under den senaste tioårsperioden. Frånvaron på grund av yrkesskador i procent av antalet anställda har under samma tid sjunkit med 13 procent. Vad beträffar arbetarskyddsverksamheten har sedan hösten förra året ca 3 000 arbetsledare och skyddsombud fått arbetarskyddsutbildning. Under år 1970 har SJ också organiserat en central arbetarskyddsnämnd med representanter för företaget och de anställda.

Sjukfrånvaron i procent av antalet anställda har däremot stigit något vilket närmast förklaras av en successiv ökning av personalens genomsnittsålder. Sjukfrånvaron inom respektive åldersgrupper har under tioårsperioden varit i stort sett oförändrad.

Arbetsuppgifternas karaktär och gällande arbetstidsföreskrifter medför att det hos SJ — liksom hos andra företag med liknande verksamhetsstruktur — inte går att helt undvika övertid. Under år 1967 redovisades exempelvis en övertid som omräknad till antal man motsvarade ca 1 procent av det totala antalet anställda. I år då vi haft en utpräglad högkonjunktur blir övertiden något högre, sannolikt dock inte över 1,5 procent. Planerad övertidstjänstgöring tas endast ut av den personal med vilken frivillig överenskommelse kan träffas.

Den av mig nu redovisade utvecklingen har avsett hela SJ, men eftersom fru Ryding i huvudsak uppehållit sig vid förhållandena inom Malmö- och Göteborgsområdena vill jag även redovisa övertidsuttag och outtagen semester för stationspersonalen där.

Övertidsuttaget vid dessa distriktsstationer — där växlingstjänsten utgör en tung del — var i medeltal för perioden januari—september 1970 1,8 respektive 1,9 procent av antalet anställda. Övertidsuttaget var högre än vad genomsnittet för hela SJ beräknas bli, men det finns all anledning understryka att övertidsuttaget i de enskilda fallen ligger klart under vad arbetstidsföreskrifterna medger. En minskning av övertidsuttaget kan nu åter noteras.

Eftersom semestern för de anställda vid SJ är spridd över praktiskt taget hela året — dock med koncentration till sommarmånaderna — är det normalt att semesterdagar kvarstår outtagna efter sommaren. Antalet outtagna semesterdagar i stationstjänsten inom Malmö- och Göteborgsdistrikten uppgick den 1 oktober i år till 8 à 10 dagar per man. Detta är en dag mer per man än år 1969 men ligger inom ramen för SJ:s möjligheter att bereda personalen avtalad semester.

Mot bakgrund av den redovisade utvecklingen finner jag ingen anledning att av de skäl som fru Ryding anfört

Svar på interpellation ang. omprövning av trafikpolitiken för statens järnvägar

ompröva den beslutade trafikpolitiken. Jag vill emellertid kraftigt understryka att ett fullföljande av den av statsmakterna beslutade trafikpolitiken inte får leda till några eftergifter när det gäller arbetsmiljö och skydds- och säkerhetsförhållanden i arbetet. I den mån missförhållanden konstateras i dessa avseenden bör de givetvis rättas till.

Vidare anförde:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Tyvärr kan jag inte tillägga att jag är nöjd med svaret.

Statsrådet Norling har med statistik sökt bevisa att förhållandena vid SJ egentligen är helt tillfredsställande. Vad jag påpekat i interpellationen — det grundar sig på omfattande uppgifter främst från de anställda och har bekräftats av artiklar i fackpressen och även i dagspressen — skulle alltså inte alls stämma med verkligheten. Jag har ingen möjlighet att ifrågasätta lämnade sifferuppgifter. Men det är ju inte alltid som statistik ger en fullt rättvisande bild av de verkliga förhållandena. Det är någonting i sammanhanget som inte stämmer. Nog måste väl ändå kommunikationsministern inse att vad som skrivits, inte minst i facklig press, inte är gripet helt ur luften. Och inte heller kan väl allt som med styrka hävdats av arbetstagarna vara felaktigt. Personalen vid SJ instämmer i dag inte i kommunikationsministerns påståenden, även om dessa bestyrks med statistik.

Som statsrådet Norling i sitt svar mycket riktigt framhållit, har jag i min interpellation främst uppehållit mig vid förhållandena inom Göteborgs- och Malmöregionerna. Men missförhållandena kan vara enahanda i hela landet.

Jag vill emellertid citera en artikel i tidskriften Statsanställd nr 39/70: »Det finns många bristområden inom SJ, och praktiskt taget alla kategorier

av anställda är berörda. Göteborgsregionen hör till de utsatta. Det är särskilt växlingspersonalen som klagar över den svåra pressen.» En trafikförman gör i samma artikel följande uttalande: »Den 1 september hade inte mindre än 20 av våra gubbar gjort 200 övertidstimmar vardera. För 54 man redovisas mer än 50 övertidstimmar. Eftersom en tredjedel av året återstår är det lätt att räkna ut att det blir kärvare för varje dag att få växlingsorganisationen att fungera.» Samma artikel fortsätter på ett annat ställe: »Det händer rätt ofta att trafikmästaren ringer vid 6-tiden på morgonen. Visst är det frestande att säga nej. De allra flesta har fullgoda skäl att avböja. Det är så slit-samt och tungt det här arbetet, och tempot är så högt uppdrivet att fritiden mer än väl behövs för vila. Trots olusten och det oriktiga i att gå trött och nerkörd till arbetet tvingas alltför många av ekonomiska skäl att bita i det sura äpplet. Det blir en ond cirkel. Dålig lön, mycket övertid, nedsatta arbetskrafter, sjukskrivning och ändå sämre att få ekonomin att gå ihop. Att säkerheten blir eftersatt är ytterst allvarligt. Det är inte rimligt att en anställd i statens tjänst skall behöva ta ut sig till det yttersta. Den här hårdkörningen får inte fortsätta.»

Missförhållandena vid SJ har tyvärr efter den nye chefens tillträde mera varit i tilltagande än i avtagande. Vid den eriksgata som generaldirektören företog i höstas hördes lika bittra tongångar som de jag nys citerat också från andra håll i landet. En lokförare i Hälsingborg säger rent ut enligt referat i nr 44 av Statsanställd följande: »Varför skall SJ stirra sig blind på lönsamheten? Se verket i det stora sociala och nationalekonomiska sammanhanget.»

Jag för min del anser inte att man kan nonchalera de stämningar som finns bland »järnvägarna». Detta var anledningen till att jag ställde min in-

Svar på interpellation ang. omprövning av trafikpolitiken för statens järnvägar

terpellation. Nu säger kommunikationsministern sist i sitt svar — kanske som en brasklapp efter statistikredovisningen — att han kraftigt vill understryka att fullföljande av den av statsmakterna beslutade trafikpolitiken inte får leda till några eftergifter när det gäller arbetsmiljö, skydds- och säkerhetsförhållanden i arbetet. I den mån missförhållanden konstateras i dessa avseenden bör de givetvis rättas till.

Men, statsrådet Norling, redan i oktober säger förbundsstyrelseledamoten och expeditören i avdelning 1170 följande: »Vi har stor personalbrist i Göteborg. Den är så stor att företaget får avsäga sig arbetsuppgifter. Den innebär dessutom ett allvarligt hot mot säkerheten. Det finns de som arbetar 2—3 skift i följd för att klara ruljangsen. Detta för med sig risker som inte är acceptabla ur säkerhetssynpunkt. Det är ingen överdrift att säga att många arbetare med livet som insats. — — — Medel måste ställas till förfogande för att rätta till de brister som finns.»

Jag vill i detta sammanhang nämna att doktor Urban Olsson från centralförvaltningen vid ett företagsnämnds-möte för precis ett år sedan lämnade en utförlig redogörelse för sjukledigheten vid SJ. Han konstaterar i denna rapport bl. a. följande: »Av stor betydelse är att en alltför stark arbetsbelastning särskilt under tidspress torde gynna uppkomsten av och vidmakthålla vissa för medelåldern typiska sjukdomar som t. ex. högt blodtryck och möjligen också arterioskleros.»

Herr talman! Med dessa uttalanden som bakgrund liksom också den tragiska händelsen i Malmöregionen, då en växlare fick benet avklippt under arbetet, hävdar jag bestämt att man redan kan konstatera missförhållanden av den art som enligt kommunikationsministerns svar måste rättas till. Det är svårt att finna någon annan förklaring till de anmärkningsvärda missförhållandena än att SJ-ledningen i sin personalpoli-

tik låtit skydds- och säkerhetshänsyn vika för de i den beslutade trafikpolitiken starkt markerade lönsamhetsanspråken. Sådana konsekvenser, herr talman, får under inga förhållanden godkännas. Jag anser därför, att det är motiverat att göra en omprövning på detta område.

Jag vill till sist fråga statsrådet Norling: Finns det verkligen enligt statsrådets uppfattning inte tillräckliga skäl som redan i dag talar för att man måste pröva, om inte en anledning till missförhållandena just är att man stirrar sig blind på den en gång beslutade trafikpolitiken — alltså de missförhållanden som arbetstagarna och de fackliga förtroendemännen upplever dagligen och inte sådana som statistiken beskriver som obefintliga?

Om herr statsrådet svar blir nekande vill jag också gärna få veta hur länge kommunikationsministern anser att man kan låta bli att göra en sådan omprövning och vad som skall behöva ske, utöver vad som redan hänt och händer, innan man handlar.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Mot bakgrund av den beskrivning som fru Ryding har lämnat i interpellationen beskrev jag i mitt svar de faktiska förhållandena i stort när det gäller olycksfall, uttagna semesterdagar osv. Jag gick också litet närmare in på de speciella geografiska områden inom SJ som fru Ryding hade pekat på i sin interpellation och angav för dessa områden vissa siffror såsom komplement till fru Rydings uppgifter i interpellationen. Jag slutade sedan mitt svar med att konstatera, såsom fru Ryding har observerat och nämnt i sin replik, att man inte i något trafikpolitiskt sammanhang får låta strävandena att fullfölja trafikpolitiken leda till eftergifter när det gäller arbetsmiljön eller skydds- och säkerhetsförhållandena i arbetet.

Svar på interpellation ang. omprövning av trafikpolitiken för statens järnvägar

Fru Ryding kommer nu tillbaka och ber mig med hänvisning till — såsom hon säger — vad som ändå har hänt och vad som har sagts på olika håll på nytt redovisa min målsättning i en mer koncentrerad och konkretiserad form. Vad hon menar är, såsom hon också har sagt i interpellationen, att det som påstås ha hänt vid SJ skulle motivera en ändring av trafikpolitiken.

Det är förvånande att fru Ryding såvitt jag har kunnat läsa interpellationen inte själv ger något annat konkret exempel än att hon nämner det totala antalet uttagna semesterdagar och antalet övertidstimmar i 100 000- eller 50 000-tal. Därutöver anför hon inte något konkret exempel som skulle kunna motivera den mycket allvarliga anklagelse som riktas mot SJ. I nästa ögonblick begär hon ändå att regeringen — och då närmast jag — skall vidta en rad åtgärder med anledning av denna obefintliga exemplifiering.

Det minsta man kan begära av den som vill förändra någonting är väl att vederbörande visar på konkreta felaktigheter eller försummelser i något avseende. Den som inte gör det kan knappast begära att argumenteringen skall tas på allvar.

Fru Ryding konstaterar att en rad lokala fackliga företrädare har uttalat kritik av SJ. Jag har ingen anledning att betvivla att dessa uttalanden har gjorts, men regeringen måste ändå avvakta en sakligt inriktad, konkret och exemplifierad kritik från de ansvariga personalorganisationerna. Fram till denna dag har de stora personalorganisationerna inte anfört några konkreta exempel på det som fru Ryding här påtalat. Den diskussion som fördes i tidningspressen för halvannan månad sedan — och i ganska högt tempo — hade som utgångspunkt kritik av SJ-företaget. Den ledde till att jag meddelade som min avsikt att mot bakgrund av den förda diskussionen ta kontakt med såväl företaget som med de anställdas or-

ganisationer. Jag utgick nämligen från, vilket jag också framhöll, att det på båda håll fanns så stor kunnighet och saklighet beträffande företagens drift och skötsel, att jag vid samtal med parterna skulle kunna komma fram till klarlägganden i olika avseenden. Jag var därför intresserad av att få del av deras synpunkter.

Jag kan nu anmäla att jag har haft och alltjämt har fortlöpande kontakter med båda parter och att det vid nämnda kontakter självfallet har funnits anledning att av och till diskutera, ställa frågor och framföra synpunkter som kunnat ligga till grund för ställningstaganden i ena eller andra avseendet. Detta har varit fallet även när det gällt frågor som inte varit av den vidd som man fått intryck av i pressdiskussionen. Vid närmare diskussion med de ansvariga på båda håll har frågorna ofta visat sig vara av en mindre dignitet än som framgått av pressens uppgifter.

Med detta har jag velat säga att fru Ryding i sin interpellation inte har anfört sådana exempel som gör det motiverat att framställa en så allvarlig anklagelse mot statens järnvägar som fru Ryding här gjort, nämligen den att SJ under senare tid har åsidosatt säkerhetsbestämmelserna. Som bevis för dessa anklagelser har fru Ryding anfört ett par tre uttalanden av lokala fackliga representanter, men om man skall rikta dylika offentliga anklagelser mot ett ämbetsverk, så tycker jag att man i ärlighetens namn skall kunna presentera bättre bevis än så. Det skulle därför vara värdefullt om fru Ryding — för den händelse hon tänker begära replik på detta mitt inlägg — konkretiserar och exemplifierar vad som ligger bakom hennes anklagelser att SJ har åsidosatt säkerhetsbestämmelserna.

Den diskussion i dessa frågor som vi under senare tid har haft tillfälle att följa blir ju ännu besvärligare att föra, om vi även framgent skall vara tvungna att diskutera obevisade anklagelser.

Svar på interpellation ang. omprövning av trafikpolitiken för statens järnvägar

Såväl de anställda som företagets representanter kommer då att få det ännu besvärligare när det gäller att lösa de många stora och svåra uppgifter som ligger framför dem.

Slutligen vill jag uttala min stora lojalitet med SJ:s personal. Det kan då och då finnas anledning att betona vikten av att ha en så lojal och plikttrogen personal vid statens järnvägar som fallet är. Jag är angelägen att betona vilken plikttrohet som de anställda vid SJ uppfylls av.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Först vill jag helt instämma i vad kommunikationsministern sade om SJ-personalen. Hade den inte varit som den är — lojal och plikttrogen på allt sätt — hade aldrig situationen för SJ kunnat klaras. Det är alltså på personalens insatser som det har hängt. Jag har inte heller i mitt första anförande på något vis försökt anklaga personalen.

Kommunikationsministern säger att min interpellation och mina anklagelser bygger på obefintliga saker och ting. Men det gör de väl inte, om inte statsrådet Norling anser att man i fackpressen, hos personalen, på möten och även i dagspressen byggt på obefintliga saker och ting. Jag har ju gått igenom Statsanställd, och där finns i fem eller sex nummer efter varandra anmärkningar från olika håll — inte bara från enskilda medlemmar utan också från förbundsstyrelseledamöter, som jag sade i mitt första anförande — mot SJ:s personalpolitik, vilka går ut på att man inte har de resurser som man hade kunnat få. Och även generaldirektören har erkänt att det finns ett anställningsstopp men att det nu eventuellt skall mjukas upp. Det är detta som personalen inom SJ riktat kritik mot — det är av denna anledning som man känner sig pressad till det yttersta och anser sig inte kunna hålla på längre. Jag vill alltså tillbakavisa påståendet att jag — om det nu är

någon som tror det — skulle ha anklagat SJ:s personal. Det förhåller sig tvärtom.

Statsrådet Norling säger också i interpellationssvaret, när det gäller den statistiska delen, att det har gått bra trots att det rått svåra förhållanden. Jag är inte på något sätt ute efter att misstänkliggöra statens järnvägar, utan jag vill försöka få till stånd förhållanden för personalen som dels motsvarar deras önskemål, dels tillgodoser säkerhetsbestämmelserna inte bara för personalen utan också för de resande.

Det var intressant att kommunikationsministern har haft och har fortlöpande kontakter där det både ställts frågor och förts diskussioner med ansvariga från båda håll — från verket och från personalen. Jag hoppas att dessa kontakter kommer att fortsätta. Jag tror att man på det viset bättre kan tillgodose personalens önsknings. Jag anser emellertid att man måste ompröva det beslut som gäller hela trafikpolitiken, om man effektivt och snabbt skall kunna gå personalen till mötes.

Kommunikationsministern begär att jag skall exemplifiera och konkretisera alla anklagelser, vilket han menade att jag inte gjort i min interpellation och tydligen inte heller i mitt första anförande. Ja, jag skulle från talarstolen kunna redovisa allt det material jag har, men jag förutsätter att kommunikationsministern redan har tagit del av det. Det är personalens facktidningar, och det är protokoll från företagsnämndssammanträden. Att nu redogöra för detta material skulle ta alltför lång tid, men materialet är under alla förhållanden tillräckligt för att jag skall våga ifrågasätta en omprövning av politiken så att vi snabbare kan få till stånd en bättre tingens ordning.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Efter fru Rydings senaste inlägg vill jag bara konstatera

Svar på interpellation ang. åtgärder inom statens järnvägar för att förbättra den allmänna trafiksäkerheten

två saker. Den ena är att fru Ryding och jag kan vara överens om en del av det hon nu sade, nämligen att vi för framtiden skall ha klart för oss vilka svårigheter som är förknippade med SJ:s verksamhet och att — det framhöll jag i slutet av mitt svar, och det är ju den frågan debatten egentligen gäller — säkerhets- och skyddsbestämmelser alltid måste följas i alla avseenden. Oavsett hur trafikpolitiken i övrigt ser ut får den aldrig leda till att dessa bestämmelser åsidosätts. På den punkten kan vi alltså vara överens.

Det andra jag vill konstatera är att fru Ryding inte har lämnat några konkreta exempel på fall där SJ fram till i dag skulle ha direkt åsidosatt säkerhetsbestämmelserna. Med den kännedom jag har om de fackliga organisationernas sätt att bevaka dessa och andra frågor är jag alldeles övertygad om att de följer även den här delen av sina medlemmars arbete så markerat och klarsynt, att det skulle vara orimligt att tänka sig att de inte skulle uppmärksamma anmärkningar mot åsidosättande på ett eller annat vis av dessa bestämmelser.

Vad jag med mitt första inlägg ville säga fru Ryding i den delen var att jag inte kan bygga mina ställningstaganden på ett eller annat uttalande av en lokal representant för en facklig eller annan organisation i någon del av landet. Vad jag har att rätta mig efter är naturligtvis auktoritativa uttalanden från de organisationer som företräder de anställda. Något sådant konkret uttalande om att SJ skulle ha åsidosatt säkerhetsbestämmelserna har alltså fram till i dag icke kommit till min kännedom; jag upprepar det för att alla skall ha klart för sig vad mitt svar innehöll i det avseendet.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka för de kompletterande upplysningar jag har

fått. Jag tolkar dem så, att statsrådet Norling är beredd att handla så fort han får de efterlysta konkreta uttalandena från ansvarigt håll. Det är ju bra att vi i alla fall har fått den utfästelsen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17

Svar på interpellation ang. åtgärder inom statens järnvägar för att förbättra den allmänna trafiksäkerheten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Hedin har frågat, om jag vill medverka till att det av SJ tillämpade vinstbegreppet utsträcks till att omfatta sådan samhällsekonomisk vinst som t. ex. ökad trafiksäkerhet på landsvägarna medför och att SJ:s investeringar för att uppnå denna typ av vinst berättigar till anslag över statsbudgeten.

Herr Hedin har vidare frågat, om jag inför kammaren vill redogöra för SJ:s beräkningsmetodik då det gäller att avgöra lönsamheten för en viss trafikkategori på en järnvägssträcka som även utnyttjas av annan trafik.

Slutligen har herr Hedin frågat, om jag är beredd medverka till att sådana driftsinskränkningar som de som SJ nu beslutat för persontrafiken Södertälje—Järna—Nyköping som går ut över trafiksäkerheten på hårt trafikerade landsvägar undviks och i inträffade fall omprövas.

Herr Hedin har i interpellationen angett att SJ beslutat lägga ned persontrafiken på järnvägslinjen Södertälje—Järna—Nyköping. För att undvika missförstånd vill jag klargöra att det gäller ett preliminärt beslut av SJ:s driftdistriktschef i Norrköping att föra över

Svar på interpellation ang. åtgärder inom statens järnvägar för att förbättra den allmänna trafiksäkerheten

den lokala persontrafiken mellan Järna och Nyköping till inom området redan etablerad busstrafik, som utökas. Den genomgående järnvägstrafiken Södertälje—Nyköping berörs inte.

Hölö och Vagnhärads kommuner har i framställning till Kungl. Maj:t yrkat att den av SJ föreslagna åtgärden inte skall komma till stånd. Vidare har Södertälje stad hos Kungl. Maj:t begärt att omläggningen inte skall företas förrän busstrafik ordnats på tillfredsställande sätt. Framställningarna bereds enligt den ordning som på riksdagens initiativ fastlagts för behandling av ärenden rörande olönsamma järnvägsanstalter. Som svar på den sista delfrågan i herr Hedins interpellation kan jag alltså bekräfta att frågan om den lokala persontrafiken mellan Järna och Nyköping för närvarande provas inom departementet, varvid man så långt möjligt väger in de trafiksäkerhetsmässiga aspekterna i bedömningen.

Beträffande de mera allmänna trafikpolitiska synpunkterna vill jag mot bakgrund av det exempel herr Hedin utgått från framhålla följande.

Den lokala trafiken utanför de större tätortsområdena har i allt större utsträckning gått över från de kollektiva transportmedlen till privatbilen. SJ har i detta avseende drabbats lika hårt av konkurrensen som övriga transportföretag.

För det kvarvarande behovet av kollektiva persontransporter regionalt och lokalt har landsvägsbussen stora fördelar i jämförelse med tåget. Bundenheten vid spåret — som för de starka trafikströmmarna är en fördel, eftersom den möjliggör en högt automatiserad drift — är ofta en belastning när det gäller att tillgodose de lokala trafikbehoven.

Bussen kan bättre ansluta till bebyggelsen och gå direkt från bostadsområdena fram till skolan eller arbetsplatsen efter en tidtabell som inte be-

höver ta hänsyn till möjligheterna att ta sig fram på en med fjärrtrafik hårt belastad järnvägslinje. Den mindre och billigare enhet, som bussen är, gör det möjligt att vid svaga trafikströmmar ge fler alternativ än vad som är möjligt med tåg.

Inom en del av Södertälje—Nyköpingsområdet föreligger ett jämförelsevis stort resebehov på grund av närheten till Storstockholm. Från SJ:s sida bedömdes trafikutvecklingen eventuellt kunna motivera fortsatt spårbunden lokaltrafik, varför tågantalet Södertälje—Västerlång på prov utökades år 1968. Samtidigt som tidtabellen anpassades till de dagliga pendelresenärernas behov.

I oktober 1966 och i oktober 1969 gjordes detaljerade resanderäkningar på tågen. Trots att antalet tåg ökat med ca 10 procent under dessa år konstaterades en nedgång i antalet resor om 40 procent. Dessa siffror visar tydligt att enbart en förbättrad tidtabell inte förmår resenärerna att överge privatbilen.

Kostnadsberäkningarna för tågen har gjorts på ren merkostnadsbasis. Endast de till den aktuella trafiken direkt hänförliga kostnaderna har tagits med. Vidare är stationerna på linjen Järna—Nyköping fjärrmanövrerade från Norrköping, varför tågen i kalkylen inte belastats med några tågexpedieringskostnader.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att järnvägen när det gäller kortväga resor inte alltid är det fördelaktigaste alternativet för den enskilde resenären jämfört med t. ex. landsvägsbussen. Detta är en synpunkt som inte får komma bort i sammanhanget. Vidare visar erfarenheter att även en hög standard på de kollektiva spårbundna trafikmedlen inte förmår locka till sig privatbilsresenärerna i nämnvärd grad ens vid en taxesättning som inte täcker kostnaderna. Däremot kan busstrafiken,

Svar på interpellation ang. åtgärder inom statens järnvägar för att förbättra den allmänna trafiksäkerheten

som ofta ger en bättre lokal service än järnvägen, tänkas medverka till att något bromsa privatbilismen.

Härtill kommer att SJ kan frigöra spårkapacitet för snabba transporter av personer och gods mellan olika landsdelar och centra om den långsamtgående regionala persontrafiken överflyttas till landsväg. Detta betyder att järnvägens attraktivitet ökar för transporter på mellan- och långdistans vilket i sin tur medför att landsvägarna kan komma att avlastas åtskillig trafik, främst tunga lastbilstransporter. Denna indirekta avlastningseffekt på huvudvägnätet är i allmänhet större än det trafik tillskott på vägarna som följer av att viss järnvägstrafik överförs till landsväg.

Mot denna bakgrund är jag inte alls övertygad om att en utökad satsning på t. ex. den kortväga järnvägstrafiken skulle få de trafiksäkerhetshöjande effekter herr Hedin talar om. Därtill kommer att trafikomläggningsbeslut av den art som berörs i interpellationen och som SJ självt fattar mera sällan medför nämnvärt ökad landsvägstrafik.

Vidare anförde:

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation så här nära nog på tu man hand. Jag vill dock inte påstå att svaret ur min synvinkel sett är särskilt tillfredsställande.

Denna fråga har jag tagit upp dels ur principiell synvinkel, dels i anslutning till ett konkret fall. Låt mig först lägga några mer principiella synpunkter på den. Inom områden med hård belastning på olika transportmedel, t. ex. i Stockholmsregionen, bör det enligt min mening vara angeläget att så långt möjligt avlasta vägar och gator från trafik och i stället utnyttja den

spårbundna trafiken så intensivt som det över huvud taget är möjligt. Skälen härtill är för det första att man har en besvärande dålig framkomlighet på vägar och gator. Det måste vara ett väldigt slöseri med både tid och arbetskraft att allt fler människor allt längre tid befinner sig i köer på väg till och från arbetet i Stockholm eller dess närhet. För det andra har vi miljösynpunkten. Även om man i framtiden kanske kan komma fram till en avgasrening råder väl ingen tvekan om att bilar och bussar kommer att förorsaka betydligt större miljöförstöring än vad någonsin tågtrafiken kan göra. För det tredje måste väg- och gatuunderhållet ofrånkomligen bli betydligt dyrare, räknat per person som utnyttjar vägen, än det underhåll som naturligtvis också måste till för järnvägarna. Slutligen och för det fjärde har vi trafiksäkerhetsaspekten, som jag för min del bedömer som den absolut viktigaste.

Trafikolyckorna har blivit ett verkligt stort samhällsproblem. De har fått en särskild aktualitet i höst genom att det hänt ovanligt många trafikolyckor. Det är alltså en oroande utveckling. Förutom allt mänskligt lidande och alla personliga tragedier som varje trafikolycka för med sig betyder de också mycket ur samhällsekonomisk synvinkel. För en tid sedan redovisades en utredning som företagits inom Örebro läns landsting och som uppmärksammades mycket i pressen. Man hade kommit fram till att vårdkostnaderna enbart i Örebro län för trafikolycksfallsoffer uppgick till ungefär 5 miljoner kronor om året. Man hade också försökt beräkna vad bortfallet av arbetskraft innebar i produktionsnedgång och kommit fram till att det uppgick till tolv gånger så stort belopp, dvs. 60 miljoner kronor. Vidare hade man tagit fram ett normalfall, ett trafikolycksfall som inträffar så gott som dagligen och som innebär att vederbörande skadad

Svar på interpellation ang. åtgärder inom statens järnvägar för att förbättra den allmänna trafiksäkerheten

får viss behandling på sjukhus och efter konvalescens m. m. kommer tillbaka till arbetet efter ungefär ett år. Detta normalfall beräknades för stat, landsting och kommun i direkta kostnader och inkomstbortfall belöpa sig på ungefär 85 000 kronor. Om man också försökte beräkna produktionsbortfallet skulle det röra sig om ungefär 1 miljon.

Det är alltså betydande kostnader det här gäller. Det finns därför, anser jag, all anledning att beakta inte bara rent trafikekonomiska synpunkter utan också indirekta kostnader för samhället. Så sker också bland annat genom att kommunerna satsar en hel del på den kollektiva trafiken, t. ex. SL-trafiken. Det bör också ske — och sker naturligtvis också — i viss mån när det gäller SJ:s persontrafik, men det bör ske där i större utsträckning än som nu är fallet.

Vi hade helt nyligen några motioner rörande den statliga trafikpolitiken, som behandlades i statsutskottets utlåtande nr 191. Utskottet erinrade om hur det uttalat sig beträffande motsvarande motioner förra året och skrev: »I avslutning härtill uttalade utskottet sitt fasthållande vid de grundläggande principerna för 1963 års beslut. Utskottet framhöll dock att trafikpolitiken självfallet inte får ses som en isolerad fråga samt att *tillämpningen och uppföljningen av principerna* måste anpassas till utvecklingen på olika områden och till samhällsplaneringen i övrigt.» Utskottet sade vidare: »Vid den integrerade trafikplanering som därvid erfordras borde beaktas inte blott de skilda trafikgrenarnas lönsamhet och kostnadsansvar var för sig utan även deras inbördes beroende av varandra samt den totala samhällsekonomiska effekten vid olika transportalternativ. Målet skulle vara att i överensstämmelse med riksdagens beslut för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning till ur samhällsekonomisk syn-

punkt lägsta möjliga kostnader.» Utskottet fortsätter: »Även inverkan ur trafiksäkerhets-, arbetarskydds- och miljösynpunkter liksom de följdkostnader härav som samhället har att bestrida i annan ordning borde beaktas.» Det sista vill jag särskilt stryka under i detta sammanhang.

Efter vad jag kan förstå svarar statsrådet i princip ja på min första fråga om också ökad trafiksäkerhet på landsvägarna skall tas med i vinstbegreppet vid bedömningen av om en järnvägslinje skall upprätthållas eller inte. Det gör statsrådet genom att säga att man så långt möjligt skall väga in de trafiksäkerhetsmässiga aspekterna i bedömningen. Frågan är väl bara hur stor vikt man lägger vid just dessa aspekter. Enligt min mening bör de väga mycket tungt.

Svaret på min andra fråga om SJ:s beräkningsmetodik i det konkreta fallet eller liknade typfall tycks överensstämma med den uppfattning som jag har givit uttryck för i interpellationen, nämligen att kostnadsberäkningen inte bör ta med andra kostnader än som direkt belastar den berörda trafiken. Om jag har fattat svaret rätt, har alltså inga kapitalkostnader eller driftkostnader, som ändå orsakas av annan trafik som går fram där, alltså fjärrtrafiken, medtagits. Eftersom svaret på den punkten var väldigt kort, skulle jag vilja ha en bekräftelse från statsrådet på att den tolkningen är riktig.

I min tredje fråga berör jag mera direkt den av SJ ifrågasatta åtgärden att lägga ner den lokala persontrafiken mellan Nyköping och Södertälje. Frågan skall prövas i departementet i anledning av skrivelser från Hölö, Vagnhärad och Södertälje. Av svaret i övrigt framgår dock, tycker jag, att statsrådet närmast argumenterar för att åtgärden att lägga ner denna trafik är riktig. Bakgrunden till förslaget är att man har beräknat en driftsekonomisk

Svar på interpellation ang. åtgärder inom statens järnvägar för att förbättra den allmänna trafiksäkerheten

förlust på denna sträcka på ungefär 200 000 kronor.

Av svaret framgår vidare att man bl. a. har gjort en undersökning av trafikintensiteten. Man har jämfört två månader 1966 och 1968 och funnit en nedgång på inte mindre än 40 procent, trots att tågantalet har ökat med 10 procent. Statsrådet drar därav den slutsatsen att en förbättrad tidtabell inte medför att resenärerna överger privatbilen.

Här vill jag fråga: Är inte detta att på alltför bräckliga grunder dra en alltför snabb och kategorisk slutsats?

För det första har såsom redovisas här endast en jämförelse gjorts mellan två månader 1966 och 1968. Det kan hända att speciella skäl medfört det kraftiga utslaget. För det andra vill jag fråga om mera differentierade undersökningar har gjorts som utvisar om resandefrekvensen är mycket låg speciella tider på dygnet och om speciella sträckor är berörda.

Jag tycker att man i sammanhanget har anledning att peka på vad Vagnhärads kommun har anfört i sin skrivelse till Kungl. Maj:t. I punkt 5 i skrivelsen sägs: »Den i skrivelsen från SJ åberopade dåliga lönsamheten torde mera bottna i en dålig anpassning av tidtabellen än ett vikande passagerarantal och skulle förmodligen efter samråd med kommunen avsevärt kunna förbättras.»

Slutligen vill jag i detta sammanhang peka på den erfarenhet man har av SL-trafiken mellan Gnesta och Södertälje. Där har noterats en stadig ökning av biljettförsäljningen sedan SL-trafiken kom till och medförde förbättrade tågtider avpassade efter ortsbornas behov.

Bör man inte, herr statsråd, göra en betydligt mera ingående undersökning av de olika förhållandena innan man går till beslut i frågan? Bör man inte samråda med de kommunala myndig-

heter som här är berörda och se om de kan komma med förslag till åtgärder som förbättrar lönsamheten? Bör man inte överväga, om det inte kan vara lämpligt att anordna SL-trafik t. ex. mellan Järna och Vagnhärad eller Västerljung?

Även om det skulle visa sig att det inte är möjligt att få erforderlig drifts-ekonomisk balans på denna trafik, så tycker jag för min del ändå att det finns mycket starka skäl för att bibehålla trafiken.

Statsrådet slutar sitt svar med att framhålla busstrafikens fördelar i vissa fall och vinsten av att frigöra transportkapacitet på en sådan här sträcka till förmån för trafiken på medel- och långdistans. Rent principiellt kan kanske det resonemanget vara riktigt, men jag anser att i det här speciella fallet har det inte någon relevans. En buss- trafik som skulle ersätta lokaltrafiken på SJ kan inte gärna innebära lika snabb och säker förbindelse. Speciellt för gamla blir det betydande svårigheter. De blir då hänvisade till byte mellan buss och tåg i Nyköping eller Södertälje. På båda dessa platser är det ganska långt att gå från den plats där bussen kan stanna och till perrongen. Dessutom är det ganska besvärande med de trappor resenärerna måste begagna sig av.

Avlastningen av landsvägstrafiken genom att spåren skulle frigöras för ökad fjärrtrafik är, såvitt jag kan förstå, inte aktuell i detta speciella fall. Mellan Åby och Järna finns det en mycket stor överkapacitet, en reserv, då SJ i allt större utsträckning utnyttjar dubbelspåren Norrköping—Katrineholm—Södertälje. Härtill kommer att linjen, som alltså är mycket litet utnyttjad och där det inte förekommer någon stark fjärrtrafik, är billig i drift på grund av fjärrmanövreringen från Norrköping.

Mot denna bakgrund, herr statsråd, tycker jag att det är alldeles uppenbart

Svar på interpellation ang. åtgärder inom statens järnvägar för att förbättra den allmänna trafiksäkerheten

att en omläggning till busstransport på dessa sträckor innebär en ökad belastning på den redan mycket hårt trafikerade E 4:an, som dessutom är av dålig kvalitet på ganska stor del av den ifrågavarande sträckan. Man kan inte blunda för att trafiksäkerheten måste bli lidande. Bussar medverkar ju liksom lastbilar till köbildning på vägarna och ger anledning till livsfarliga omkörningar som i så hög grad ligger bakom de verkligt svåra trafikolyckorna. Jag tycker alltså att det finns all anledning att ompröva det preliminära beslut som har fattats inom SJ om att överföra den lokala persontrafiken till busstrafik.

Till sist vill jag, herr talman, peka på vad SJ har skrivit i sin redovisning för budgetåret 1969/70, som vi hade på våra bänkar för en tid sedan. Där står det under rubriken Investeringar: »Slutet av 1960-talet har internationellt präglats av en kraftig upprustning av järnvägarnas persontrafik, bl. a. för att i tätbefolkade områden minska trängseln på vägar och flygplatser.» Nog vore det väl egendomligt, om man skulle vidta en åtgärd sådan som den preliminärt föreslagna, vilken direkt strider mot den internationella utvecklingen på området. Jag hoppas att statsrådet är beredd att ompröva det beslutet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Jag tror att herr Hedin har full förståelse för att det inte är möjligt för mig att i dag gå in på det konkreta ärende som herr Hedin talat om, alldenstund någon beredning av detta ärende ännu inte har skett i mitt departement. Det skulle därför vara felaktigt av mig i denna lika väl som i andra liknande frågor att gå in i en saksdiskussion i dag. Jag tror att jag med detta för dagen kan lämna den temporära nedläggning som herr Hedin har talat om.

Jag tror emellertid att herr Hedin

och jag är överens om mer än vi har delade meningar om när det gäller trafikpolitiken. Det kan väl inte råda några som helst delade meningar om den ståndpunkt som regeringen har tagit i fråga om trafikpolitiken och den kollektiva trafiken. Det är klart uttalat att trafikpolitiken skall syfta till att, som herr Hedin själv nyss sade, skapa en tillfredsställande transportförsörjning för landets olika delar. Vi måste på allt sätt i alla situationer försöka att klara den uppgiften. Vi skall skapa en marknad för transporttjänster som är så effektiv som det över huvud taget är möjligt — därom har riksdagen klart uttalat sig.

Vi skall naturligtvis sträva efter en effektiv planering av trafiksektorn, och jag vill konfirmera vad herr Hedin nyss sade att vi vid utformningen av trafikpolitiken skall ta lokaliseringpolitiska och näringspolitiska hänsyn, samhällsplaneringshänsyn osv. Och naturligtvis skall vi skapa en trafikbild som garanterar tryggheten; kraven på en god miljö, en säkrare trafik, ett gott arbetarskydd måste beaktas.

Detta är sådant som vi är överens om. Men när vi försöker få denna trafikpolitik så nära idealet som möjligt stöter vi naturligtvis gång efter annan på praktiska svårigheter. I det fortlöpande utvecklingsarbete som det här ändå är fråga om kommer vi aldrig helt ifrån kantigheter — om jag så får uttrycka det — av exempelvis den karaktär som vi i dag diskuterar. Men dessa kantigheter beror inte på någon strävan från vare sig statsmakterna eller någon annan att göra avsteg från de målsättningar som jag nyss talade om.

Utan att nu gå in på Södertälje—Nyköpingsfallet vill jag ändå på nytt hävda, som jag har gjort i mitt svar till herr Hedin, att det redan nu finns möjligheter att inom ramen för den trafikpolitik som vi har beslutat ta hänsyn till alla de frågor som jag nyss talade om. Jag har visserligen ännu inte fått hand-

Svar på interpellation ang. åtgärder inom statens järnvägar för att förbättra den allmänna trafiksäkerheten

lingarna i det ärende som herr Hedin har tagit upp, men när det skall behandlas kommer man att ha målsättningen för ögonen och inte minst — eftersom vi nu talar mer om det än om någonting annat — de trafiksäkerhetspolitiska hänsynen.

I den aktuella trafikpolitiska debatten framhålles ofta från olika håll att SJ:s koncentrationsåtgärder skulle ha stort inflytande på trafikfördelningen mellan järnväg och landsväg. Man påstår att SJ belastar landsvägarna i alltför hög grad genom att föra över trafik från järnväg till landsväg. Det kan vara intressant att konstatera att en sammanställning av uppgifter om trafik, som överförts till landsväg vid järnvägsnedläggningar under femårsperioden 1964—1968, visar att den trafik som under dessa år har överförts till landsväg är av utomordentligt ringa omfattning. De uppgifter som har nått mig visar att beträffande persontrafiken medförde ersättningstrafiken under dessa år en merbelastning på ifrågakommande vägnät på endast cirka en halv procent.

Dessa uppgifter avsåg persontrafiken. Beträffande godstrafiken är det svårare att göra en sådan jämförelse, men den sammanlagda godskvantitet, som under femårsperioden 1964—1968 beräknas ha blivit överförd till landsvägsbefordran, utgör mindre än en halv procent av SJ:s totala godstrafik exklusive Lapplandsmalmen år 1966. Dessa siffror, som får tas för vad de är värda, visar ändå på att det inte alltid är så skrämmande höga siffror som man ofta tror att det gäller i diskussionen om överförandet av trafik från järnväg till landsväg. Men oavsett hur små eller stora de är, finns det naturligtvis ingen anledning att bortse från de faktorer, som vi ändå bör ta hänsyn till vid varje eventuell överföring av transporter från järnväg till landsväg.

Herr Hedin berörde i sitt inlägg de undersökningar, vilka genomförts vid

två olika tillfällen och av vilka det framgick att det, trots ökning av tågtätheten, blev en markerad minskning av antalet resande. Herr Hedin ifrågasatte undersökningens kvalitet och ansåg att det kanske vore befogat att gå något djupare in i denna materia innan man avgav så konkreta besked.

Ja, inte heller jag vill gå i god för varje procent av dessa siffror, men de var så markerat höga — nämligen 40 procent minskning av antalet resande vid en ökning av tågtätheten med 10 procent — att man även med en mycket kraftig felmarginal måste ha rätt att åtminstone dra någon slutsats av dem.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet hjärtligt för det sist lämnade svaret. Det är ingen tvekan om att vi i princip i mycket stor utsträckning är överens. Jag tycker också att detta svar var mycket nyanserat. Jag har full förståelse för att statsrådet inte nu kan ge besked om hur det aktuella konkreta fallet skall behandlas.

Vad jag var en smula besviken över i det första svaret var, att de rent principiella bedömningar som statsrådet gjorde om betydelsen av överföring av transporter från landsväg till järnväg applicerades på detta konkreta fall. Det gav i varje fall det intrycket att statsrådet ansåg att den ifrågakomna åtgärden kanske var riktig.

Jag menar emellertid att det i detta fall föreligger helt andra förhållanden än i vanliga fall dels på grund av närheten till Stockholm, dels av det speciella skälet att den aktuella sträckan inte är hårt belastad av fjärrtrafik. Den går fram på helt andra vägar. Delta gör att man vid bedömningen får se helt annorlunda på det nu berörda fallet än vad man kanske skall göra rent generellt. Jag hoppas att statsrådet också kommer att ta hänsyn till detta.

Med anledning av siffran för omfatt-

Svar på interpellation ang. åtgärder inom statens järnvägar för att förbättra den allmänna trafiksäkerheten

ningen av överföringen av persontrafik, som bara skulle utgöra en halv procent — vilket egentligen är förvånansvärt litet — vill jag säga att siffran i det aktuella fallet troligen blir av en helt annan storlek. All trafik som nu järnvägen tar hand om kommer ändå att överföras till landsväg. Det är därtill fråga om ett område, där det redan nu förekommer en utomordentligt hård belastning på E 4. Man har verkligen anledning att tänka sig för mer än en gång.

Jag vill slutligen citera ur det som statsutskottet anför i det utlåtande jag tidigare hänvisat till. Utskottet pekar på en åtgärd statsrådet själv vidtagit, nämligen på de sakkunniga som skall göra upp en modellplan för regional trafikplanering. Utskottet uttalar självt följande:

»Utskottet vill i anledning härav hänvisa till den förenämnda arbetsgruppen för utarbetandet av modellplan för regional trafikplanering och dess uppdrag. I avvaktan på resultatet av gruppens arbete och för möjliggörandet av en förutsättningslös prövning av olika trafikalternativ inom skilda regioner är det enligt utskottets uppfattning angeläget att uppkommande frågor om järnvägsnedläggelser bedömes med stor försiktighet. Redan enligt 1963 års trafikbeslut får f. ö. nedlägningsfrågor inte bedömas från enbart järnvägsekonomiska synpunkter utan skall avgöras med beaktande även av olika sociala och näringspolitiska aspekter.»

Jag tycker att jag i statsrådets senaste anförande fick belägg för att frågan kommer att bedömas med den största försiktighet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18

Föredrogs den av herr *Tobé* (fp) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda

anhållan att få framställa interpellation till herr statsministern angående riksplaneringens fullföljande.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 19

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 396, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949: 1).

§ 20

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen, herrar vice talmän samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kanslipersonal, den 2 december 1970.

1 §

I skrivelse den 18 november 1970 hade kanslisten hos kammaren fru Berit Gunnarson, som vid sammanträde den 16 oktober 1969 beviljats tjänstledighet från och med samma dag tills vidare, anhållit om entledigande från sin tjänst som kanslist från och med den 1 januari 1971.

Herrar deputerade beslöt bevilja fru Gunnarson begärt entledigande.

2 §

Sedan maskinskrivarna vid snabbprotokollet fru Ingrid Eldin och fru Ebba Stiernstedt, som sedan den 10 januari respektive den 1 mars uppehållit var sin halvtidstjänst, anhållit att från och med den 1 november 1970 få uppehålla heltidstjänster som maskinskrivare, beslöt herrar deputerade bifalla fru Eldins och fru Stiernstedts framställningar.

3 §

I skrivelser den 23 oktober, den 4 november och den 12 november 1970 hade maskinskrivarna vid snabbprotokollet fru Lillemor Miskar, fru Kerstin Mörk respektive fru Ebba Stiernstedt anhållit om entledigande från sina tjänster som maskinskrivare, fru Miskar från och med den 9 november, fru Mörk från och med den 23 november och fru Stiernstedt från och med den 1 december 1970.

Herrar deputerade beslöt bevilja begärda entlediganden.

In fidem

Sune K. Johansson

§ 21

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fem enkla frågor, nämligen av:

fru *Bergman* (s), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående sjukförsäkringen för vissa handikappade skolelever,

herr *Nilsson* i Tvärålund (cp), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående sysselsättningskapande åtgärder i Vilhelmina kommun,

fru *Nilsson* (cp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående vitsorden i grundskolan och gymnasiet,

herr *Larsson* i Umeå (fp), till herr statsrådet och chefen för industridepartementet angående sysselsättningskapande åtgärder i Vilhelmina kommun, samt

herr *Eriksson* i Bäckmora (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående utvidgning av studeranderabatten vid tåg- och bussresor.

§ 22

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.46.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 4 december

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 26 nästlidne november.

§ 2

Svar på interpellation ang. väntetiderna vid vissa arbetsvårdsexpeditioner

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat om jag anser det föreliggande behov av särskilda åtgärder i syfte att nedbringa väntetiderna vid de arbetsvårdsexpeditioner, där dessa nu är särskilt långa, och vilka åtgärder regeringen i så fall är beredd att vidta.

Antalet sökande hos arbetsvården har ökat under senare år. Detta beror på en rad olika faktorer. Interpellanten har själv pekat på de problem som uppstår när företag läggs ner. Att kraven på arbetsvård ökar beror också på att ett systematiskt samarbete nu bedrivs mellan arbetsmarknadsverket och olika rehabiliteringsinstitutioner och sociala organ, främst försäkringskassorna, vilket leder till att arbetsvårdsbehovande i större omfattning än förr slussas över till arbetsvårdsexpeditioner. Gravyt handikappade, som tidigare inte tilltrorde sig att kunna få förvärvsarbete, har vidare alltmer kommit till insikt om att även de kan ställa anspråk på samhällets hjälp till sysselsättning.

Många gånger krävs ett tidsödande arbete för att lösa dessa gruppers problem. Svårigheterna ökas av att många arbetsgivare är negativt inställda till att ta emot handikappad arbetskraft. Den ökning av antalet arbetsvårdssökande som har skett särskilt i Stockholmsområdet sammanhänger också bl. a. med utbyggnaden av rehabiliteringsinstitutioner och speciella utbildningsanstalter av rikskaraktär i detta område.

Under 1960-talet har — som interpellanten framhåller — arbetsvårdens personal ökat kraftigt. Även den omfattande utbyggnad av den allmänna förmedlingen och av yrkesvägledningen som samtidigt har ägt rum har stor betydelse för möjligheterna att tillgodose de svårplacerades behov, eftersom de enklare arbetsvårdsfallen betjänas av den allmänna förmedlingen och denna i huvudsak också handlägger ärenden som gäller äldre. Det måste emellertid alltid bli en avvägningsfråga hur arbetsförmedlingens totala personalstyrka skall disponeras för att tillgodose de många angelägna behov som finns inom arbetsmarknadsverkets område.

Inom arbetsmarknadsverket är man väl medveten om de problem som väntetiderna vid framför allt de största arbetsvårdsexpeditioner medför. Man söker komma till rätta med dem bl. a. genom att tillämpa sådana arbetsrutiner som herr Wiklund efterlyser. Vidare har arbetsmarknadsstyrelsen i sin anslagsframställning för nästa budgetår begärt ytterligare personal. Framställningen behandlas i det nu pågående budgetarbetet vars resultat kommer att läggas fram i 1971 års statsverkspropo-

Svar på interpellation ang. väntetiderna vid vissa arbetsvårdsexpeditioner

sition. Jag kan givetvis inte nu uttala mig om resultatet av dessa överväganden.

Vidare anförde:

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation och för att inrikesministern för svarets avgivande har haft vänligheten välja en annan tidpunkt än den ursprungligen avsedda dagen, då jag på grund av resa utomlands i en Europarådsangelägenhet var förhindrad att närvara här i kammaren.

Jag beklagar emellertid att jag i statsrådets svar har svårt att finna några direkta besked till bevarande av mina båda i interpellationen framställda frågor, nämligen om statsrådet anser behov föreligga av särskilda åtgärder i syfte att nedbringa väntetiderna vid de arbetsvårdsexpeditioner, där dessa nu är särskilt långa (t. ex. i Stockholm, där de är flera månader), samt vilka åtgärder regeringen eventuellt avser att vidta vid ett jakande svar på den första frågan.

Att dessa problem kommer att växa snabbt är tämligen säkert, beroende dels på det ökande antalet äldre personer totalt i landet och de risker för friställning, som dessa utsätts för vid rationaliseringar inom produktionen, vilka främst drabbar dem, dels på den starka tendens till målmedvetna försök med arbetsplacering av även olika slags handikappade, som numera som en självklarhet hör till den aktiva arbetsmarknadspolitiken.

Jag finner som sagt inte i svaret några direkta besked i dessa frågor i vad gäller *regeringens* åtgöranden. I svaret lämnas i stort sett endast ett referat av min redogörelse för ökningen av antalet arbetsvårdssökande och av där gjorda antydningar om hittills vidtagna åtgärder för att minska väntetiderna vid expeditionerna för dessa. De längsta väntetiderna förekommer, såsom jag nämnt, i Stockholm: vid norrgruppen inemot

fem månader och vid södergruppen tio månader. I Södertälje är den genomsnittliga väntetiden fjorton månader och i Malmö—Lund—Hälsingborgsområdet mellan två och tre månader. Dessa uppgifter avser inte tiden för eventuell arbetsprövning och annan utredning, utan den tid man får vänta, innan arbetsvårdsärendet kan tas upp till utredning och alltså verkligen börja behandlas.

Arbetsmarknadsverket anför i sina anslagsäskanden för det nu löpande budgetåret två viktiga skäl för särskilda motåtgärder, nämligen att väntetiderna på vissa håll i tätortsregionerna inte bara är långa utan också har förlängts och att antalet arbetsvårdssökande inte bara är betydande utan också ökar bl. a. genom att en allt större andel av även gravt arbetshindrade och multihandikappade nu söker arbete — sannolikt, såsom statsrådet antydde, ett resultat av den s. k. uppsökande verksamheten inom olika sociala organ, i första hand hos socialnämnderna i enlighet med vad som föreskrivs i den nya lagbestämmelsen därom. Det kommer som en följd härav allt fler remisser från de vanliga arbetsförmedlingarna, socialförsäkringsorganen, sjukhusen, läkarna i öppen sjukvård osv. Bland arbetsvårdssökande finns också många äldre, som friställts genom företagsnedläggelser, rationaliseringar och driftomläggningar.

Man måste försöka tänka sig in i vilken tragedi det måste vara för särskilt normalt åldrande personer, som ännu inte uppnått pensionsåldern, att efter många och kanske hårda arbetsår bli friställda och på grund av att de inte tror sig om att kunna anpassa sig i en högmekaniserad industri — om nu arbetstillfälle skulle erbjudas inom en sådan — tvingas vända sig till arbetsvården och då få ställa sig i kö med ovisslighet under lång tid om när deras ärende kan börja utredas.

Likaså måste det lätt leda till bitter-

Svar på interpellation ang. väntetiderna vid vissa arbetsvårdsexpeditioner

het och desperation, om på olika sätt handikappade men inte totalt arbetsoförmögna personer — en del kanske genom olycksfall *ny*handikappade — nu genom olika sociala organ bibringas uppfattningen och får förhoppningar om att de skall få arbete men sedan också får ställa sig i en lång ovisshetens kö för att över huvud taget få sin arbetsplaceringsfråga realprövad genom en utredning. Det innebär att man utsätter extra ömtåliga människor för alltför stora och klart inhumana påfrestningar.

Allt detta är naturligtvis lätt att säga, och jag vill gärna ställa frågan vad som kan göras åt de nämnda förhållandena.

Jag har naturligtvis inga patentlösningar att tillhandahålla, men jag tänker mig att det skulle behöva göras en systematisk, hela landet omfattande genomgång av de arbetsvårdssökande liksom av sådana, som behöver arbetsvård men som inte ansökt härom, för att få kännedom om *hela* problemets kvantitet och även dess kvalitet, dvs. de arbetsförutsättningar de människor det här rör sig om har. Vi vet knappast mer än att 50 procent av alla arbetslösa är över 55 års ålder och att också drygt 50 procent av de i beredskapsarbete sysselsatta och ca 40 procent av dem som arbetar på skyddade verkstäder är över 55 år. Bortåt 3 000 i samma åldrar är på omskolningskurser.

Såvitt jag vet har vi inte en sådan totalinventering av den svårplacerade arbetskraften att vi vet hur stor den faktiskt är liksom vi inte heller har tillgång till några differentierade uppgifter avseende arbetsförutsättningarna i olika grupper av handikappade.

I så fall vet vi inte hur stark maxibelastningen kan komma att bli på arbetsvårdsexpeditionerna, bara att de arbetsvårdssökandes antal växer och att allt flera fall är mer komplicerade. Men nog skulle vi behöva svar på frågan om både den totala storleken och den närmare strukturen på de handikappade grupper, som inte är helt arbetsför-

mögna, om vi skall kunna på ett rationellt sätt bedöma

1. storleken och behovet av arbetsplatser för dessa grupper och *var* behovet av sådana gör sig mest gällande,

2. hur sådana arbetsplatser genom ofentliga åtgärder och genom samverkan mellan samhället och den enskilda arbetsmarknaden skulle kunna skapas i tillräcklig omfattning samt

3. hur stor arbetsvårdspersonal som behövs och hur denna bör fördelas över landet och vid arbetsvårdsexpeditioner med hänsyn till de olika slag av arbetsvårdssökande, som det kan gälla, för att möta den ökade efterfrågan på arbetsvård.

Att ökningen av arbetsvårdspersonalen inte håller jämna steg med ökningen av de arbetsvårdssökandes antal inom tätortsregionerna är i varje fall tydligt. Arbetsmarknadsverket begärde för nu löpande budgetår 343 nya tjänster för arbetsförmedling, yrkesvägledning och arbetsvård men fick bara en tiondel av dessa. Ser man arbetsvårdsverksamheten ur samhällsekonomisk synpunkt är säkerligen denna verksamhet lönsam. Människor i produktivt arbete innebär också en vinst på det rent personliga planet för dem själva och t. ex. deras anhöriga. Det gäller ju här människor som av livet och omständigheterna utsatts för extra stora bördor och påfrestningar! En personalökning för arbetsvårdsverksamheten är sålunda säkerligen starkt motiverad även ur folkhushållets synpunkt.

Jag vet att inrikesministern inte nu kan diskutera denna budgetfråga — han nämnde också detta i svaret. Men inventeringsfrågan skulle väl ändå kunna diskuteras. Även frågan om viss omplacering av nu befintlig personal från ren arbetsförmedling till arbetsvård och från en region med inte fullt så framträdande arbetsvårdsproblem till en annan med stora sådana problem är väl möjlig att överväga i syfte att minska köerna vid arbetsvårdsexpeditioner, där

Svar på interpellation ang. väntetiderna vid vissa arbetsvårdsexpeditioner

dessa är särskilt långa.

Ytterligare frågor gäller möjligheterna att skapa flera tillfällen för handikappade och friställda äldre. Därigenom kunde ju trycket på arbetsvårdsexpeditionerna minska. Helt bör detta ske på den vanliga arbetsmarknaden. Beredskapsarbeten och skyddade verkstäder är bra åtgärder, men de bör dock tas till bara i nödfall. Det borde vara möjligt att ställa personal till den vanliga arbetsmarknadens förfogande för att medverka till en allsidig genomgång av sådana arbetsmoment i de ständigt förändrade produktionsprocesserna, som skulle — eventuellt efter vissa mindre omställningar — lämpa sig för personer med arbetshinder på grund av ålder nära pensioneringen eller på grund av något handikapp.

Det bekanta exemplet från Väster-norrlands län borde, herr talman, efterföljas över hela landet. I varje fall borde försök av samma karaktär göras på flera håll. Hur ligger det till med dessa möjligheter mera konkret? Jag vet att inrikesministern var inne på saken i ett interpellationssvar här i kammaren så sent som den 10 november.

Modern forskning har visat att man genom en förändring av arbetsmiljön kombinerad med större hänsynstagande till individen avsevärt skulle kunna förbättra de äldres och troligen även åtminstone vissa handikappades situation på arbetsmarknaden. I det moderna arbetslivet är kraven på hög arbetstakt, stor iakttagelseförmåga och snabb inläring av nya arbetsmetoder stora. Men den tekniska utvecklingen har också medfört större krav på noggrannhet, övervakning av tekniska produktionsprocesser osv., som kan ligga väl till för de äldres och vissa handikappades förutsättningar och kan öka deras möjligheter i arbetslivet.

Det bör slås fast att även personer med arbetshinder — för övrigt också efter pensioneringen — har *rätt till ett arbete* som är anpassat till deras förut-

sättningar. Då krävs det samhälleliga åtgärder på arbetsmarknaden för att påverka och förändra arbetsmiljön så att även dessa kan göra sin insats. I Holland har försök gjorts med ett kooperativt företag, där medellåldern för de anställda företagsmedlemmarna är över 70 år. De arbetar tre timmar om dagen och har låg frånvarofrekvens. Även produktionsresultaten är goda.

Jag vågar, herr talman, slutligen ställa ytterligare en fråga om särskilda åtgärder för att minska köerna vid arbetsvårdsexpeditionerna. Nyligen har en företrädare för arbetsmarknadsverket omtalat att man tagit ADB i sin tjänst med början på arbetsvårdssidan. Det lovvärda syftet är att reducera administrationen och pappersexercisen för att få tid för människan och de rent personliga kontakterna. Det skulle vara personalbesparande. Början lär ha gjorts vid länsarbetsnämnderna i Stockholm, Gävle och Uppsala. Arbetsmarknadsverket betjänar sig av datamaskincentralen för administrativ databehandling lydande under statskontoret.

Jag frågar: Finns det någon samlad erfarenhet av ADB-tjänstens fördelar inom arbetsvården så att man är beredd att nu gå vidare, och hur är det i så fall med sekretessen kring datalagrade uppgifter i arbetsvårdsärenden?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Interpellanten var inte nöjd med mitt svar. Han ansåg för det första att jag inte hade angivit vilka särskilda åtgärder som man avsåg vidtaga för att nedbringa väntetiderna och för det andra att jag inte givit något svar på vad man i övrigt skulle försöka att verka för i det här sammanhanget.

Dessa frågor har intresserat mig i hög grad under min tid som inrikesminister. Jag har besökt ett mycket stort antal skyddade verkstäder, anläggningar för arkivarbetare, arbets-

Svar på interpellation ang. väntetiderna vid vissa arbetsvårdsexpeditioner

vårdens lokaler osv., där jag försökt att studera verksamheten. Mitt intryck är att det gjorts en betydande satsning på dessa områden och att det finns en levande vilja för att också verkligen främja utvecklingen.

Om vi ser tillbaka har vi under årens lopp ökat antalet tjänstemän som sysslar med dessa uppgifter. Det är riktigt att antalet vårdsökande ökat kraftigt. År 1959 var antalet 26 000, 1965 var det över 67 000, och nu är vi uppe i de 87 000, som herr Wiklund i Stockholm nämnde. Men vi har samtidigt ökat antalet tjänstemän som sysslar med dessa ärenden så pass mycket, att vi i varje fall inte behöver lägga flera arbetsuppgifter på varje enskild tjänsteman. I stort sett har en tjänsteman ett oförändrat antal ärenden att handlägga. Det är sålunda ett område som varit föremål för uppmärksamhet. I dag sysslar 339 tjänstemän med denna verksamhet.

Jag blev för en tid sedan uppvaktad av representanter för handikapporganisationerna, som uttalade samma önskemål som herr Wiklund om att man borde försöka nedbringa väntetiderna. Herr Wiklund i Stockholm pekade särskilt på Stockholmsområdet. Handikapporganisationernas representanter framhöll att det hade blivit allt svårare för de handikappade att vinna insteg på arbetsmarknaden, och de vädjade om att vi skulle vidtaga åtgärder för att försöka påverka arbetsgivarnas inställning till de handikappade och förmå dem att i större utsträckning än som nu sker ta handikappade i sin tjänst. Jag är således väl medveten om detta problem.

När det gällde vilka åtgärder vi i övrigt skall vidta tyckte herr Wiklund att mitt svar var torftigt, men jag kan naturligtvis inte i dag, innan vi har presenterat statsverkspropositionen, säga att det kommer att inrättas så och så många nya tjänster för dessa uppgifter. Jag kan emellertid försäkra att vi är

uppmärksamma på att detta är en angelägen fråga.

Jag tror inte så mycket på en sådan systematisk genomgång som herr Wiklund i Stockholm efterlyser. Vi har ganska väl klart för oss att en stor arbetsuppgifter här ligger framför oss. Om vi skulle försöka komma ifrån ansvaret genom att säga att vi först måste analysera och summera uppgifterna för hela landet, tror jag att vi inte skulle få något nämnvärt bättre underlag för vårt handlande.

Svårigheterna ligger i dag helt enkelt i att finna arbetsuppgifterna. Ändå har det pågått en ständig utbyggnad på detta område. På de skyddade verkstäderna har det exempelvis tillkommit ungefär 1 500 arbetsplatser varje år, och de har fyllts snabbt. Under loppet av några år har vi ökat antalet platser i skyddade verkstäder från 1 500 till omkring 9 000, och utbyggnaden fortsätter. Jag har kanske kunnat skönja en viss tendens till avmatning av intresset under det senaste året, men vad den beror på är svårt att veta. Det kan tänkas att den omständigheten att en utredning nu arbetar med frågan om huvudmannaskapet i viss mån har gjort att en del kommuner inte nu velat engagera sig och några landsting föredrar att skjuta på avgörandena, eftersom staten kanske blir huvudman för verksamheten. Det har också hävdats att bidragen till denna verksamhet borde höjas. En framställning om detta har gjorts av arbetsmarknadsstyrelsen och är föremål för behandling.

Beträffande arkivarbetarna föreligger en motsvarande utveckling. Antalet sysselsatta i arkivarbete har ökat mycket kraftigt, ungefär på samma sätt som i fråga om de skyddade verkstäderna. Vi har emellertid funnit att det är svårt att flytta folk från arkivarbete eller skyddade verkstäder ut i den öppna marknaden. Jag tror att vi måste ägna ökat intresse åt den saken, om vi skall få möjlighet att ta in nya i ar-

Svar på interpellation ang. väntetiderna vid vissa arbetsvårdsexpeditioner

betsvården. Om arbetsvården verkligen skall kunna fylla en funktion, bör vi eftersträva en snabbare genomströmning i dessa inrättningar än vad vi har för närvarande.

Jag vet inte hur vi över huvud taget skall kunna lösa detta problem, om vi inte kan påräkna mer av ansvarskänsla från företagsamheten. Det krävs vilighet att medverka och att inte ställa så höga anspråk på arbetskraften som man ofta gör i dag. Vi kan naturligtvis försöka korta ned väntetiderna, men därmed kommer vi inte till rätta med de primära problemen, som ligger i att vi i dag har en sådan hets ute i arbetslivet. Vi har ju accepterat en teknisk utveckling som har tagit bort en del av de arbetsuppgifter som fanns i det gamla samhället, där man kanske lättare kunde finna sig till rätta och där det inte ställdes så höga krav som nu för tiden. Hela denna utveckling har medfört att problemen växer år från år, och vi kan aldrig bemästra dem om det inte kan skapas en helt annan attityd inom näringslivet när det gäller att värdera arbetskraften.

Jag hade så sent som i går tillfälle att delta i en debatt där uppmärksamheten var speciellt inriktad på de äldre i samhället. För dem är det nämligen en motsvarande utveckling. För både de handikappade och de äldre har utvecklingen kommit att innebära ökade svårigheter. Såväl den enskilda sektorn som stat och kommun såsom arbetsgivare har verkligen anledning att överväga ett ökat ansvar i detta sammanhang.

Jag lyssnade med intresse på vad herr Wiklund sade om att placera in 70-åringar i sysselsättning. Det problemet är emellertid av mindre art eftersom det då mera är fråga om hobbyverksamhet. Problemet med dem som befinner sig under pensionsåldern synes mig i dag så oerhört stort att jag anser att det är på den sektorn som vi måste göra insatserna. Där är dessa

mest meningsfyllda och mest motiverade i dagens läge.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag är alldeles övertygad om inrikesministerns personliga engagemang och intresse för dessa frågor — detta har jag aldrig ifrågasatt. Senast under den debatt som herr Johansson i Norrköping och inrikesministern förde här i kammaren fick jag ett påtagligt intryck av det engagemanget, och jag har även fått det vid andra tillfällen. I svaret hänvisades emellertid bara till vad arbetsmarknadsverket gör, men vad regeringen tänker göra fick jag inte veta så mycket om. Inrikesministern säger nu att detta beror på att den nya statsverkspropositionen snart skall läggas fram och att det inte går att säga någonting om dess innehåll. Det förstår jag naturligtvis.

Ett och annat kan dock ventileras, och jag snuddade vid ett uppslag som jag vet att inrikesministern faktiskt har engagerat sig i, nämligen vid den genomgång som gjorts i Västernorrlands län. Där bildade man tillsammans med den enskilda arbetsmarknaden och fackföreningarna en arbetsgrupp och försökte systematiskt gå igenom vilka arbetsuppgifter som kunde vara lämpliga för handikappade på de olika moderna arbetsplatserna. Det finns även utländska exempel som visar att sådana uppgifter finns.

Jag anser att man från samhällets sida skulle kunna göra en drive på detta område. Inrikesministern har här ett par gånger värdjat till den enskilda arbetsmarknaden att ta ökat ansvar för svårplacerad arbetskraft och betonat att stat och kommun bör göra motsvarande. Men jag tror att man måste gå mer systematiskt till väga och kanske ställa några speciella tjänstemän till arbetsmarknadens förfogande som tar kontakt med företrädare för denna marknad och gör en sådan

Svar på interpellation ang. väntetiderna vid vissa arbetsvårdsexpeditioner

genomgång som man gjort i Väster-norrlands län, ty annars är jag rädd för att den inte blir gjord. Jag tror t.o.m. att det finns ganska gott om sådana arbetsuppgifter — och de kan i varje fall skapas genom ganska enkla justeringar av arbetsmoment — uppgifter som man ofta kanske inte förut har tänkt på, det visar utländska erfarenheter.

Jag är inte säker på att jag uppfattade inrikesministern rätt, men det verkade som om han menade att det var en tillräcklig ökning av antalet tjänstemän, om dessa hade samma antal ärenden som tidigare, att man alltså hade ökat personalen på arbetsvårdsexpeditionerna bara jämt så mycket, att tjänstemännen nu inte har fler ärenden än de tidigare hade. Jag tycker att en sådan bedömningsprincip i fråga om personaltillskottet inte är särskilt tillfredsställande. Man borde försöka komma något längre därvidlag, men det hör ju till det område, där ännu ingenting kan sägas om vad regeringen kan komma att föreslå i fråga om personalökningar.

Jag kan inte underlåta att återigen erinra om att det på detta område finns köer, att dessa tycks växa och att de som bildar dessa blir alltmer svårplacerade. Det är ett ganska otäckt perspektiv.

Jag fick inte något svar på frågan om ADB-tjänstens användande inom arbetsvården. Jag har för mig — men jag vet inte något mer om den saken — att denna ganska nyligen har tagits i bruk. Den är i varje fall ett led i strävandena att försöka minska de mer rutinbetonade arbetsuppgifterna för tjänstemännen inom arbetsvården, så att dessa får mera tid för personliga insatser när det gäller utredningarna om arbetsplaceringar. Man frågar sig då om denna service från den datacentral, som lyder under statskontoret, är tillfredsställande sekretesskyddad. Jag

tycker att detta är en ganska viktig sida av detta problemkomplex.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Arbetsrutinerna i arbetsmarknadsverket har genomgått ganska stora förändringar när man har tagit de moderna hjälpmedlen i anspråk. Man får ju mycket snabbare fram uppgifter nu när arbetskraftsundersökningarna utförs månadsvis och man anlitar de tekniska hjälpmedel som nu står till förfogande. På samma sätt är det inom arbetsvården. Jag skall erkänna att jag inte speciellt begärt att få någon orientering om vad som har hänt inom denna sektor; jag kan därför inte lämna någon redogörelse för det. Men herr Wiklund och jag tycks vara överens om att detta är viktigt och angeläget.

Herr Wiklund fäste stort avseende vid väntetiderna och konstaterade att de i genomsnitt är så och så långa. Man skall kanske inte röra sig för mycket med sådana genomsnittstal; det kan ju finnas enstaka individer som vållar väldiga problem som det drar ut på tiden att klara ut. Men — och det har jag redan tidigare sagt — förhållandena är otillfredsställande, och man har uppmärksamheten riktad på dem. Så mycket vet jag att länsarbetsnämnden här i Stockholm är i hög grad inriktad på att nedbringa balansen. Det finns anledning att eftersträva detta även på andra håll i landet. Men då blir det också fråga om hur mycket mer vi kan ställa till förfogande i form av ökade personalresurser för att lösa problemen. Vilka förslag i det avseendet vi möjligen kan presentera till nästa års riksdag är det litet för tidigt att uttala sig om i dag — det är vi överens om.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

**Interpellation ang.
sysselsättningsskapande åtgärder i
Frostvikens kommun, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Herr SUNDMAN (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt tidigare beslut skulle gruvdrift tagas upp i Stekenjokks statsgruvefält år 1974. Driften planerades få sådan omfattning att 175 personer kunde beredas arbetstillfällen. Årets riksdag anvisade 8 miljoner kronor för förberedande arbeten innevarande budgetår. Dessa beräknades bli påbörjade i mars/april våren 1971 och sysselsätta upp mot 100 man.

Statsföretag AB har nu efter nya lönsamhetsberäkningar i skrivelse föreslagit industridepartementet att förberedelsearbetena skall avbrytas och därmed gruvdriften ställas på framtiden. Anvisade medel skulle i stället disponeras för fortsatta prospekteringar av nya malmfyndigheter i statsgruveområdet.

Beslutet har väckt stor oro i Vilhelmina kommun. Enligt uppgifter föreligger planer på att en kompensationsindustri skall lokaliseras till kommunen i stället för malmbrytningen.

Ytterligare en kommun har haft stora förväntningar på det planerade gruvprojektet, nämligen Frostvikens kommun i Jämtlands län. Ett förhållandevis stort antal personer från denna kommun har under 1960-talet haft sysselsättning vid de olika arbeten som genomförts i samband med förberedelserna för gruvdriften och många har räknat med framtida sysselsättning.

Den malmkropp av vilken Stekenjokkmalmen utgör en del sträcker sig inte bara under områdena i Jämtlands och Västerbottens län utan också in på norskt område. Så ligger t. ex. den norska Jomagruvan nära riksgränsen mot Sverige. Det allmänna norska vägnätet slutar vid Jomagruvan. Därifrån är det ett par mil till det svenska vägnätet. Det förefaller ur många synpunkter vara lämpligt att norska och svenska bryt-

ningar och därav följande anläggningar och vägar samordnas.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för industridepartementet få ställa följande frågor:

Planeras i anledning av den inställda gruvdriften i Stekenjokk åtgärder av kompensationskaraktär för att bereda sysselsättning för dem inom Frostvikens kommun som genom den inställda gruvdriften går miste om arbete?

I vilken utsträckning har överläggningar förts med norska myndigheter om samordning av gruvdriften eller andra gemensamma åtgärder?

Viika åtgärder avser regeringen att vidtaga för att samordna planeringen och fördjupa samarbetet med den norska staten i detta hänseende?

Denna anhållan bifölls.

§ 4

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisationsfrågor rörande försvaret jämte motioner,

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret,

nr 204, i anledning av motioner angående vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering,

nr 205, i anledning av motioner om utbildningen av ingenjörer inom elektronikområdet,

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa domartjänster i tingsrätter jämte motioner, och

nr 207, i anledning av motion om ökade resurser för iordningställande av parkeringsplatser;

bevillningsutskottets betänkande nr 66, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521);

bankoutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av proposition med förslag till lag om lokaliserings- samråd, m. m., jämte motioner,

nr 76, i anledning av proposition med förslag till vissa ändringar i fond- reglerna för stadshypoteks- och lands- hypoteksinstitutionerna, m. m., och

nr 77, i anledning av proposition med förslag till vissa ändringar i banklag- stiftningen;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 66, i anledning av motioner an- gående strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.,

nr 67, i anledning av motioner om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.,

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949:174), m. m., såvitt propositi- onen hänvisats till lagutskott,

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1946:722) med särskilda bestämmelser om upp- finningar av betydelse för försvaret,

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryck- frihetsmål,

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m.,

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1963:158) om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift,

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1909:38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt,

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskild kontroll på flygplats,

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:232) om vissa sanktioner mot Rhodesia,

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förver- kande av alkoholhaltiga drycker m. m., och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951:680);

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 90, i anledning av motioner om åtgärder till förebyggande av gene- tiska skador,

nr 91, i anledning av motioner om undantag för äldre arbetskraft från av- gift till tilläggs pensionering, och

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tystnadsplikt för apotekspersonal, m. m., jämte motioner;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av motioner om åtgärder mot förorening genom olja,

nr 78, i anledning av motioner an- gående miljövården, och

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående handläggningen av vissa delar av vägtrafiklagstiftning- en;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Nordiska rå- dets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, i vad skrivelsen hänvisats till jordbruksutskottet, jäm- te motion,

nr 48, i anledning av motioner om förhandlingar med Danmark angäen- de vattenföreningen i Öresund,

nr 49, i anledning av motion om obligatorisk rengöring av tankfartyg före avgång från sista lossningshamn, och

nr 50, i anledning av motioner om en konferens mellan Östersjöstaterna angående föreningen av Östersjön; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av motioner om ett miljövårdsprogram,

nr 74, i anledning av motioner angående sysselsättningsmöjligheterna för äldre arbetskraft,

nr 77, i anledning av motion om utarbetande av riksnormer för buller,

nr 78, i anledning av motioner om landsbygdshusmödrarnas situation; om en ekonomisk värdering av arbetet med skötseln av ett hem samt om en utredning angående de hemarbetandes situation, och

nr 79, i anledning av motioner angående den kristna etikens roll i uppfostran.

Kammaren ledamöter åtskildes här efter kl. 14.34.

In fidem
Sune K. Johansson